

บูชาพระคุณพ่อแม่

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณหญิงเนื่อง นิมิราชทรงวุฒิ

(เนื่อง วินิจฉัยกุล)

ณ เมรุวัดธาตุทอง

วันเสาร์ที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๑๔

พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ

คุณหญิงเนื่อง นิมิราชทรงวุฒิ (เนื่อง วินิจฉัยกุล) ได้ถึงแก่กรรมเมื่อ วันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานน้ำอาบศพและหีบเกียรติยศ พร้อมทั้งเครื่องประกอบอันนับเป็นเกียรติอย่างสูง และเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมหลวงมณีรัตน์ บุนนาค เชิญพวงมาลาไปวางพระราชทานที่หน้าหีบศพ

ในวันพระราชทานเพลิงศพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา เลขาธิการสำนักพระราชวัง เชิญผ้าไตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ไตร และของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ๕ ไตร พระราชทานไปทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุล ในการพระราชทานเพลิงศพ

ข้าพระพุทธเจ้าเชื่อว่า วิญญาณของคุณหญิงเนื่อง คงจะมีความปีติยินดี และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง

ในโอกาสนี้ ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยบรรดาญาติพี่น้อง ลูกหลานทุกคน ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบถวายบังคมใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น และจะขอเทอดทูนไว้เหนือเกล้าฯ ตลอดไป.

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า **นายเสริม วินิจฉัยกุล**

พวงมาลาของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานวางหน้าหีบศพ

วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

เจ้าภาพขอขอบพระทัย และขอบพระคุณทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้เกียรติมาในงานนี้ ตลอดจนท่านที่ได้กรุณาเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศล และอีกทั้งท่านที่ได้มีส่วนร่วมช่วยงานศพครั้งนี้ โดยทั่วกัน

ส. วินิจฉัยกุล

(นายเสริม วินิจฉัยกุล)

คุณหญิงเนื่อง นิมิราชทรงวุฒิ

(เนื่อง วินิจฉัยกุล)

ชาตะ ๑๓ ธันวาคม ๒๔๒๘

มรณะ ๘ กรกฎาคม ๒๕๑๔

ประวัติ

คุณหญิงเนื่อง นิมิราชทรงวุฒิ ฯ

คุณหญิงเนื่อง นิมิราชทรงวุฒิ ฯ (เนื่อง วินิจฉัยกุล) เกิดในตระกูลบุณยรัตพันธุ์ เมื่อวันอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือนยี่ ปีระกา ตรงกับวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๘ ที่บ้านตำบลคลองมอญ อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี เป็นบุตรีพระยาอภัยรณฤทธิ (บุศย์ บุณยรัตพันธุ์) คุณเนย บุตรีพระยาสีหราชฤทธิไกร (แย้ม บุณยรัตพันธุ์) เป็นมารดา มีน้องร่วมบิดามารดา คือ

นายบัน บุณยรัตพันธุ์ (ถึงแก่กรรม)

นางสาวแนบ บุณยรัตพันธุ์ ,,

และมีน้องร่วมบิดาอีกคือ

นางสาวประดับ บุณยรัตพันธุ์ (ถึงแก่กรรม)

หลวงเทพบัญชา (บุ๋ย บุณยรัตพันธุ์) ,,

นายบง บุณยรัตพันธุ์ ,,

เมื่อเยาว์พออายุได้ ๖ ขวบ มารดาของท่านได้พาท่านไปไว้ในวังหลวงโดยให้อยู่กับเจ้าจอมเนื่อง ในรัชกาลที่ ๕ ผู้เป็นน้าของท่าน ครั้นแล้วเจ้าจอมเนื่องได้พาท่านไปถวายตัวต่อสมเด็จพระพันปีหลวง สมเด็จรับสั่งว่า หลานแม่เนื่องโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อว่า "เนื่อง" แต่นั้นมาท่านก็มีหน้าที่ขึ้นเฝ้า ณ ตำหนักบน กล่าวคือพอสมเด็จบรรทมตื่น จะต้องขึ้นเฝ้าคอยรับใช้อยู่เป็นนิจ ต่อมาเมื่อท่านมีอายุ ๗ ขวบ ประจวบกับถึงกำหนดพระราชพิธีโสกันต์สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ท่านก็ได้มีส่วนเข้ากระบวนแห่ด้วย โดยสมเด็จโปรดให้ถือกิ่งไม้เงินทองคู่กับคุณท้าวสมศักดิ์ (ปุย มาลากุล ณ อยุธยา) ท่านอยู่ในวังต่อมาจนอายุ ๑๑ ขวบ เจ้าคุณพ่อของท่านจึงให้ท่านกราบทูลลา รับกลับไปอยู่บ้านเพื่อทำพิธีโกนจุก เมื่อโกนจุกแล้ว เจ้าคุณพ่อก็ส่งท่านไปเข้าโรงเรียนแหม่มโคที่วังหลัง (ซึ่งต่อมาเรียกว่าโรงเรียนสตรีวังหลัง) ในระหว่างที่เล่าเรียนอยู่นี้ท่านได้อยู่กับเจ้าคุณพ่อที่บ้านคลองมอญ รับใช้เจ้าคุณพ่อตลอดมาจนเจ้าคุณพ่อถึงแก่อนิจกรรม

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ คุณหญิงเนื่อง ทำการสมรสกับพระยานิมิราชทรงวุฒิ (สวน วินิจฉัยกุล) บุตรพระสรรค์บุรานุรักษ์ (ภู่

วินิจฉัยกุล) ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ ท่านเจ้าคุณถึงแก่อนิจกรรม มีบุตรด้วยกัน ๘ คน คือ

นายเสริม วินิจฉัยกุล
นางสาวสนัย วินิจฉัยกุล
นายประสิทธิ์ วินิจฉัยกุล
นางสนาน ศรินทุ
นางสาวสนม วินิจฉัยกุล
นางสุนันท์ วรรณรักษ์
นางสินี โกมุทบุตร
นายเสนีย์ วินิจฉัยกุล (ถึงแก่กรรม)

คุณหญิงเนื่อง เป็นผู้ที่เลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ประกอบกับเมื่อท่านเจ้าคุณถึงแก่กรรมนั้น บุตรของท่านได้ทำการสมรสเป็นฝั่งเป็นฝาไปแล้วเป็นส่วนมาก นอกนั้นก็บรรลุนิติภาวะทำการทำงานเป็นหลักฐานแล้วทั้งสิ้น ซึ่งผ่อนคลายภาระกังวลของท่านไปได้ส่วนหนึ่ง จึงเป็นโอกาสให้ท่านได้มีเวลาฝักใฝ่ในการบำเพ็ญตนเข้าหาทางสงบให้มากยิ่งขึ้น เยี่ยงพุทธศาสนิกชนที่ดีทั้งหลายพึงประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมะ ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านไปฟังเทศน์ที่วัดในวันธรรมสวนะเป็นกิจวัตร เอา

ใจใส่ในการบำรุงพระศาสนาและประกอบกุศลกิจอย่างอื่น โดยบริจาคทรัพย์สินเพื่อการสังคมสงเคราะห์และเพื่อสาธารณประโยชน์อื่น ๆ เป็นต้น

ในด้านสุขภาพและอนามัยนั้น เมื่อเทียบกับบุคคลอื่นที่อายุรุ่นราวคราวเดียวหรือไล่เลี่ยกัน ก็นับว่าคุณหญิงเนื่องอยู่ในขั้นที่มีภาษีกว่าเป็นส่วนมาก เพราะท่านยังแข็งแรงกว่าไม่ค่อยจะเจ็บไข้ได้ป่วยถึงล้มหมอนนอนเสื่อ แต่ในระยะหลังสักปีกว่ามานี้ท่านเริ่มมีอาการอ่อนเพลีย รับประทานไม่ค่อยได้และนอนไม่ค่อยหลับเป็นครั้งคราว ครั้งสุดท้ายได้ไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๑๔ ครั้นถึงวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๑๔ เวลา ๐๔.๔๕ น. ท่านก็ถึงแก่กรรมด้วยความสงบโดยหัวใจวาย นับรวมอายุได้ ๘๖ ปี.

๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔

รูปโกนจุก ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙

ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐

ภาพ บุตร—ธิดา ขณะตั้งศพบำเพ็ญกุศล ที่วัดธาตุทอง

พระคุณของคุณแม่

ตั้งแต่ลูกเกิดมาพอจำความได้ ก็มีความรู้สึกว่ารักคุณแม่เป็นที่สุด เมื่ออายุได้ ๗ ขวบ คุณพ่อส่งไปเข้าโรงเรียนอัสสัมชัญ ต้องเข้าอยู่เป็นนักเรียนประจำ เพราะการไปมาในเวลานั้นไม่สะดวก ลูกยังจำได้ว่าเวลาคุณแม่ไปเยี่ยมที่โรงเรียนทีไร เป็นต้องทำอาหารที่ลูกชอบ มีทั้งของสดให้รับประทานในวันนั้น และยังมีพวกอาหารแห้ง เช่น พวกขนมปังกล่องให้เก็บไว้รับประทานได้อีก ทั้ง ๆ ที่คุณแม่มีลูกหลายคนซึ่งยังเล็ก ๆ อยู่ มีภาระต้องคอยดูแลน้อง ๆ คุณแม่ก็ไม่เคยลืมนึกถึงลูกเลย

ลูกยังจำได้ว่าเฝ้าคอยคุณแม่ทุกอาทิตย์ และก็ไม่เคยต้องผิดหวัง ความดีใจที่ได้พบคุณแม่กับรสอาหารอันแสนอร่อยที่ได้รับประทานในเวลานั้น ยังคงฝังอยู่ในความทรงจำไม่รู้ลืม

ต่อมาลูกเรียนจบออกจากโรงเรียน พอดีคุณพ่อล้มเจ็บลง คุณแม่ได้รับทุกข์หนัก ต้องเฝ้ารักษาพยาบาลกันเป็นแรมปี คุณแม่ต้องเหน็ดเหนื่อยทั้งกายและใจ แต่คุณแม่ก็ช่างมีความอดทนต่อสู้

กับเหตุการณ์นานาประการ จนสิ้นบุญคุณพ่อลง คุณแม่เป็นผู้รับภาระเลี้ยงดูลูกต่อมาจนลูกได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ คุณแม่ก็ยังคงรักและถนอมน้ำใจลูก ๆ เฝ้าห่วงใยในทุกข์สุขตลอดมา พระคุณของคุณแม่สุดที่จะพรรณนา

ขอบุญกุศลที่คุณแม่ที่ได้สะสมกระทำมาตลอดชั่วชีวิต และอีกทั้งกุศลที่ทุก ๆ ท่าน และลูก ๆ ได้รวมกันบำเพ็ญให้คุณแม่ในครั้งนี้ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณแม่ประสพสุขในสัมปรายภพ เทอญ

ส. วิมลชัยกุล

คำไว้อาลัย

เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๔ คุณเสริม วินิจฉัยกุล โทรศัพท์มาแต่เช้า ส่งข่าวให้ทราบว่า คุณแม่ (คุณหญิงเนื่อง นิมิราชทรงวุฒิ) ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ข้าพเจ้าได้ทราบด้วยความตกใจ เพราะไม่มีวี่แววการเจ็บป่วยอย่างใดมาก่อนเลย การจากไปของคุณหญิงเนื่อง โดยมิได้คาดคิดเช่นนี้ทำให้ข้าพเจ้าเศร้าสลดใจอย่างที่สุด

คุณหญิงเนื่อง นิมิราชทรงวุฒิ เกิดในสกุลบุณยรัตพันธุ์ มีศักดิ์เป็นพี่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าและพี่น้องเรียกว่าคุณพี่เนื่องติดปากมาตั้งแต่ยังเด็ก และทุกคนมีความเคารพรัก เพราะนอกจากจะมีความสนิทสนมกันอย่างใกล้ชิดแล้ว ยังเป็นผู้มีความอารีอารอบต่อพวกเราเสมอมา

คุณพี่เนื่องเป็นผู้มีอารมณ์เย็น พูดจาอ่อนโยน มีเมตตาจิตใครได้พบปะวิสาสะด้วยก็ย่อมได้รับความสุขใจ เกิดความเคารพนับถือ นอกจากนี้ ยังเป็นผู้มีสุขภาพดีมาก แข็งแรง ไปไหนมาไหนคล่องแคล่วแม้ในบั้นปลายชีวิต อายุล่วงเลย ๘๐ ไปแล้ว ก็ยังกระปรี้กระเปร่าไปฟังเทศน์ที่วัดอยู่เสมอมิได้ขาด

ความจริงที่ว่ามนุษย์เรามีเกิดและมีดับ และมักจะพูดกันอยู่เสมอว่า คนที่ดับชีพลงด้วยความสงบสบายไม่ต้องทนทรมานจากการป่วยไข้แต่อย่างใดนั้น เป็นผู้มีโชคดี ทำบุญไว้ดี คนอยู่ข้างหลังน่าจะทำใจให้สบายได้ ข้าพเจ้าก็เป็นคนหนึ่งที่มีความคิดเห็นเช่นนั้น แต่เมื่อมาได้ทราบข่าวถึงแก่กรรมของคุณพี่เนืองอย่างกระทันหัน โดยมิได้เตรียมตัวเตรียมใจไว้ล่วงหน้า ก็สุดที่จะอดกลั้นความเศร้าไว้ได้ ข้าพเจ้ารีบส่งข่าวให้ญาติพี่น้องทราบเท่าที่จะทำได้ในตอนบ่ายวันนั้น ก็ได้พากันไปรดน้ำศพคุณพี่เนืองที่วัดธาตุทองโดยพร้อมเพรียงกัน

ในนามของเครือญาติสกุลบุญยรัตพันธุ์ ข้าพเจ้าขอแสดงความอาลัยอย่างยิ่งในการจากไป ของคุณหญิงเนือง นิมิราชทรงวุฒิ ผู้เป็นญาติผู้ใหญ่ของตระกูลซึ่งมีเหลืออยู่คนเดียวในเวลานี้ ขอคุณงามความดีของท่านที่ได้บำเพ็ญมาด้วยดีทั้งทางโลก และทางธรรม จงเป็นปัจจัยให้ท่านประสบแต่ความสุขในเบื้องหน้าตลอดกาล เทอญ

นายจำนงราชกิจ

(จรัญ บุณยรัตพันธุ์)

บ้านบุณยวาส

ถนนเทอดไท ธนบุรี

สารบาญ

พรหมฺมาตาปิตโร

มาตาปิตุไซร้ พรหมของ บุตรนา
อันสุภาษิตปอง เปรียบไว้
ให้ผู้ฉลาดตรอง เห็นชอบ ตามแล
ฝังจิตแล้วจักได้ บ่รู้ ลืมคุณ

มาตาปิตุไซร้ ควรนับได้ว่าเป็นพรหม
ของบุตรสุดนิยม ชมพจน์เทียบเปรียบงดงาม
เมื่อผู้ฉลาดตรอง ก็จะต้องเห็นชอบตาม
ฝังจิตคิดถึงความ ที่มีคุณบุญนักหนา
พ่อแม่ให้กำเนิด ตั้งแต่เกิดอบรมมา
ให้รู้ทุกสิ่งสา —รพัดตั้งจิตสั่งสอน
ชี้ทางธรรมวิถี ที่คนดีควรสัญจร
ชี้ทางกะลิขร จึงอาจลี้หนีพ้นพาล
มารดาและบิดา มีคุณหาใดเปรียบปาน
คุณานั้นต์ของท่าน ฝังกมลจนบรรลัย

พระราชนิพนธ์ ในรัชกาล ที่ ๖

ความเมตตาของแม่

แม่ผู้บังเกิดเกล้า ลูกยา
แม่สิ่งที่ลูกบูชา เทอดเกล้า
แม่ถนอมลูกนมา แต่เล็ก น้อยเฮย
แม่เปรียบดังพระเจ้า จิตนั้นเมตตา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

คุณแม่

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน)

วัดราชบพิธสถิตยมหาสีมาราม

ประพันธ์

พวกเราต่างก็มีแม่ด้วยกันทุกคน และต่างก็เคารพรักนับถือบูชาแม่ของตัวด้วยกันทั้งนั้น ไม่น่าจะต้องนำมาพูดเป็นทำนองนำมะพร้าวมาขายชาวสวนอีกเลย ผู้เขียนขอชี้แจงเหตุที่ต้องนำมาพูดซ้ำซากเช่นนี้ ก็เพราะเห็นว่าลูกยังเคารพนับถือพ่อแม่ของตนบกพร่องกว่าที่สมควรอยู่มาก หรือบางรายเคารพบูชานับถือพ่อแม่ดีเพียงยังอยู่ในปกครองของท่าน พอตั้งตัวเองได้ พอได้รับทรัพย์มรดกไปแล้ว กลับทอดทิ้งพ่อแม่ อย่างเรื่องของลูกชายผู้มีภรรยาไปแล้ว มีคนเขาส่งข่าวว่าพ่อแม่เจ็บหนักให้รีบไปเยี่ยมพยาบาล กลับตอบว่าท่านเคยเป็น รอไว้ก่อนก็ได้ ครั้นแล้วข่าวภรรยาปวดหัวตัวร้อน กลับรีบทิ้งธุระการงานไปพยาบาลโดยด่วน อย่างนี้ จึงเร้าใจให้ต้องเขียนเรื่องคุณแม่เป็นการซ้ำซ้อนอีก และทำไมไม่เขียนถึงคุณ

พ่อบ้าง ก็เพราะพ่อของผู้เขียนยังมีชีวิตอยู่ รสชาติของการพรากจากพ่อยังไม่ซาบซึ้งแน่ชัด จึงขอเขียนแต่เรื่องคุณแม่ซึ่งท่านได้ตายจากไปแล้ว กำลังเสวยรสชาติของการพรากจากแม่มาช้ำใจพอที่จะนำความรู้สึกขยายออกสู่กันฟังได้อย่างจุใจ แต่ถึงอย่างไรเรื่องคุณของพ่อก็อดแฝงรวมอยู่ในเรื่องคุณแม่ไม่ได้อยู่แล้ว

อนึ่ง เห็นว่าจำเป็นมากในเรื่องลูกกับพ่อแม่ ถ้าไม่รู้สำนึกในหน้าที่ของตน ๆ หรือต่างไม่เคารพนับถือรักใคร่กันอย่างสนิทใจทั้ง ๒ ฝ่าย จะเป็นเหตุระทมตรมตรอมใจในครอบครัวอย่างกลืนไม่เข้าคายไม่ออก ไม่มีความสงบสุขสบาย จะกวัดไกวไสส่งไปที่ไหนก็ยังไม่หมดเชื้อกรุณา เมื่อภายในครอบครัวไม่เป็นสถานรื่นรมย์สบายใจแล้ว จะหาความสบายใจและความไว้เนื้อเชื่อใจจากภายนอก ย่อมจะหาได้ยากอย่างยิ่ง

ลูกได้เกิดก่อร่างกาย อาศัยเลือดเนื้อของแม่บำรุงมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ที่ไม่ถูกทำลายเสียแต่ยังเป็นก้อนเลือดนั้นก็ด้วยความเยื่อใยอาลัยรักของแม่เป็นประการสำคัญยิ่งมาแล้วพระคุณนี้ นับว่าลูกเหลือที่จะทดแทนให้สมได้ อย่างนี้ลูกยังจะทะนงองอาจหมิ่น

แคลนแม่ของตัวอีกหรือ มีเรื่องจริงที่ปัจจุบัน ก็ปรากฏชีวิตอยู่ว่า เขาเป็นลูกหญิงที่ขาดความเคารพต่อแม่ของตัว โต้เถียงไม่ตกฟาก หัวคือถือรั้นจนแม่ต้องระทมตรมตรอมใจอยู่ตลอดมา แต่แล้วกรรมก็สนองกรรมทันตาเห็นเมื่อลูกหญิงคนนั้นมีลูกหญิงของตนออกมา ก็มีนิสัยใจคอเช่นเดียวกับตน ตนต้องรับความระทมใจเพราะลูกหญิงเช่นเดียวกับแม่ของตน แต่ก็ยังไม่หมดกรรม ลูกหญิงนั้นมีหลานหญิงออกมาอีก ก็ถอดนิสัยยาย–แม่มาได้อีก นับได้สามชั้น จึงมีผู้รู้จักคอยดูในชั้นที่ ๔ ต่อไปว่า จะสนองกรรมกันกี่ชั้นแน่ นิสัยที่สืบเนื่องติดต่อกันมาเช่นนี้ นอกจากจะเห็นว่ากรรมสนองกรรมแล้ว ก็เหมือนพันธุ์ผลไม้ เช่นมะปราง ต้นเดิมให้ผลชนิดกาวาง นำพันธุ์ไปเพาะอีกกี่ต่อ ก็คงมีรสเป็นกาวางอยู่นั่นเอง เราเป็นลูกชนิดกาวางหรือหวานชิดเล่าหนอ ?

มีคำเก่าพูดไว้ให้คิดอิงคติเตือนใจว่า พ่อแม่ ๒ คนสามารถเลี้ยงลูกตั้ง ๑๐ คนให้สุขสบายได้ แต่ลูกสิบคนไม่สามารถเลี้ยงพ่อแม่ ๒ คน หรือเพียงคนเดียวให้มีสุขสบายได้ เป็นความจริงเพียงไร เชิญลูกทั้งหลายใคร่ครวญตนเองเถิด

ลูกที่ไม่เคารพนับถือบูชาพ่อแม่ ท่านว่าเป็นลูกอกตัญญู ไม่มีความเจริญในชีวิต นี่เป็นความจริงเพราะย่อมแสดงชัดว่า พ่อแม่บังเกิดเกล้าของเขา ๆ ยังไม่เคารพนับถืออุปการะ คนอื่นไหนเลยเขาจะเคารพรักอุปการะ ไว้เนื้อเชื่อใจได้ เมื่อคนนอกรู้จักอัธยาศัยเนรคุณเช่นนี้ ก็ต้องตีห่าง ไม่กล้าคบค้าสมาคม เขาก็หมดความเจริญ ไม่มีมงคลคุ้มตัว ตกระกำลำบาก ไปเองเท่านั้น มีตัวอย่างอยู่มากมายแล้ว ลูกคนไหนจะชอบให้เขาตราหน้าว่าเป็นลูกเนรคุณบ้าง

แม่ของเรามีคนเดียวในชีวิตหนึ่ง ถึงจะยากดีมีจนอย่างไรก็เป็นแม่ลูกกันแล้ว ถ้าคิดเนรคุณแม่ก็มีแต่เสียหายส่วนเดียว เขาตราหน้าว่าเป็นคนเลวทรามตลอดชาติ ลูกทุกคนคงไม่มีใครปรารถนาเช่นนี้ แต่โลกก็ยังไม่หมดลูกเนรคุณมิใช่หรือ ? เมื่อคิดได้ว่าเรามีแม่บังเกิดเกล้าคนเดียว และแม่ก็แสนรักแสนเอ็นดูเรา ซึ่งเป็นความรักความเอ็นดูเท่าเทียมเหมือนกันหมด ไม่ว่าแม่จะอยู่ในฐานะเศรษฐี เข็ญใจหรือกระยาจก แม่ทุกคนล้วนรักลูกเป็นแก้วตาด้วยกันทั้งนั้น ตามธรรมดาแล้ว แม่ไม่เคยใจร้ายถึงกับคิดทำลายลูกฆ่าลูกได้เลย เว้นแต่ชนิดผิดธรรมดาเท่านั้น เมื่อลูกเคารพสักการ-บูชาแม่ อย่างเป็นพระประจำชีวิตอุปถัมภ์บำรุงแม่ด้วยความรักอย่าง

สนิทใจได้ อย่างนี้ แม่ก็สบายใจ ลูกก็ปลื้มใจ คนอื่นพบเห็นก็พลอยดีใจ สรรเสริญเจริญพร ลูกคนไหนบูชาแม่อย่างเป็นพระประจำชีวิตได้ ท่านว่าลูกคนนั้นมีมงคลอย่างสูงสุดคุ้มตัว

ต่อไปนี้ ขอจงพิจารณาเนื้อความ ซึ่งเขียนพรรณนาพระคุณแม่ ในหัวข้อ *บูชาแม่* ว่าจะตรงกับความปรารถนาของท่านบ้างหรือไม่

บูชาแม่

แม่ของเรา เฝ้าเลี้ยง เพียงเลือดอก
ถนอมกก กอดรับ ประทับขวัญ
แต่ยังเป็น เลือดก้อน นอนในครรภ์
แม่เฝ้าหวั่น ใจประคอง ป้องกันมา.

กว่าจะนั่ง ยืนเดิน เหลือเกินทุกข์
แม่ปล้ำปลุก กล่อมเกลี้ยง เลี้ยงรักษา
จนเติบใหญ่ แม่ไม่ ระอิดระอา
ปานแก้วตา ของแม่ แผ่การุญ.

แม่รักลูก ผูกใจ ไม่รู้สิ้น
เฝ้าถวิล หวังสุข ปลุกใจอุ่น
จะเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้า แสนทารุณ
แม่ไม่ขุ่น อิดหนา ระอาใจ.

ยามเห็นหน้า ลูกน้อย แม่พลอยปลื้ม
เหน็ดเหนื่อยลืม เร่งตั้ง กำลังใหญ่
แม่อดอยาก ยากเข็ญ มิเป็นไร
ขอเพียงให้ ลูกสำราญ เบิกบานจริง

แม่ไม่เคย คิดร้าย หมายขวัญลูก
มีแต่ผูก พันรัก เติบหนักยิ่ง
ลูกเจ็บไข้ แม่ไข้ ไม่ทอดทิ้ง
กังวลวิ่ง รักษา กว่าจะคลาย

หากแบ่งไข้ ได้ป่วย แม่ช่วยได้
แม่เต็มใจ รับทุกข์ เพื่อลูกหาย
ลูกร่าเริง แม่บันเทิง สุขสบาย
แม่ยอมตาย แทนลูก ปลูกใจปอง.

โอ้พระคุณ แม่อุ่น หัวอกลูก
เฝ้าฝังปลูก ลูกให้ สบายผ่อง
คุณแม่ยิ่ง ดินฟ้า อากาศกอง
ยิ่งเงินทอง เพชรนิล จินดาใด.

พระคุณล้น พ้นลูก รำพันถ้วน
เหล่าลูกควร บูชา อย่าไถล
อันมิตรแท้ คือแม่ แน่กว่าใคร
รักลูกเท่า ดวงใจ ของแม่เอง.

ใครยังมี แม่อยู่ ดูดดื่ม
ปลุกใจปลื้ม เปรมรัก ภักดีเปล่ง
ทะนุถนอม กล่อมมั่น ขวัญละเวง
แม่ลูกเร่ง ฟูมฟัก รักประคอง.

แสนชื่นชุ่ม รุมใจ ใฝ่เคารพ
เลิศสุขครบ มิตรในเรือน เตือนสนอง
ควรบูชา อย่าให้ท่าน รำคาญปอง
ถนอมใจ ให้ท่านผ่อง แผ้วสำราญ.

จงเลี้ยงดู อุปถัมภ์ บำรุงรื่น
ทุกค่ำคืน เคารพ นบนอบท่าน
ด้วยใจยิ่ง กตัญญู บูชาการ
กตเว ทีสมาน มิ่งมงคล.

ยามแม่พราก ตายจาก ไปก่อนเก่า
ลูกควรเฝ้า เทิดทูน พระคุณบ่น
กอบกุศล ผลอุทิศ ติดแม่ตน
และฝึกฝน กุศลกรรม ให้จำเริญ.

สุจริต ติดไตร ทวารมั่น
สามัคคี พี่น้องกัน อย่าห่างเหิน
เชิดดำรง วงศ์ตระกูล สมบูรณ์เกิน
แม่จะเพลิน บุญลูก ถูกสมใจ.

ยิ่งลูกสุข สำราญ แม่บานชื่น
ลูกตกต่ำ ทุกข์ถม แม่ตรมไหม้
ยิ่งลูกมี หลานเหลน เป็นเชื้อไว้
แม่ยิ่งใฝ่ ใจเอ็นดู เฝ้าชูชม.

โอ้น้ำใจ ใครจะแน่ เหมือนแม่หนอ
รักลูกก่อ กายลูก ผูกใจบ่ม
แสนเมตตา กรุณา แม่ปรารมภ์
เป็นพระพรหม ของลูกแท้ แม่คนเดียว.

ลูกจะขอ ยอบุญ คุณของแม่
ช่วยปกแผ่ คุ้มเกล้า กันเปล่าเปลี่ยว
เกิดภพไหน ชาติใด ใจลูกเหนี่ยว
เป็นลูกแม่ คนนี้เที่ยว เท่านั้นเอย.

คำกลอนที่ท่านได้อ่านมาแล้วนี้ คงช่วยเตือนใจให้สำนึกถึงแม่ได้บ้างกระมัง ถ้าเคยบกพร่องผิดพลาดมาแล้ว จะได้กลับตัวเป็นลูกที่ดีเสียใหม่ เมื่อแม่ยังมีชีวิตอยู่แม่จะได้ชื่นอกชื่นใจ

ทันตาเห็น หากท่านสิ้นชีวิตไปก่อนแล้ว ก็ต้องถือว่าท่านสิ้นแต่เพียงชีวิต ส่วนพระคุณและความรักลูกของท่านยังไม่สิ้นศูนย์ ยังคงสิงสถิตอยู่ประจำกับลูกตลอดไป ถ้าลูกยังมีน้ำใจเต็มด้วยกตัญญูกตเวที ในท่านอย่างจริงใจแล้ว ก็ควรสนองพระคุณท่านด้วยการบำเพ็ญตนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร ตั้งตนให้เป็นหลักฐาน หากแม่หยั่งทราบด้วยญาณวิถีของท่านว่า ลูกท่านเป็นคนดี ตั้งตนได้ กลมเกลียวรักใคร่กันดีกับพี่น้อง ดำรงวงศ์สกุลเป็นหลักฐานแล้ว ท่านคงจะปีติปราโมทย์และอำนวยพรให้เจริญสุขยิ่ง ๆ ขึ้นเป็นแน่ เหตุนี้ พระคุณของแม่จึงคงมีประจำอยู่กับลูกเสมอ ไม่ตายตามชีวิตร่างกายของท่านไปด้วยเลย ลูกที่คิดถึงพระคุณแม่ได้เช่นนี้ ก็เหมือน มีแม่ คอย อบรม สั่ง สอน ให้จำเริญ สุข ตลอด หลาน เหลนเป็นลูกที่สืบต่อคุณงามความดี เคารพบูชาแม่ให้เป็นตัวอย่างแก่ลูกหลานของเขาจดจำนำไปประพฤติตาม เช่นเดียวกับพันธุ์ มะปรางหวานชิด แยกพันธุ์ ออกไปอีกเท่าไร ก็คงหวานชิดอยู่นั่นเอง ท่านเป็นลูกชนิดมะปรางหวานชิดหรือชนิดกาวางเล่า ?

แม่มีบุญคุณล้นเหลือแก่ลูก อย่างพรรณนาให้ครบถ้วนด้วยอักษรไม่ได้ หรือจะใช้ขุนเขาต่างปากกา น้ำในมหาสมุทรต่างน้ำหมึก ท้องฟ้าแทนกระดาษ บันทึกพรรณนาพระคุณแม่จนหมดสิ้นขุนเขาและน้ำในมหาสมุทรได้อักษรเต็มท้องฟ้า ท่านก็ว่ายังหาครบถ้วนหมดพระคุณของแม่ไม่ เช่นนี้ ลูกบางคนกลับเห็นแม่เป็นทาสในเรือนเบี้ยของตน ขาดความเคารพนับถือยำเกรง หัวดื้อถือรั้น เห็นแม่โง่เง่าเต่าตุ่นกว่าตน เลยดูถูกดูหมิ่นด้วยประการต่าง ๆ แม้ไม่ถึงกับจะเนรคุณแม่ แต่ก็ทรมานใจแม่ให้เดือดร้อนกังวลใจ ต้องเสียน้ำตาเพราะลูกนอกคอกอยู่เสมอไม่มีความเบิกบานสำราญใจด้วยลูกของตนเลย แม่ต้องเดือดเนื้อร้อนใจเพราะความประพฤติเลวของลูกเช่นนี้ นับเป็นบาปหนักแก่ลูกอย่างยิ่ง

ใครเป็นลูกที่เคยทำให้แม่ต้องชอกช้ำระกำใจบ้าง จงพยายามกลับตัวกลับใจเสียเถิด ยังไม่สายเกินไปที่จะกลับตัว น้ำใจแม่นั้นตัดลูกไม่ขาดดอก ถึงจะดุด่าเฆี่ยนตี ขู่เข็ญเพียงไรก็ด้วยความรักความหวังดีเป็นใหญ่ น้ำใสใจจริงของท่านแล้ว

ทำไปแต่ปากเท่านั้น ส่วนน้ำใจยังดูดดื่มด้วยความรักลูกอยู่ตามเคย เฆี่ยนไม่ตาย ขายไม่ขาดกับลูกของท่านเป็นแท้ เคยได้ทราบมาบางคราวลูกไปเที่ยวเตร่หาความสนุกสนานในยามค่ำคืน แม่เฝ้าบ้าน ใจแม่จะไม่เป็นสุขเลย ตลอดเวลาที่ลูกยังไม่กลับมาให้ท่านเห็นหน้าดึกดื่นปานไร ท่านก็จะถ่างตาคอยจนถึงที่สุด น้ำใจรักลูกห่วงลูกเช่นนี้ หาไม่ได้ที่คนอื่นนอกจากแม่คนเดียวเท่านั้น

อีกอย่างหนึ่ง ถ้าแม่มีลูกหลายคน แม่มักชอบไปอยู่กับลูกคนที่ยากจนขัดสนกว่าเพื่อน ด้วยอ้างว่าสงสาร ลูกคนที่เขามั่งมีศรีสุข ควรที่แม่จะไปอยู่ด้วยจะได้รับบำรุงมีความสุขสบาย แม่กลับไม่ชอบ ทิ้งทอดอยู่กับลูกยากจนยิ่งลำบากเพิ่มขึ้น แม่ยังยินดีร่วมทุกข์กับลูกคนจน น้ำใจของแม่เช่นนี้ ช่างเป็นแบบเดียวกันทั่วไป แม่จนทรัพย์สินเงินทอง แต่แม่ไม่จนความรักในลูกเลย ลูกคนไหนบ้างหนอ ที่ยากจนในความรักแม่

ได้อ่านหนังสือพิมพ์ประชามิตร ฉบับประจำวันพุธที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๘๑ ในหัวข้อว่า *ลูกชายลูกสาวพูด* รู้สึกซาบซึ้ง

จับใจมาก จึงคัดไว้สำหรับได้อ่านสอนใจกันเป็นลำดับมาจนบัดนี้ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องไม่รู้จักตาย ซึ่งเขาแสดงความรู้สึกนึกคิดของลูกชายลูกสาวทุกคน ที่จะต้องมีความเกี่ยวกับพ่อแม่ของตนตามลำดับเขตอายุเช่นนั้น เมื่อตนยังเด็ก ก็มักเห็นว่าพ่อแม่ดีวิเศษ ครั้นค่อยโตขึ้นก็มักผยองดูหมิ่นพ่อแม่ว่าโง่เขลากว่าตนบ้าง เป็นคนล้าสมัยบ้าง เมื่อตนเองเติบใหญ่ อยู่ในฐานะพ่อแม่เข้าบ้าง เกิดรักเกิดสงสารหวังดีต่อลูกของตนเองมากขึ้นเพียงใด ก็เป็นเหตุให้สำนึกถึงตัวที่เคยหมิ่นพ่อแม่มาแล้วนั้น ว่าเป็นความโง่เขลาเลวทรามของตนเพียงนั้น แต่กว่าจะสำนึกตนได้ว่าพ่อแม่ดีวิเศษกว่าตนควรเคารพบูชาท่านเพียงไร ท่านก็ศูนย์สิ้นชีวิตไปหมดแล้ว จึงได้แต่บูชาพระคุณท่านด้วยความเสียดาย อาลัยรักอย่างกลับฟื้นมาอีกไม่ได้ โปรดพิจารณาเรื่อง *ลูกชายลูกสาวพูด* เถิด ดังต่อไปนี้

ลูกชายลูกสาวพูด

เมื่ออายุ ๑๑ ว่า พ่อแม่ของเรานี่วิเศษจริง อะไร ๆ ช่างรู้ไปเสียหมดทุกอย่าง

เมื่ออายุ ๑๖ ว่า ว่าที่จริงพ่อแม่ของเรา ไม่ค่อยจะวิเศษเหมือนเรานึกเสียแล้วก็ยังงั้นแหละ จะว่ารู้ไปเสียหมดทุกอย่างก็ไม่ถูก

เมื่ออายุ ๑๘ ว่า พ่อแม่ของเรานึกว่าเป็นฝ่ายถูกเสมอ แต่ความจริงจะรู้อะไรนักหนา เรารู้กว้างขวางมากกว่าเป็นกอง

เมื่ออายุ ๒๒ ว่า พ่อแม่ของเราดูช่างไม่เข้าใจในคนหนุ่มคนสาวเสียเลย ดูเป็นสมัยเก่าครื้อะไรมิรู้

เมื่ออายุ ๓๐ ว่า จะว่าไปที่สัตย์ที่จริงพ่อแม่เราออกจะรู้ ๆ อะไรอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน

เมื่ออายุ ๕๐ ว่า พ่อแม่ของเรานี่วิเศษจริง อะไร ๆ ช่างรู้ไปเสียหมดทุกอย่าง มองการณ์ข้างหน้าก็เห็นได้ชัดเจนจะทำจะพูดอะไรก็ถูกเหมาะกับเวลา โธ่พ่อ โธ่แม่

ที่เขียนคุณพ่อคุณแม่มานี้ มีประสงค์เพื่อชักจูงเพื่อนที่อยู่ในฐานะลูกทั้งหลาย เมื่อได้ฟังความคิดเห็นบางประการนี้แล้ว

จะได้เร่งปรับปรุงชีวิตให้เข้าแนวของลูกกตัญญูกตเวที มีความจำเริญสุขภายในครอบครัวด้วยความสงบ เพราะเมื่อยังตั้งอยู่ในฐานะลูกประพฤติตัวดีสมเป็นลูกแก้วลูกขวัญ ก็เป็นมิ่งชัยมงคลส่วนหนึ่ง หากเลื่อนฐานะเป็นพ่อแม่มีลูกของตัวเองบ้างจะได้ชัยมงคลเป็นตัวอย่างอบรมอัธยาศัยลูกของตนให้เป็นลูกแก้วลูกขวัญสมปรารถนา ถ้าตัวเองเป็นลูกนอกคอกเอียงเอนไปข้างลูกอกตัญญู ลูกเนรคุณแล้ว ก็ต้องรับสนองกรรมบาปด้วยลูกของตัวนั่นเอง ย่อมอกตัญญูย่อมเนรคุณให้ตัวได้ระทมตรมตรอมใจบ้างเป็นแท้ เมื่อลูกมีอัธยาศัยใจคอดีเป็นลูกกตัญญูกตเวที เป็นลูกแก้วลูกขวัญ ของพ่อแม่แล้ว ย่อมเป็นอุดมมงคลให้ญาติมิตรสหายและผู้อื่นรักใคร่เอ็นดู อุปถัมภ์บำรุงเป็นเหมือนมีคาถาเมตตามหานิยมให้ผู้อื่นรักนับถือ ถ้าทุกครอบครัวมีลูกแก้วลูกขวัญทั่วกัน ตลอดบ้านเมืองประเทศชาติ คงเป็นบ้านแก้วบ้านขวัญ ชาติแก้ว ชาติขวัญ อันเป็นยอดปรารถนาของทุกคน

อันมารดา รักลูก เฝ้าปลูกฝั่ง
แม้เยาว์ยัง อ่อนแท้ เจ้าแม่เอ๋ย
เพียงผมไฟ ก็ยังให้ พราหมณ์ชมเชย
ขลิบตัดเสีย สืบมงคล ชนม์ยาวยืน.
หวังแต่ให้ ลูกรัก อัครสุข
นิรทุกข์ ตลอดไป มิใช่อื่น
ตนเองยาก ตรากตรำ ทุกค่ำคืน
แม่กล้ำกลืน เพื่อลูกรัก จักสบาย.

สักรวา พ่อแม่ ก่นแต่ทุกข์
ต้องปล้ำปลุก รุกล้น ค้นทรัพย์สิน
ตัวเป็นเกลียว เรี่ยวแรง แข่งหากิน
เพื่อลูกสิ้น กว่าจะเขื่อง เรื่องเลี้ยงดู.
ครั้นลูกโต พอควร เร่งชวนชัก
เรื่องสมรส สมรัก หลักครองคู่
ดังชอบให้ ลูกคลุก ทุกข์เหมือนดู
ทั้งรู้ ๆ ว่าเหนื่อยยาก ก็อยากเอย.

สักรวา ยอดสักกา- ระเคารพ
สามโลกจบ หาใคร มิได้เหมือน
จะทุกข์ยาก ตรากตรำ กระหน่ำเตือน
มิเขยื้อน เคลื่อนถอย ปล่อยวางใจ.
คือแม่จ๋า แม่คุณ อุ่นใจลูก
เฝ้าฝังปลูก แต่สุข สบายให้
เห็นเขาอื่น ตกเข็ญ ร้ายเช่นไร
เตรียมแก้ไข เพื่อลูก หมดทุกข์เอย.

สักรวา มารดา ร่าเริงจิต
เมื่อบุตรคิด ผนวช บวชเป็นสงฆ์
ครองกาสา- วพัสตร์ ระมัดองค์
อยู่ในวง วัดวา ศึกษาวินัย.
ได้เห็นชาย ผ้าเหลือง เครื่องนุ่งห่ม
แม่นิยม ปลาบปลื้ม ดื่มสุขใหญ่
ลูกทำดี ให้แม่มี แต่ดีใจ
สนองบุญ คุณได้ อย่างดีเอย.

สักรวา บิดา มารดาเด่น
คุณธรรมเห็น เช่นชัด สมบัติหลาย
พร้อมทรัพย์ยศ ไมตรี ทวีพราย
ลูกหญิงชาย ไม่สืบ นิสัยงาม.
ล้วนแต่ลูก เสเพล เกเรพาล
มิเอาถ่าน ผลาญพงศ์ หลงเห่อห่าม
นับเป็นกรรม พ่อแม่ แก้ไขตาม
ก็ด้วยความ รักลูก ทุกข์ทนเอย.

สักรวา บูชา พระคุณท่าน
แสวงการ ตอบพระคุณ อุ่นใจเหลือ
เพราะได้รับ อบอุ่น พระคุณเจือ
ชุบเลือดเนื้อ ชีวิต สถิตนาน.
ส่วนทายาท รับม– รดกดื่น
หลงชมชื่น แต่สมบัติ พัสถาน
ลืมบุญคุณ ที่ท่านเผื่อ แผ่เจือจาน
เหมือนมาผลาญ ทรัพย์สลาย ไร้คุณเอย.

ของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

อาลัยแม่

แม่จ๋าถนอมลูก ปิยะผูกสนิทใจ
นับแต่อุบัติใน คภะเฝ้าระวังกาย.

แม้ยังมิทันเห็น มุขะเป็นธิดาชาย
แม่มุ่งผดุงสาย ชิวะแม้นหทัยตน.

อดออมถนอมการ บริโภคก็ยอมทน
เผ็ดร้อนกระท้อนผล ทุชะลูกมิยินดี.

แม่ยอมลำบากอา– ตมะเพื่อเจริญศรี
แก่ลูกตลอดชี– วิตะแม่บำรุงมา.

เลือดไรผิไต่ตอม ก็ถนอมระวังผา–
สุกทุกประการภา– ระระแวดระวังควร.

สอนยิ้มยะยั่วเย้า มนะเฝ้าประคองนวล
นอนนั่งและเดินชวน ปีติวอนฉอ้อนชม.

แม่สุขสบายใจ ก็เพราะลูกสบายอารมณ์
ลูกเจ็บพิการบ่ม ทุรทุกข์ทวีตรอม.
ใครหนอณะโลกนี้ จะทวีมนัสถนอม
ลูกยิ่งกะแม่จอม คุณะแน่มิแลเห็น.
สุดพรรณนาคุณ วรบุญชเนติเป็น
ยิ่งใหญ่ผิใครเว้น สติลืมก็เลวเหลือ.
เป็นแม่สิแน่จิต บมิผิดพระคุณเชื่อ
ก่อเกิดกำเนิดเนื้อ ณ อุทรประจำจริง.
ควรลูกระลึกรัก คุณะภักดิสูงยิ่ง
เคารพมิทอดทิ้ง ปฏิการฉลองคุณ.
นี่คืออุดมมง— คละทรงสวัสดิ์บุญ
แก่ลูกจะปลูกสุน— ทระทุกทิวาวาร.

จากคำนำนิราศ ๒ ปี ๒๔๘๓

เชิงชีวิต

ชีวิตเรา เค้าน้ำค้าง พร่างยอดหญ้า
สุริยา กล้าแสง ก็แห้งหาย
เช้าเห็นหน้า คราเที่ยง เลี่ยงไปตาย
หรือยามบ่าย พูดเล่น เย็นม้วยมรณ์.

เด็กผู้ใหญ่ เข็ญใจ ไพร่เศรษฐี
ล้วนแต่มี ความตาย คอยไล่ต้อน
ดังหินแท่ง หมุนทับ ขยับคลอน
ใครอยู่ใกล้ ทับก่อน มิผ่อนปรน.

จะต่อสู้ กู้ตาย ให้ทรัพย์สิ้น
พร่ำมนต์บิน หลบซ่อน จรเวหน
ออกสมุทร สุดล้า ดำดินดล
ก็มิพ้น มัจจุราช อำนาจกรรม.

ฉะนั้นควร ด่วนสร้าง ตั้งชีวิต
สิงสถิต ประโยชน์คุณ บุญกระหน่ำ
อย่าประมาท หมายหลง ทะนงซ้ำ
จะถูกค่ำ นินทา ฆ่าชื่อเอย.

พ.ศ. ๒๕๐๑

สักรวา บูชาคุณ ท่านคุ้นจิต
มิได้คิด ลืมลอย ทิ้งปล่อยปละ
ท่านเรียกว่า กตัญญู รู้คุณะ
เพราะใจสะ สมงาม ความดีไว้
ยิ่งคิดชอบ ตอบสนอง คุณของท่าน
ทุกวี่วัน ห่อนวาง ห่างเหินได้
เรียกกต– เวที ดีน้ำใจ
ฉะนี้ไซร้ คนดี ศรีสุขเอย.

ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

ค่าน้ำนมแม่

แม่นี้มีบุญคุณอันใหญ่หลวง

แม่เฝ้าหวงห่วงลูกแต่หลังเมื่อยังนอนเปล

แม่เราเฝ้าโอละเห่ กล่อมลูกน้อยนอนเปลไม่ห่างหันเหไปจนตาย

แต่เล็กจนโตโอแม่ถนอม

แม่ผ่ายผอมย่อมเกิดจากรักลูกปักดวงใจ

เติบโตโอ้เล็กจนใหญ่ นี่แหละหนาอะไร มิใช่ใดหนาเพราะค่าน้ำนม

ควรคิดพินิจให้ดี

ค่าน้ำนมแม่นี้จะมีอะไรเหมาะสม

โอ้ว่าแม่จ๋า ลูกคิดถึงค่าน้ำนม เลือดในอกผสมกลั่นเป็นน้ำนมให้ลูกดื่มกิน

ค่าน้ำนมควรญชวนให้ลูกฝัง

แต่เมื่อหลังเปรียบดังผืนฟ้าหนักกว่าแผ่นดิน

บวชเรียนพากเพียรจนสิ้น เพียงหยดหนึ่งน้ำนมกิน ทดแทนไม่สิ้นพระคุณแม่เอย

ไม่แห้งเหือดรักนิรันดร์ นั่นแหละแม่

แม่มิใช่เพียงแต่ให้กำเนิดลูก จิตพันผูกเฝ้าถนอมเป็นจอมขวัญ
แม่มิเพียงเลี้ยงลูกให้ใหญ่เท่านั้น แม่เพียรสรรค์สร้างนิสัยให้ลูกดี
แม่มิเพียงให้สมบัติพัสถาน ให้ลูกมีวิชาการโอฬารศรี
เพื่อลูกได้ใช้ดำรงทรงชีวี บนวิถีของมนุษย์อันสุดไกล
แม่มิเพียงสุดอาทรใจรอนร้าว เมื่อลูกคราวโรคเฆี่ยนเวียนเจ็บไข้
ครั้นลูกหายคลายโศกสร่างโรคภัย แม่จึงใจวายห่วงบ่วงกังวล
แม่มิเพียงอิ่มเอมปลื้มเปรมจิต เมื่อสมคิดเห็นลูกเจริญผล
ตราบลูกแก่แม่เฒ่าเฝ้าเวียนวน ไม่ล่วงพ้นห่วงลูกผูกดวงแด
เจ้าพระคุณอุ่นรักทุกสายเลือด ไม่แห้งเหือดนิรันดร์นั่นแหละแม่
ไม่จืดจางห่างสวาสดิ์นิราสแล พระคุณแม่เลิศลบจบสากล

นมัสการคุณานุคุณ

ข้อขอนบชนกคุณ ชนนีเป็นเค้ามูล
ผู้กอบนุกูลพูน ผดุงจวบเจริญวัย
ฟูมฟักทะนุถนอม บบำราศนิราไกล
แสนยากเท่าใด ๆ บคิดยากลำบากกาย
ตรากทนระคนทุกข์ ถนอมเลี้ยงฤรู้วาย
ปกป้องซึ่งอันตราย จนได้รอดเป็นกายา
เปรียบหนักชนกคุณ ชนนีคือภูผา
ใหญ่พื้นพระสุนธรา ก็บเทียบบเทียมทัน
เหลือที่จะแทนทด จะสนองคุณานันต์
แท้บูชไนยอัน อุดมเลิศประเสริฐคุณ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

บทสรรเสริญพระคุณบิดามารดา

ข้าขอกราบไหว้คุณ ท่านบิดาและมารดา เลี้ยงลูกเฝ้ารักษา แต่คลอดมาจึงเป็นคน แสนยากลำบากกาย ไม่คิดยากลำบากตน ในใจให้กังวล อยู่ด้วยลูกทุกเวลา ยามกินถ้าลูกร้อง ก็ต้องวางวิ่งมาหา ยามนอนห่อนเต็มตา พอลูกร้อง ก็ต้องดู กลัวเรือดยุงไรมดจะกวนกัดรีบอุ้มชู อดกิน อดนอนสู้ ทนลำบากหนักไม่เบา คุณพ่อแม่มากนัก เปรียบน้ำหนักยิ่งภูเขา แผ่นดินทั้งหมดเอา มาเปรียบคุณไม่เท่าทัน เหลือที่จะแทนคุณ ของท่านนั้นใหญ่อนันต์ เว้นไว้แต่เรียนธรรม์ เอามาสอนพอผ่อนคุณ สอนธรรมที่จริงให้ รู้ไม่เที่ยงไว้เป็นทุน แล้วจึงแสดงคุณ ให้เห็นจริงตามธรรมดา นั่นแหละจึงนับได้ ว่าสนองซึ่งคุณนา ใช่ค่าข้าวป้อนมา และน้ำนมที่กลืนกิน

ข้าขอนอบน้อมคุณ แก่ท่านครูผู้อารี กรุณาและปรานีอุตส่าห์สอนทุก ๆ วัน ยังไม่รู้ก็ได้รู้ ส่วนของครูสอนทั้งนั้น เนื้อความทุกสิ่งสรรพ์ ดีชั่วชี้ให้ชัดเจน จิตมากด้วยเอ็นดูอยากให้รู้เหมือนแกล้งเกณฑ์ รักไม่ลำเอียงเอน หวังให้แหลมฉลาดคม เดิมมืดไม่รู้เน่ เหมือนเข้าถ้ำเที่ยวคลำงม สงสัยและเซอะซม กลับสว่างแลเห็นจริง คุณส่วนนี้ควรไหว้ ยกขึ้นไว้ในที่ยิ่ง เพราะเราพึ่งท่านจริง จึงได้รู้วิชาชาญ

รักแม่

แม่จ๋าแม่ ความรักแม่ นี้แน่นัก
คุณแม่รัก ลูกของแม่ มาแต่ต้น
รักของแม่ มิได้มี ราคีปน
มีหรือจน แม่รักอยู่ มิรู้จาง
รักของใคร ไม่เท่าศักดิ์ รักของแม่
รักแม่แท้ แม่รักอยู่ ไม่รู้สร่าง
ศัตรูร้าย ก็ไม่กราย มากั้นกาง
ถึงรักนาง รักนาย ก็ไม่เกิน
แม้รักยศ รักศักดิ์ อัครฐาน
หรือรักงาน รักสารพัน รักสรรเสริญ
รักสนุก ทุกสถาน สำราญเพลิน
รักไม่เกิน รักแม่ รักแท้เอย

ธรรมสาธก

แม่จ๋า

แม่จ๋า แม่ลูกแลไปทางไหน
ล้วนเยื่อใยความรักประจักษ์ถ้วน
รักของแม่รักแท้ไม่แปรปรวน
เป็นรักล้วนธรรมชาติปราศมารยา
ตั้งแต่แรกปฏิสนธิ์จนสมภพ
แม่ประสบทุกข์ภัยใหญ่นักหนา
ฉวยพลั้งพลาดอาจพิการพาลมรณา
โบราณว่า 'ศึกสตรี' มีมูลพร้อม
คลอดจากครรภ์จวบวันลูกเติบใหญ่
แม่ต้องใฝ่อุ้มชูทะนุถนอม
อดตาหลับอับอุดอู้แม่สู้ยอม
ยามอดออมลูกอิ่มแม่อิ่มใจ
อย่าว่าแต่อาหารแม่จะหวง
เลือดในทรวงแม่ยังยอมให้ดื่มได้
รักของแม่ไม่แพ้รักใด ๆ
ชีวิตก็ให้ได้ไม่เสียดาย

แม่จ๋าแม่ ลูกแน่แก่ใจนัก
ว่าแม่รักลูกอยู่ไม่รู้หาย
ลูกสืบเชื้อเนื้อไขทั้งใจกาย
พ่อแม่ถ่ายให้ทุนหนุนเนื่องมา
ระหว่างครรภ์ท่านกล่าวเป็นเค้าขาน
ว่ามารดาบันดาลได้นักหนา
แม่คิดงามเห็นงามตามตำรา
ก็อาจพาลูกงามไปตามนึก
แม่มีใจผ่องใสบริสุทธิ์
ใจลูกผุดผ่องเพียงแก้วผลึก
แม่มีคุณเพิ่มพูนทุนพิลึก
ลูกรู้สึกในบุญคุณข้อนี้

แม่จ๋า ลูกเกิดมาแม่อบรม
ฉลาดบ่มสมบูรณ์เพิ่มพูนศรี
ขึ้นน้ำนวลควรค่าเปลื้องราคี
ได้แม่ดีลูกรอดปลอดบ่วงมาร

สุจริต มิตรแท้ รัก 'แฟร์ เพล'
ไม่เกเร รกโลก โศก ฟุ้งซ่าน
มีขันติ วิริยะ ปฏิภาณ
บำเพ็ญงานเพื่อผู้อื่น ราบรื่นรัก
คุมสติตริตรองมองรอบคอบ
รู้ผิดชอบชั่วดี มีเกียรติศักดิ์
กตัญญูรู้บุญคุณคนนัก
แจ้งประจักษ์หน้าที่ มีวินัย
คุณเหล่านี้แม่มีวิธีหัด
ค่อย ๆ ดัดให้บำเพ็ญเป็นนิสัย
ด้วยคำหวานแม่สมานที่หัวใจ
ให้ฝึกไปจนเคยเลยชำนาญ
แม่มีคำสำคัญเลือกสรรใช้
ข่มหัวใจลูกคร้ามยามดื้อต้าน
คือกลัวแม่ไม่รัก มักร้าวราน
เพราะขุ่นเคืองรำคาญลูกขัดใจ

แม่จ๋า........

ถึงแม่จะตีด่าลูกก็ได้
แต่แม่มีวิธีตี ๆ ใช้
คำน้อยแม่ก็ไม่พูดหยาบคาย
การเฆี่ยนตีมีบ้างนับครั้งถ้วน
เป็นเรื่องล้วนหลาบจำน้ำหนักหลาย
แม่ระวังมิให้ลูกได้อาย
กลัวกลับกลายหน้าด้านประจานตัว
กำพร้าพ่อหากมีแม่ที่รัก
คอยพิทักษ์ทุกข์ภัยไม่เกลือกกลั้ว
อำนาจรักศักดิ์สิทธิ์กว่าฤทธิ์กลัว
แม่ทูนหัวของลูกปลูกรักเอย.

"ครูเทพ"
(เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี)
จากหนังสือ แม่จ๋า

มาตาสดุดี

พระคุณท่านมารดาสุดสาธก
หากจะยกเทียบไม่เท่าภูเขาหลวง
ทะเลลมยมนาสุธาปวง
จะวัดดวงเปรียบอะไรก็ไม่พอ
ท่านผูกใจใฝ่ถนอมยอมลำบาก
หนตรำตรากเพราะรักยิ่งนักหนอ
ตั้งแต่อุ้มครรภารักษ์พิทักษ์พะนอ
จนคลอดก็บำรุงผดุงมา
คอยระวังเรือดไรจะไต่กัด
แมลงริ้นบินบั่นทั่วแขนขา
อุ้มอาบน้ำวิงวอนป้อนข้าวปลา
กล้วยอ้อยสารพัดไม่ขัดใจ
ช่วยสั่งสอนพูดจาให้กล้าหาญ
รู้คำขานส่งเสียงสำเนียงใส
กิริยาพาทีดีอย่างไร
สั่งสอนให้ลูกทำพร่ำพรี้

ไม่เห็นแก่เหนื่อยยากลำบากร่าง
มีช่องทางแนะนำคอยจำเจ
คอยชี้แจงเค้าความตามคดี
สอนให้มีความสุภาพไม่หยาบคาย
เมื่อเด็กเล็กพร่ำบ่นด้วยตนเอง
ให้รู้เกรงกลัวผิดตั้งจิตหมาย
ประพฤติตนงามยิ่งกว่าหญิงชาย
พร่ำบรรยายพูดจาด้วยปรานี
จนเติบใหญ่ให้การศึกษาบุตร
จิตยังหยุดหวังให้เลิศประเสริฐศรี
ฝากโรงเรียนเขียนอ่านเชี่ยวชาญดี
จนลูกมีความรู้ชูสกนธ์
ท่านสะสมสินทรัพย์สำหรับลูก
คิดฝังปลูกเป็นหลักเกิดพรรคผล
ตั้งเคหสถานประมาณตน
เป็นกังวลรักบุตรมั่นจนวันตาย.

ศ. ทิมศิลป์
จากหนังสือ แม่จ๋า

มาตุบูชา

ข้าขอน้อมเศียรอภิวาทน์ แทบบาทบิดาคุณมหันต์
อีกทั้งมารดาคุณานันต์ เฉกฉันท์บุตรผู้ภักดี
ตั้งแต่ยังเยาว์เบาปัญญา ได้พึ่งมารดาเฉลิมศรี
บิดาวอนว่าด่าตี หวังให้บุตรดีสมใจ
คอยตั้งระวังอันตราย จะคิดลำบากกายนั้นหาไม่
สู้ถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไว้ หวังให้สุขีมีหน้าตา
เมื่อยามผันแปรแชเชือน หมั่นเตือนแต้มสอนวอนว่า
ฝึกหัดดัดแปลงกิริยา เสี้ยมสอนวาจาสอนใจ
ควรจะรู้สึกกตัญญู รู้จักบุญคุณผู้ใหญ่
ทดแรนแทนคุณท่านไซร้ ให้เป็นเยี่ยงกตเวที
แม้ท่านพิโรธโกรธขึ้ง ควรคำนึงความผิดของเรานี่
แก้ไขให้กลับเป็นดี ให้เป็นที่ต้องใจทุกสิ่งอัน
ท่านจะว่าสิ่งไรไม่ควรเถียง ท่านบ่มีลำเอียงเป็นแม่นมั่น
รักเราจึงเฝ้ารำพัน ชี้แจงสิ่งสรรพ์ให้เราฟัง
คุณล้นพ้นยิ่งกว่าชนปวง ยิ่งกว่าจอมสรวงสุดขลัง
ควรคิดผูกจิตยืนยัง ควรจะตั้งรักไว้ไม่วายเอย

มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร

๏ พุทธองค์เผยโอษฐ์เอื้อน อาคม พจน์เฮย
มาตุรเป็นพรหม พฤทธิ์ไท้
แห่งบุตรคุณุดม ใจเปรียบ เสมอฤๅ
เป็นบุพพาจารย์ให้ บุตรซ้อมศึกษา

๏ มารดาบ่ห่อนเว้น เจริญพรหม วิหารเลย
แผ่เมตตานุกรม กอปรทั้ง
กรุณมุทิตารมณ์ อุเบก ขาแฮ
แก่บุตรฤๅรู้ยั้ง แม่นแม้นแมนพรหม

๏ อารมณ์ห่วงลูกน้อย นิจวัน คืนนอ
เกรงว่าบุตรในครรภ์ จักม้วย
คราวคลอดปลอดภัยอัน- ตรายรอด
อยากจะเห็นปราศด้วย โรคร้ายกรายกริ้ง

๏ รักกริ่งบ่หน่ายน้อย หนึ่งใน บุตรเลย
ถนอมมิให้เล็นไร ไต่ต้อง
ยามนอนเห่กล่อมไกว เปลปลอบ
ยามเจ็บไข้บุตรร้อง แม่เศร้าสงสาร

๏ เอาภารพิทักษ์เลี้ยง ลืมนอน กินนา
โอ้ลูกแม่อาวรณ์ รักแท้
ครั้นเมื่อบุตรโตสอน เดินวิ่ง พูดแฮ
แม่ก็มีแต่แปล้ ปลาบปลื้มเอ็นดู

๏ หนูน้อยกลอยสวาทเจ้า เจริญวัย แล้วเฮย
ควรแก่พรากจากไป ต่างเหย้า
ครองคู่อยู่ห่างไกล ต่างถิ่น เดิมแฮ
แม่พ่อให้ทรัพย์เจ้า ส่วนเจ้าไปครอง

๏ ผ่องใสใจห่วงน้อย นอนตา หลับนา
เพราะว่าบุตรแสดงสา- มารถแล้ว
ฉะนั้นก็บ่รา แรมตรับ ข่าวแฮ
แม้บุตรทุกข์ฤๅแคล้ว คับร้อน ผ่อนเข็ญ

๏ ชิเนนทรพุทธเจ้า จอมปราชญ์
เผยพระโอษฐ์ประกาศ ดังนี้
มาตุรคือนาถ พรหมแห่ง บุตรนา
สมเหตุและผลชี้ ใช่แสร้งแต่งสอน

๏ แน่ะ ดูกรบุตรผู้ เจากำ--เนิดเอย
ผิวคิดเห็นเบ็นธรรม ชาติสร้าง
มนุษย์ย่อมเกิดประจำ สืบต่อ พันธุ์ฤๅ
ไยจักมีคุณอ้าง ติดต้องต่อกัน

๏ บุตรผู้นั้นได้ชื่อ ชนพาล แท้แล
ความชั่วกลั้วสันดาน มุ่นกล้า
เลวเท่าดิรัจฉาน ในโลก
โอ้อนาถใจอ้า มนุษย์นี้ไย

พระพิสัณห์พิทยาภูน

จากหนังสือ แม่จ๋า

โลกนี้ไม่มีใครเหมือนแม่

แม่จ๋าแม่เกิดเกล้า เป็นสกนธ์ ลูกเอย
นับแต่กาลก่อชนม์ คัพภ์ยิ่ง
จำเนียรนับเป็นตน ตัวตื่น ตนนา
แม่แหละมั่นมานิ่ง สกัดกั้นภัยผอง

ประคองคราวคัพภ์ปั้น เป็นปฐม
เริ่มห่วงห่างอารมณ์ ร่ำรน
กิน นอน แน่วนิยม บัญญัติ
อันจะยังประโยชน์พ้น เพื่อเลี้ยงครรภา

เวลาล่วงเขตพ้น ครองอุทร
ทารกแม่ถนอมนอน แนบไว้
ล่วงวันล่วงคืนจร จากลูก ได้ฤๅ
เดี๋ยวออดเดี๋ยวอ้อนไห้ ห่อนรู้วายวัน

บรรลุราวลูกเข้า ขวบปี
เปลี่ยนสภาพดั่งเคยมี เมื่อโน้น
เคยนิ่งนิ่งกลับทวี เป็นวุ่น ชนนา
อันว่ากังวลโพ้น เพิ่มพ้นพรรณนา

อายุต่อแต่นี้ นับไป
เป็นขวบขวบตามวัย วัฒน์พร้อม
กิน เก่ง ก่อกวนใจ เจริญถั่น ถั่นนา
แม่แหละอกพ่างพร้อม เพียบพร้อมกังวล

บัดดลอายุได้ วัยดรุณ
แม่ก็กังวลหนุน ลูกน้อย
เล่าเรียนระดมทุน เทหุ่ม ทรัพย์นา
เกรงลูกจะเดาะด้อย เหตุต้วยพาเพียร

การเรียนเริ่มแต่ต้น จนปลาย
จักประมาณบี่หลาย ไป่ล้น
แม่ฤๅจักรู้วาย วางวุ่น ธุระนา
ก่นแต่เกรงลูกด้น ดอดด้นแดนเขว

เวลาลูกเสร็จสิ้น ศึกษา
วัยหนุ่มแน่นพิทยา เพียบพร้อม
คาบนี้แหละเวลา หัวต่อ
แม่มิ่งน้ำน้อม หนุ่มน้อยแนวดี

เช่นพลีทรัพย์สิ่งให้ บรรพชา
เป็นภิกษุแสวงหา เหตุค้น
พูนเพิ่มเพื่อปฏิปทา ทางชอบ
เกรงจักชั่วโฉดพ้น เพทพ้นอาภรณ์

แม้ตอนต่อแต่นี้ สืบไป
บวชเรียนเสร็จสมใจ แม่แล้ว
ควรที่ทอดอาลัย ละห่วง หนนา
ห่วงฤหายคลายแคล้ว คลาดพ้นคำนึง

ถึงคราวมีคู่เคล้า เคียงหมอน
แม่ก็มุ่นไม่นอน จิตได้
สืบเสาะแสวงอร เอิบอาบ โฉมนา
ทรัพย์สิ่งอำนวยให้ สู่ห้องแห่งสาว

คราวนี้ยัว่าพ้น พัวพัน
มีคู่ครองอู่อุ่น เอกเอ้
กระนั้นทุกข์คราวบั้น- ดาลแต่ ลูกนา
แม่ก็อั้นอกเว้ หวั่นว้าอาวรณ์

สุนทรหนึ่งนึกได้ มีมา
ว่าพิภพนี้หา ยากได้
ใครอื่นเปรียบมารดา ถนอมลูก
ลูกจักเลวเหลือ. ไร้ รักนั้นฤๅมี

หลวงสำเร็จวรรณกิจ
จากหนังสือ แม่จ๋า

มารดาของข้า

มารดาบังเกิดเกล้า พระคุณเท่าภูเขาหลวง
สวาทบุตรดุจดวง หทัยท่านนิรันดร
ทรงครรภ์ท่านรู้สึก มโนนึกความสังวร
ระวังบุตรในอุทร จะชอกช้ำระกำกาย
สิ่งแสลงแลของร้อน ท่านบ่ห่อนให้กล้ำกลาย
จะเดินนั่งระวังสาย สวาทแม่ในครรภา
สู้อดของคาวหวาน และอาหารอันโอชา
สงวนบุตรในอุรา เพื่อคลอดง่ายสบายใจ
อุ้มท้องประคองบุตร อันรักสุดตามวิสัย
แสนยากลำบากฤทัย ทุกค่ำเช้าจนเก้าเดือน
จะคลอดก็แสนเข็ญ เจ็บทุกเส้นโลมาเหมือน
บุตรน้อยเจ้าคอยเตือน ให้อดกลั้นเพื่อขวัญใจ
เวลาคลอดนั้นแสนยาก สุดลำบากน่าเห็นใจ
ตัดชีวิตปลิดแม่ไป ก็เหลือนับคณนา
เจ็บปวดก็สุดแสน ตละแม้นเชือดมังสา
ทนทุกขเวทนา จึงได้ลูกมาเป็นตัว

อุ้มท้องแล้วมิหน่า ยังต้องช้ำเลี้ยงทูนหัว
ค่ำเช้าเฝ้าแต่มัว ถนอมบุตรสุดสายใจ
ให้นมแลอาบน้ำ ผูกเปลช้ำต้องแกว่งไกว
ขับกล่อมถนอมฤทัย มิให้ร้องปองระวัง
เจ็บไข้ไปสักนิด แม่ครุ่นคิดห่วงหน้าหลัง
ลูกน้อยค่อยประทัง แม่สุดแสนจะสำราญ
กลางคืนแม่กางมุ้ง หาเรือดยุงบ่พ้องพาน
ถนอมบุตรสุดสงสาร แต่ตัวแม่มิน่ำพา
อดหลับขับตานอน ให้ลูกอ่อนได้นิทรา
กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกมา จวนเติบใหญ่ให้เล่าเรียน
แสงแดดมิให้ต้อง ฝนฟ้าร้องไม่พาเหียร
รักบุตรสุดจะเพียร พร่ำเสนอสนองสาร
โตแล้วก็มิวาย อธิบายถึงเหตุการณ์
พร่ำสอนทุกวันวาร เป็นห่วงลูกผูกใจจำ
ลูกคลาดไปไหนนาน แม่รำคาญบ่นพึมพำ
เกรงลูกจะระกำ ลำบากกายผ่ายผอมไป
คำน้อยมิได้ว่า ให้ลูกยาเจ็บช้ำใจ
รักบุตรสุดวิสัย หาไหนเปรียบเทียบถึงสอง

เห็นลูกกลับมาบ้าน แม่สำราญเพราะสมปอง
ลูกจากไปใจแม่ตรอง ตรึกวิตกจนกลับมา
ของคาวและของหวาน แม่จัดการให้เตรียมหา
เลี้ยงลูกเมื่อเวลา กลับถึงบ้านสำราญใจ
แก่เฒ่าเฝ้าเป็นห่วง ลูกดังดวงหฤทัย
แม่จ๋าจะหาไหน ความรักลูกผูกใจจริง
พระคุณของมารดา สุดจะหาสิ่งอ้างอิง
มาเทียบเปรียบแม่หญิง ซึ่งรักลูกผูกหัวใจ
รักอื่นสักหมื่นแสน ก็ไม่แม้นลูกวิลัย
แม่ข๋า ๆ จะหาไหน มาปูนเปรียบเทียบถึงสอง
พระคุณเห็นปานนี้ บุตรผู้มีหัวใจตรอง
ต้องจิตคิดสนอง พระคุณท่านทุกวันไป
อย่าลืมซึ่งพระคุณ ท่านการุญมาแต่ไร
จงหวังตั้งจิตใจ ประพฤติชอบตอบสนอง
ท่านไข้จงรักษา ท่านชราต้องประคอง
ท่านจนต้องปรนของ ท่านชอบใดให้สมหวัง.

พระอรรถวสิษฐสุธี
(เชย อิศรภักดี)

คุณมารดาบิดา

มารดาบิดากรุณทา- รกมาเจริญวัย
ให้นมประโลมยุวพิลัย พจน์กล่อมถนอมขวัญ

อุ้มแอบอุรากรตระกอง ก็ประคองนิยมกัน
เย้าหยอกพะยักมุขจำนรรจ์ ยุวยิ้มก็ยวนใจ

เลี้ยงดูพิทักษ์กิจเฝ้า มนเอาระวังระไว
ให้เพลินเจริญจิตตนัย คุณยิ่งนิยมทวี

อันคุณชไมบิตุและมาร- ดรมากประมาณมี
ดินฟ้าจะเปรียบคุณคิรี บมิล้ำพระคุณสม.

หลวงธรรมาภิมณฑ์
จากหนังสือ แม่จ๋า

พรหมของลูก

พ่อและแม่ผู้ให้ลูกได้เกิด พระคุณเลิศล้ำค่าจะหาไหน
เอื้อรักบ่งสัมพันธ์ป้องกันภัย ด้วยหวังให้ลูกนี้รอดชีวิต
ถึงลำบากยากแค้นสุดแสนเข็ญ ท่านยังเอ็นดูลูกพันผูกจิต
เฝ้ามั่นหมายโอบอุ้มแนบจุมพิต ทุกข์เพียงนิดเนาใจท่านไม่มี
ท่านเป็นพรหมสมพรหมอุดมผล เมตตาท้นดวงใจไปทุกที่
สู้กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกถูกวิธี พ่อแม่นี้คือพรหมเหมาะสมแล้ว
ลูกจะดีเลวไปอย่างไรนั้น ท่านย่อมปั้นใจถูกรักลูกแก้ว
คุณธรรมนำใจให้เพริศแพร้ว ประสานแนวรักมั่นมิผันแปร
แม้ลูกเป็นคนถ้อยด้อยธรรมหนุน จะรู้คุณหรือไม่ยังไม่แน่
หากลูกมีธรรมหน่วงปลุกดวงแด ลูกย่อมแพร่เกียรติเทอดให้เลิศเลอ

เวทิน คงรอด

แม่จ๋า

๏ อินทรวิเชียรฉันท์ ฯ

แม่จ๋าสดับสาร มติขานพจีไข
ลูกนึกระลึกใน คุณะเลิศประเสริฐแสน

ยามอุ้มอุทรเผ้า ธุระเร้าคะนึงแหน
ออมอดกำหนดแทน รสกลิ่นกระยาหาร

เปรี้ยวเผ็ดระคายร้อน ก็มิห่อนจะเสพการ–
มุ่งยอมถนอมมาน ปฏิบัติขจัดภัย

เดินนั่งระวังกาย สติหมายบำเพ็ญใน
เพื่อสุขเจริญขัย ยุวบุตรพิสุทธิ์ศรี

หญิงพร่ำวิตกเหลือ ขณะเมื่อประสูติที่
ดังตัดสลัดชี– วะระกำลำบากเข็ญ

เมื่อคลอดตลอดยัง ก็ระวังพิบัติเป็น
ประคับประคองเห็น สุขะนำบำรุงสอง

ส่วนตนและบุตรน้อย ขณะพลอยผจญผอง
มวลทุกข์ทวีปอง มนะอดกำหนดควร
รักษาอนามัย ทุรภัยประสพมวล
ผ่ายผอมถนอมนวล ปิยบุตรเสน่ห์ผึ้ง
อาบน้ำและป้อนข้าว ธุระเฝ้าคะนึงหวัง
เช้าค่ำผทมยัง อุรแอบสนิทนอน
กกกอดตระกองร่าง ก็มิห่างระเหตอน
เสียงแอ๊กก็แม่วอน กิจะปลอบเฉลยคำ
เห่กล่อมละม่อมเพียง สุรเสียงเสนอนำ
ไกวเปลและเห่ร่ำ บทเหมาะเสนาะหลาย
โบกปั้ดสลัดสิ้น ขณะริ้นและยุงกราย
โอบอุ้มเสน่ห์ผาย จรเที่ยวสราญกัน
ชมชวนและยวนเย้า ก็พะเน้าพะนอพลัน
ซี้ซิกระริกหรรษ์ สุวพจน์จำนรรจา
จวบวัยสมัยรุ่น ก็ดรุณประมาณครา
พลอดจ้อและพอตา บริเวณพิภพเห็น

มองโลกประสามสพ สิริพบพิลาศเย็น
พี่น้องเอนกเป็น สหะร่วมยุบลเสริม
หนูน้อยก็ค่อยยิ้ม ปิติอิ่มเกษมเจิม
มวลมิตรสนิทเดิม คณะร่วมดรุณควร
แม่พร่ำพิไรสอน ระบุวอนนิยมชวน
กอปรกิจประสิทธิ์มวล สุวภาพเจริญงาม
ควรฝึกและศึกษา สุวิชาผะดุงนาม
เพื่อคงดำรงตาม สิริพูลตระกูลวงศ์
หญิงชายสหายผอง ผิว์จะมองพระคุณคง
จากแม่และแน่ตรง คุณะอื่นมิชื่นถึง
เพื่อชี้ฉะนี้พอ บทข้อประพันธ์พึง
โดยรักสมัครรึง อรแม่พิไลพรรณ
ขอเชียรฉลาดผู้ มติรู้ระเบียบฉันท์
พลาดผิดลิขิตอัน คติข้ออภัยเทอญ

"ทิดคุ่ย"
(นายจิตต เพ็ชรมีศรี)
จากหนังสือ แม่จ๋า

แม่กับลูก

๑. เมื่อเกิด

อุ้มครรภ์ขวัญพ่อเจ้า　　เก้าเดือน
ทุกข์ยากลำบากเตือน　　จิตต์ไหม้
คราวคลอดประหนึ่งเหมือน　　เกิดใหม่
บุญปลูกลูกรอดได้　　แม่ปลื้มลืมเข็ญ

๒. เมื่อแก่

เจริญวัยเติบใหญ่แล้ว　　ลูกยา ใจเฮย
แม่ล่วงปูนชรา　　ร่างร้าย
ลูกแก่แม่เฒ่าหา　　เหินห่าง ลูกแม่
สุขทุกข์แม่พลอยบ้าย　　บวกด้วยลูกเสมอ

๓. เมื่อเจ็บ

ยามไข้มีโรคร้าย　　รบกวน
แม่ฤหน่ายร่ายรวน　　หลีกลี้
มดหมอหยูกยาชวน　　เชิญรัก—ษาแฮ
กินนอนแม่ช่วยชี้　　ชอบชื้นคืนหาย

หลวงรัชฎการโกศล

จากหนังสือ แม่จ๋า

เมื่อพ่อแม่แก่ชรา

เมื่อพ่อแม่แก่เฒ่าชรากาล
จงเลี้ยงท่านอย่าให้อดระทดใจ
ด้วยชนกชนนีมีพระเดช
ได้ปกเกศเกศามาจนใหญ่
อุ้มอุทรป้อนข้าวเป็นเท่าไร
หมายจะได้พึ่งพาธิดาดวง
ถ้าลูกดีมีจิตคิดอุปถัมภ์
กุศลลาเลิศเท่าภูเขาหลวง
จะปรากฏยศยิ่งสิ่งทั้งปวง
กว่าจะล่วงลุถึงซึ่งนิพพาน

เมื่อแก่เฒ่า หมายเจ้า ช่วยรับใช้
เมื่อยามไข้ หมายเจ้า เฝ้ารักษา
เมื่อยามถึง วันตาย วายชีวา
หวังลูกช่วย ปิดตา เมื่อสิ้นใจ

จากวิวาห์พระสมุท

แม่ของข้า

ข้ารู้แน่ว่าใครเป็นแม่ข้า

แม่เอ๋ย แม่จ๋า

ข้าเกิดมาจากแม่นั้นแน่นัก
แม่อุ้มครรภ์คลอดข้ามาประจักษ์
จะย้ายยักผิดตนไปกลไร
พ่อเสียอีกข้าไซร้ไม่รู้แน่
บางทีแม่ก็ไม่กล้าบอกข้าได้
แม่ของข้าจริงแท้มาแต่ไร
ข้าจึงได้รักแม่ไม่แปร เอย.

แม่รักข้ามาตั้งแต่ข้ายังไม่เกิด

แม่เอ๋ย แม่จ๋า

แม่รักข้าแต่ยังไม่ตั้งท้อง
แม่บวงบนเทพไทด้วยใจปอง
อยากได้ลูกถูกต้องตามตั้งใจ
ยามตั้งท้องแม่อุตส่าห์รักษาท้อง
เพราะจิตของแม่คิดพิสมัย
ในบุตรน้อยในครรภ์ทุกวันไป
จะให้ข้ารักใครกว่าแม่ เอย.

ข้าเกิดแล้วแม่ยิ่งรักข้าหนักขึ้น

แม่เอ๋ย แม่จ๋า

ยามคลอดข้าทุกข์ยากลำบากหนอ

พอคลอดข้าออกได้โปร่งใจคอ

แม่พะนอข้าเจ้าทุกเช้าเย็น

ยามข้าเจ้ายิ้มแย้มแม่แจ่มใส

ข้าร้องไห้แม่ทุกข์แสนขุกเข็ญ

แม่กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงข้าผ่าลำเค็ญ

โอ้แม่เป็นที่รักข้านัก เอย.

แม่บำรุงขวัญข้ามาแต่เกิด

แม่เอ๋ย แม่จ๋า

ถึงยามข้าตกใจร้องไห้ลั่น

แม่รีบอุ้มแอบอกด้วยงกงัน

พลางรับขวัญดูข้าด้วยการุณย์

อกแม่อุ่นหนุนสดับเสียงรับขวัญ

ทั้งดื่มถันชื่นจิตสนิทหนุน

ขวัญลูกคืนชื่นใจเพราะใบบุญ

เจ้าประคุณมารดาของข้า เอย.

แม่ข้าอยู่ใกล้ใจข้าชั้น

แม่เอ๋ย แม่จ๋า
สิ่งใดข้าเห็นคุณพิบูลผล
ผดุงขวัญมั่นคงดำรงชนม์
ข้าเรียกกลแม่เกิดกำเนิดมา
แม่ประศรพณ์แม่คงคาเลี้ยงข้าเจ้า
แม่ทัพเข้าสงครามก่อความกล้า
ผดุงขวัญดังว่าแม่ข้ามา
คอยกล่อมใจให้ข้าอุ่นใจ เอย.

หน้าที่สำคัญของข้า

แม่เอ๋ย แม่จ๋า
แม่เลี้ยงข้าเมื่อน้อยดังกลอยจิต
ด้วยเมตตาการุณย์คุณโศภิต
คุณแม่ติดอยู่กับลูกผูกสัมพันธ์
เมื่อแม่แก่ลูกต้องประคองเลี้ยง
ให้สมเยี่ยงแม่รักสมัครมั่น
ถึงแม่สิ้นชีพไปห่างไกลกัน
ความสัมพันธ์ลูก–แม่อย่าแปร เอย.

อานนฺโท จ ปโมโทจ สทา หสิตกีฬิตํ มาตรํ
ปริจฺจริตฺอาน ลพฺภเมตํ วิชานตา

คนใดกอปรปรีชา เลี้ยงมารดาจักได้
สุขชื่นครึกครื้นไซร้ สบสมัย.

อ.น.ก.
(พระยาอุปกิตศิลปสาร)
จากหนังสือ แม่จ๋า

ใครเล่า ?

จาก—**The Mother and Her Infant**

by Thomas Miller

ใครเล่า ?

ที่รักเจ้ายิ่งสุวรรณมณีศรี
คอยจับตาดูกิริยาท่าท่วงที
ด้วยปรานีเสริมสุขปัดทุกข์ภัย
เห็นหน้าเจ้าเพราพริ้มก็ยิ้มด้วย
พลอยชื่นช่วยประคองจิตพิสมัย
แม้มีทุกข์ขุกเข็ญเป็นอย่างไร
ไม่นอนใจรีบกำจัดปัดเป่าเอย.

ใครเล่า ?

คอยดูเจ้ามุ่งมาดปรารถนา
จักประสงค์จงใจฉันใดมา
มิได้ว่าง่ายยากลำบากกาย
สู้อุตส่าห์พยายามไม่ขามเข็ด
ช่วยให้เผล็ดผลดีที่เจ้าหมาย
ด้วยชื่นตาชื่นใจไม่คืนคลาย
เจ้าสบายสมใจเพราะใครเอย.

ใครเล่า ?

ในเมื่อเจ้าใคร่เห็นหน้าเวลาไหน
จะไม่คลาดปราศหวังที่ตั้งใจ
ไม่ว่าในยามสุขหรือทุกข์ทน
มาให้เห็นเจรจาด้วยหน้าชื่น
กลางวันคืนได้ถนัดไม่ขัดสน
แสนดีใจชมพักตร์ลูกรักตน
สาละวนพันผูกแต่ลูกเอย.

เสฐียรโกเศศ และ นาคะประทีป
จากหนังสือ แม่ช้ำ

ความกังวลของแม่

เมื่อยามลูก จับไข้ ไม่กินข้าว
แม่นั่งเฝ้า เตียงคอย ตะบอยป้อน
ครั้นเห็นลูก ไม่หลับใหล แม่ไม่นอน
ถึงน่าร้อน แม่ก็พัด กระพือลม

ตกหน้าหนาว หนาวแล่น ตลอดอก
แม่กอดกก ให้นอน ซ้อนผ้าห่ม
ถึงน่าฝน ฝนฝอย ลงพรอยพรม
ให้อยู่ร่ม ปิดรอบ หน้าต่างเรือน.

สุนทรภู่

เห็นลูกหิว ร้องไห้ ใจแม่เศร้า
เห็นลูกเหงา ป่วยไข้ ใครจะเหมือน
จิตของแม่ แม้แทนได้ ไม่ต้องเตือน
แม่ยอมเฉือน เลือดเนื้อ เพื่อลูกพลัน
ทรัพย์สมบัติ มีเท่าไร ยกให้ลูก
โอ้บุญปลูก แม่ถนอม เป็นจอมขวัญ
แม่อบรม บ่มนิสัย ให้ทั้งนั้น
ให้ลูกฉัน ดีเลิศ ประเสริฐเอย.

ของใหม่

แม้นลูกดี มีความคิด รู้ผิดชอบ
ย่อมนบนอบ ฟังโอวาท ประสาทสอน
ที่พ่อแม่ หวังดี ชี้ทางจร
ย่อมถาวร เจริญสุข ทุกวันเอย
แม้นลูกดี มีวิชา การอาชีพ
หมั่นเร่งรีบ สร้างตัว ไม่มัวเฉย
พ่อแลแม่ ก็นิยม เฝ้าชมเชย
มอบให้เลย สินทรัพย์ นับอนันต์
หวังฝากผี ฝากไข้ ไว้กับลูก
จิตพันผูก เฝ้าถนอม เป็นจอมขวัญ
ถึงวางวาย หายห่วง ดวงชีวัน
ลูกของฉัน สืบแทน แสนยินดี.

ของใหม่

แม่ฉันเอง

เมื่อล้มกลิ้งใครหนอวิ่งเข้ามาช่วย
และปลอบด้วยถ้อยคำที่รับขวัญ
หรือจูบที่เจ็บชมัดบิดเป่าพลัน
ท่านผู้นั้นที่แท้แม่ฉันเอง

เอ๊ะผู้ใดใครหนอได้อาบน้ำ
ทั้งบดคำข้าวป้อนให้แก่ฉัน
เมื่อยามนอนนั่งพัดปัดแมลงวัน
ทั้งนานมนั้นใครหนอให้เรากลืน
ใครสอนเราให้รู้ไหว้ผู้เฒ่า
ใครพาเราเที่ยวเล่นให้แช่มชื่น
เดิมใครเล่าสอนให้เรารู้ก้าวยืน
ทุกวันคืนใครนำให้ทำบุญ.

พระราชธรรมนิเทศ

คุณแม่

อันมารดาทรงคุณการุญรัก ได้ฟูมฟักกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงรักษา
บุตรหญิงชายได้คลอดรอดออกมา ปลอดนานาอุปสัคทั้งหนักเบา
เวหาห้องท้องฟ้านภากาศ เมรุราชใหญ่ยิ่งสิงขรเขา
พสุธาล้านแหล่งแห่งโลกเรา ไม่เทียมเท่าคุณท่านพระมารดา
เมื่อทราบได้ชัดเช่นนี้มีธชน จงตั้งตนไว้ชอบกอบอุตส่าห์
กตัญญูรู้คุณของมารดา ปฏิการ์สนองตอบให้ชอบเอย.

ลูกแก้วลูกขวัญ

ลูกที่ดีมีบุญจุนพ่อแม่ ถึงยามแย่ย่อยยับรับช่วยเหลือ
ลูกยิ่งดีมีบุญยิ่งจุนเจือ ลูกเหมือนเรือเพื่อข้ามแม่น้ำวน
เป็นลูกดีอย่างนี้มีบุญนัก เทวารักษ์จักช่วยอำนวยผล
เขานับถือลือชาทั่วสากล ลูกทุกคนต้องดีอย่างนี้เอย.

บทร้องทำนองกล่อมเด็ก

ยานี ๑๑

ลูกเอ๋ยเจ้าลูกแก้ว เกิดมาแล้วนะลูกรัก
สอนง่ายสบายนัก สุดแสนรักของแม่จริง ๆ
ก่อนเกิดแม่ออดอ้อน เฝ้าขอพรที่แม่ประวิง
ได้ลูกถูกใจยิ่ง ไว้พักพิงชะแรวัย
ยามเจ้าอยู่ในท้อง แม่หม่นหมองไม่ผ่องใส
เกรงลูกจะมีภัย หูตาไม่ครบบริบูรณ์
คลอดง่ายหรือคลอดยาก ขออย่าลำบากทวีคูณ
บุญปลูกลูกอย่าศูนย์ จงบริบูรณ์ทั่วส่วนกาย
ยามแม่จะลิ้มรส แม่ออมอดรสเผ็ดหลาย
เกรงลูกจะไม่สบาย ระส่ำระสายอยู่ในครรภ์
ยามนอนแม่ต้องนอน ทอดถอนกายตะแคงพลัน
พลิกกลับสลับกัน อยู่เช่นนั้นตั้งสิบเดือน
ยามเดินแม่ขัดเมื่อย สุดแสนเหนื่อยอะไรจะเหมือน
บุญหนักแม่จักเตือน เจ้าคล้ายเขื่อนแม่ฉุดมา

แสนยากแม่ต้องช้ำ　　แสนระกำแม่ต้องระอา
โอบอุ้มคุ้มครรภา　　เพราะลูกยานั้นที่เดียว
ยามคลอดแม่ก็นรน　　สุดแสนทนเจ็บปวดเสียว
บิดกายคล้ายกับเกลียว　　เชือกที่เหนี่ยวบิดเต็มตึง
คลอดได้บุญแล้วลูก　　โอ้บุญปลูกจงคิดถึง
รอดตายวายคำนึง　　ว่าไม่ถึงกับ "มรณา"
ไม่เจ้าก็คงแม่　　ใจท้อแท้อยู่ทุกเวลา
บุญปลูกลูกของข้า　　รอดตายมาบุญคู่กัน
บัดนี้เจ้าเห็นโลก　　อย่าทุกข์โศกเลยจอมขวัญ
ภัยมาแม่จะกัน　　จนสิ่งนั้นมลายศูนย์
น้ำนมเลี้ยงในอก　　แม่กอดกกให้อุนกูล
ต่างอาหารการเพิ่มพูล　　จงรู้คุณที่แม่ทำ
ยุงริ้นมิให้กัด　　สารพัดที่แม่ครอบงำ
ขวัญใจจงใส่จำ　　ตามน้ำคำแม่กล่อมเกลา
โตแล้วจงหมั่นเรียน　　วิทยาเพียรจะโง่เขลา
วิชาอย่าดูเบา　　พาตัวเราให้เฟื่องฟู
กอบกรรมแต่ความดี　　อย่าสู้สี่สิ่งอดสู
ตระกูลเราเจ้าจงรู้　　เร่งกอบกู้ให้รุ่งเรือง

ทำดีเป็นศรีสุข ห่อนมีทุกข์ระคายเคือง
เกเรไม่เป็นเรื่อง เพราะเป็นเครื่องทำลายตัว
แม่แก่ลงทุกขั้น ฝากชีวันด้วยทูลหัว
เลี้ยงแม่เมื่อแก่ตัว อย่าได้กลัวจะเสื่อมทราม
โตขึ้นแม่จะปลูก ฝั่งให้ลูกเจริญงาม
หาคู่ดูทาบทาม จะได้ตามเลี้ยงดูกัน
จงเจริญเถิดลูกรัก ทรัพย์แม่จักแบ่งปันสรร
ให้เจ้าได้เท่าทัน ชีวิตวันก่อนแม่ตาย.

นายถนอม พัฒนศิริ
จากหนังสือ แม่จ๋า

คุณแม่แผ่เลือดเลี้ยง.. โลกเกษม

ยามจะนอนแม่ก็วอนด้วยคำหวาน กล่าวประสานกล่อมเสียงสำเนียงใส
ยามจะกินแม่ก็ป้อนวอนอาลัย ให้ลูกได้อิ่มเอมเกษมทรวง
ยามจะถ่ายแม่ก็หายข้อรังเกียจ ไม่เคยเกลียดชังตามหรือห้ามหวง
เอามือกอบหอบทิ้งสิ่งทั้งปวง ใครจะล่วงเลยท่านนั้นไม่มี
แม่เคยหวงพวงถันเมื่อท่านสาว แต่ถึงคราวมีลูกถูกหน้าที่
เมื่อลูกร้องต้องประสงค์จำนงมี ท่านยินดีให้ลูกดื่มจนลืมอาย
มือทั้งสองของแม่เฝ้าแต่อุ้ม ประคองคุมเคียงอยู่ไม่รู้หาย
อกของแม่แผ่เอียงลงเคียงกาย ให้ลูกหายหนาวยามในค่ำคืน
ตักของแม่แผ่ให้ลูกดังฟูกนุ่ม ประคองคุมลูกนิทราไม่ผ่าผืน
ประจงจูบลูบลูกทุกวันคืน เป็นที่ชื่นชูจิตสนิทใจ.

จันทรขจร

คุณแม่ หนาหนักเพียง...พสุธา

ลูกคำนึง ถึงพระคุณ ของคุณแม่
สำนึกแน่ คุณท่าน นั้นใหญ่หลวง
ยิ่งคิดไป ใจอ่อน สะท้อนทรวง
น้ำตาร่วง ไหลคลอ หล่อลูกตา
ด้วยลูกนี้ มิได้คิด เป็นนิจสิน
บางทีสิ้น รักแม่ ไม่แลหา
บางทีลืม หลงผู้อื่น ชื่นอุรา
อนิจจา ลูกนี้คิด ผิดจริงจริง
โอ้ผู้ใด ใครเล่า จะเท่าแม่
พระคุณแน่ เหนือกว่าใคร ไปทุกสิ่ง
ลูกนึกเทียบ เปรียบสิ่งใด ไม่ได้จริง
ช่างใหญ่ยิ่ง ยากแสน จะแทนคุณ

จันทรขจร

คุณแม่

๏ คุณของผู้ใดใหญ่กล้า ไป่เปรียบมารดา
ผู้ทรงซึ่งคุณอุ่นใจ
ลูกได้เป็นสุขทุกสมัย แต่น้อยจนใหญ่
เพราะด้วยมารดาการุญ
โอบเอื้ออาทรผ่อนหนุน ด้วยน้ำใจบุญ
ไป่จืดจางรักสักวัน
เห็นได้เมื่อท่านตั้งครรภ์ ถนอมจอมขวัญ
มิให้กระเทือนเคลื่อนคลาย
ห่วงบุตรในครรภ์อันตราย ท่านจึงมั่นหมาย
ประคับประคองป้องกัน
กำหนดทศมาสจึงพลัน ลูกรักจากครรภ์
ยังเฝ้าพิทักษ์รักษา
อดหลับอดนอนห่อนซา บำรุงลูกยา
มิให้ลำบากยากเย็น
โลหิตในอกบำเพ็ญ เลี้ยงลูกฤๅเว้น
ไม่ได้จำกัดอัตรา

คอยเฝ้าอภิบาลรักษา มดไรไหนมา
มิให้ได้ตอมด้อมกวน

ถึงท่านมีทรัพย์นับประมวล ข้าทาสสมควร
เลี้ยงดูอยู่แทนแน่นไป

กระนั้นท่านยังมีใจ กังวลอยู่ใน
ลูกน้อยไม่ร้างห่างเลย

ยามลูกเจ็บไข้ไม่สะเบย ท่านห่อนนอนเฉย
เป็นทุกข์ห่วงลูกผูกพัน

ลูกเจ็บท่านเจ็บด้วยกัน หัวใจหมายมั่น
เหมือนหนึ่งลูกน้อยกลอยใจ

ปางลูกค่อยสร่างจางไข้ ท่านจึงค่อยไกล
จากโรคโศกศัลย์อันเป็น

ครั้นบุตรเจริญวัยได้เห็น แม่ค่อยใจเย็น
นิยมชมความหนุ่มสาว

จัดการศึกษาตามคราว เพื่อโน้มจิตต์น้าว
ให้มุ่งการเรียนเพียรผล

เบื้องหน้าถึงคราอับจน วิชาพาตน
มิให้ตกอับรับภัย

อันว่ามวลทรัพย์อันใด มีค่ายิ่งใหญ่
ไม่ปานวิทยาอาคม
สามารถนำความสุขสม เทอดความนิยม
เนื่องด้วยศีลธรรมอันดี
เติบใหญ่ได้กอบกรณีย์ ตามแนวหน้าที่
เป็นสง่าตระกูลพูนผล
เหตุด้วยมารดาพาตน เป็นเยี่ยงอย่างยล
สืบซึ่งนิสสัยให้เรา
นับตั้งแต่น้อยค่อยเกลา เสี้ยมสอนผ่อนเอา
ธุระเรื่องฝึกศึกษา
โอ้เอ๋ยโลหิตมารดา ยังติดตรึงตรา
หน้าผากลูกไว้ไม่จาง
จึงเป็นเครื่องหมายในทาง ทำดีทุกอย่าง
โดยแม่ได้สอนห่อนเลือน
เป็นแม่เป็นมิตรเป็นเพื่อน พิทักษ์ตักเตือน
ให้อยู่ในความดีงาม
และเป็นธนาคารในยาม เรียกได้โดยตาม
แต่ใจลูกมาดปรารถนา

ไม่เป็นกำหนดอัตรา ไม่เลือกเวลา
แม่จ่ายเพราะใฝ่บุญ
น้ำจิตต์เฝ้าเอื้อเกื้อหนุน หวังให้เป็นคุณ
แก่ลูกผูกพันมั่นหมาย
คอยกีดคอยกั้นอันตราย มิให้กล้ำกราย
สิ่งชั่วกลั้วทรามห้ามกัน
ปลูกความซื่อสัตย์สัมพันธ์ ปลูกอ่อนโยนอัน
ประกอบเมตตาอารี
ปลูกความเป็นพลเมืองดี ตื่นต่อหน้าที่
ให้เกิดสามารถอาจหาญ
มารดาคือบูรพาจารย์ ซึ่งดัดสันดาน
ดีเลิศประเสริฐแสนสม
ควรลูกปลูกใจใฝ่นิยม ควรเราเฝ้าชม
เคารพเหมือนครูบูชา
แม่เพาะนิสัยจรรยา และเลี้ยงลูกมา
ใครเลยจะเทียบเปรียบปาน
ท่านดีในที่ทุกสถาน เป็นสง่าแห่งบ้าน
เป็นระเบียบเป็นสง่าราศี

อันคำที่ว่าสตรี เป็นยอดความดี
คือศรีของสิ่งยิ่งยง
เป็นมิ่งเป็นขวัญมั่นคง เป็นสง่าเป็นมงคล
เลิศประเสริฐในเรือน
บดีแห่งความสุขเหมือน แสงเด่นของเดือน
วิโรจน์จรัสรัศมี
นั้นคือมารดาที่ดี เป็นมิ่งเป็นศรี
แก่บุตรธิดาน่าชม
พระคุณท่านควรนิยม หาไหนจักสม
เสมอสมานปานกัน

ขุนจงจัดนิสสัย

จากหนังสือ แม่จ๋า

การสนองคุณของบุตร

พระคุณท่านมารดาฉะนี้ บุตรที่ดีควรระลึกหมั่นศึกษา
กำหนดฟังฝังไว้ในอุรา แล้วคิดหาทางปองสนองคุณ
ที่ท่านเลี้ยงท่านรักมากกว่าชีวิต ยอมอุทิศทุกสิ่งรับสนับสนุน
มิให้ท่านขาดเหลือเผื่อเจือจุน ให้ท่านอุ่นอกคลายหายทุกข์ร้อน
อย่าให้ท่านเสียใจได้โศกเศร้า
เนื่องเพราะเรานอกโอวาทพลาดคำสอน
สิ่งใดดีจงนำพามุ่งอาทร คิดผันผ่อนให้แม่สุขทุกคืนวัน
กิจสำคัญขั้นสุดท้ายบุตรชายหญิง ควรอย่างยิ่งจะจำกำหนดมั่น
เมื่อถึงคราแม่มีคุณสิ้นบุญนั้น งานศพพลันจัดนิยมตามสมควร
อีกทำบุญสุนทร์ทานการกุศล เพื่อเป็นผลอุทิศให้ได้ตามส่วน
ประพฤติได้ดังนี้เช่นชี้ชวน นามอบอวลว่าเป็นผู้รู้คุณเอย

หลวงพรปรีชา
จากหนังสือ แม่จ๋า

คุณของบิดามารดา ครูอาจารย์

คุณพ่อแม่แท้จริงเหนือสิ่งอื่น ถึงแผ่นพื้นพสุธาที่อาศัย
อีกแผ่นฟ้ามหาสมุทรสุดแสนไกล ภูเขาใหญ่ยอดเยี่ยมเทียมอัมพร
หรือจะทัดเทียมคุณบิดามารดา เลี้ยงลูกมาเช้าค่ำพร่ำสั่งสอน
สารพัดมิให้อนาทร ตั้งแต่อ้อนแต่ออกจนเติบโต
ให้ร่ำเรียนเขียนอ่านการวิชา ไปข้างหน้าจะบรรลุความสุโข
ทุกวันนี้มีงานทำไม่กร่ำโซ ไม่งมโง่ระกำต้องรำเค็ญ
ก็เพราะได้สองชนกที่ปกเกล้า ให้ลูกเล่าเรียนมาทันตาเห็น
ทั้งครอบครัวพลอยเป็นสุขทุกเช้าเย็น จึงไม่เว้นคิดถึงคุณกรุณา
ที่ท่านจนทนลำบากยากเพราะลูก เฝ้าพันผูกฟูมฟักเลี้ยงรักษา
แม่ยอมอดสดคาวทั้งข้าวปลา พ่อเสาะหาเสบียงเลี้ยงกันไป
ลูกปรารถนาสิ่งใดหาให้สิ้น ไม่ผันผินบิดเบี่ยงเลี่ยงไถล
เกรงลูกน้อยจะละห้อยหงอยเหงาใจ ให้ทัดเทียมเพื่อนไว้ไม่รอรี
รักแม่พ่อบริสุทธิ์ขาวผุดผ่อง ไม่มัวหมองร้อนแรงแกล้งป้ายสี
ไม่รู้หน่ายคลายรักสามัคคี รักลูกนี้รักยิ่งกว่าสิ่งใด
ท่านเป็นบุพการีที่ดีเลิศ แสนประเสริฐคุณค่าหามิได้
อันเพชรนิลจินดาสร้อยมาลัย พอหาได้งามงดหมดราคี
เพราะฉะนั้นจงมั่นกตัญญู ต่อท่านผู้มีคุณทั้งสองศรี

ท่านเลี้ยงเราเราเลี้ยงท่านเป็นการดี จึงจะมีความเจริญไปเนิ่นนาน
ลูกใดอกตัญญูลบหลู่คุณ ถึงมีบุญหนุนมามหาศาล
ก็คงไม่ยืนยั่งจีรังกาล กรรมบันดาลวันหนึ่งถึงอับจน
จะเสียใจไปเรียนแบบทรพี จะกลับใจทำดีไม่มีผล
เพราะถ้าชีวิตท่านหาไม่ไกลกังวล ทิ้งให้ตนหมองหม่นไปจนตาย
อันคุณของท่านเหลือพรรณนา ที่กล่าวมาเพียงหนึ่งในร้อยหมาย
สุดจะพร่ำร่ำสรรคำบรรยาย คุณมากมายสุดจะนับคณนา
คุณที่สองรองลงมาครูอาจารย์ ผู้ประสานประสาทวิทย์ให้ศิษย์หา
รู้เท่าใดให้เท่านั้นสรรพวิชา ค้นคว้ามาสอนศิษย์จิตอารี
ไม่ห้ามหวงลวงศิษย์ปิดวิชา เป็นบุพพาจารย์เลิศประเสริฐศรี
ท่านสร้างเราให้เป็นคนจนวันนี้ จึงเป็นที่ต้องเคารพนบบูชา
ตอบแทนคุณท่านบ้างบางโอกาส ที่ประสิทธิ์ประสาทการศึกษา
มิให้เราโง่เขลาเบาปัญญา มีวิชาหากินได้ไม่ขาดแคลน
จึงสมกับคำเก่าที่เล่ามา มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน
จะตกถิ่นฐานใดก็ไม่แคลน ถึงคับแค้นก็พอยังประทังกาย
สรุปความสามประเภทเมตตาคุณ บิดาจุนมารดาเกื้อคุณเหลือหลาย
อีกทั้งครูอาจารย์การบรรยาย เป็นสามรายที่มีคุณอบอุ่นเอย

ป. อิ่มอารมณ์

แม่

เมื่อล้มกลิ้งใครหนอวิ่งเข้ามาช่วย
แล้วปลอบด้วยนิทานกล่อมขวัญให้
หรือจูบที่เจ็บชะมัดปั๊ดเป่าไป
ผู้นั้นไซร้ที่แท้ "แม่" ฉันเอง
นั่นเป็นยามที่เราเด็กยังเล็กอยู่
แม่อุ้มชูระวังมิให้ใครข่มเหง
ยามกินป้อนนอนก็ต้องร้องบรรเลง
เห่กล่อมเพลงเพื่อลูกรักพักกายา
ยามลูกไข้ก็คล้ายแม่ไข้ด้วย
เคียงข้างช่วยฟูมฟักเฝ้ารักษา
จิตพันผูกอยู่กับลูกทุกเวลา
จวบจนลูกยาหายแม่คลายใจ
ลูกลุยดั้นด้นผจญโลก
พบทั้งโชคพบทั้งทุกข์สุขสดใส
มีสายตาคู่หนึ่งซึ่งห่วงใย
แลตามไปไม่คลาดคลาตามารดร
โลกยอกย้อนป้อนทุกข์ให้ลูกแม่

ต้องล้มแผ่ลงสลบซบกับหมอน
ถูกซ้ำเติมลุกไม่ไหวใจรอน ๆ
แม่จะจรเข้ามาใกล้ปลอบใจเรา
ด้วยสองมือที่เหี่ยวแห้งเรี่ยวแรงน้อย
แม่จะคอยประคับประคองปกป้องเฝ้า
ทั้งปลุกปลอบกำลังใจให้บรรเทา
ความโศกเศร้าลูกยืนอยู่สู้ต่อไป
ยามลูกทุกข์แม่ไร้สุขเฝ้าทุกข์ด้วย
แบ่งปันช่วยผ่อนทุกข์ให้ไม่ผลักไส
ยามลูกสุขแม่ก็เพียงพอใจ
หวังแต่ให้ลูกสุขสันต์นิรันดร
ถึงลูกแม่เป็นผู้ร้ายใจฉกาจ
ถึงชั่วชาติไม่จำคำสั่งสอน
ถึงถูกเขาเหยียดหยามสิ้นทั่วดินดอน
ไม่แคลนคลอนแม่ยังรักสลักใจ
ถึงลูกแม่ยิ่งใหญ่กว่าใครหมด
ถึงยิ่งยศสูงศักดิ์สักเพียงไหน
สายตาแม่ไม่แลเห็นเป็นอื่นใด
นั่นสายใจที่แม่อุ้มฟูมฟักมา

“*กาหลง*”

น้อมอุทิศจิตกายถวายพระ

รัตนตรัยเลิศประเสริฐศรี

กราบพระคุณบิดาชนนี

ไหว้พระครูผู้มีเมตตาจริง

จะเริ่มเรื่องสนทนาวิสาสะ

แก่คณะเหล่าสหายทั้งชายหญิง

ผู้ที่เยาว์วัยได้อ่านอิง

ย่อมเป็นสิ่งทางชอบประกอบคุณ

เราทุกคนเกิดมาเวลาเล็ก

เมื่อเป็นเด็กต้องพึ่งท่านอุดหนุน

คือบิดามารดาท่านการุณย์

ได้อิ่มอุ่นพ้นภัยจนใหญ่มา

แสนถนอมรักเลี้ยงเพียงชีวิต

เฝ้าจงจิตรักสุดสิเนหา

ลูกป่วยไข้วุ่นวายหมอเยียวยา

สู้ทรมาละทั้งมื้อกินนอน

ลูกเป็นสุขท่านแสนจะปีติ

เตือนสติแนะนำพร่ำสั่งสอน
เฝ้าฟูมฟักรักษาให้ถาวร
ยามกินนอนจัดให้ไม่ระทม
ค่อยเขื่องวัยให้เจ้าเข้าเล่าเรียน
สู้พากเพียรหาทรัพย์ประคบประหงม
พยายามหาแต่ทางดีมาอบรม
ความขื่นขมมิให้มีราคีพาน
นับพระคุณท่านนั้นมหันต์ยิ่ง
ไม่มีสิ่งเปรียบเทียบเสมอสมาน
พระสุเมรุมหาสมุทรอันโอฬาร
ไม่เปรียบปานพระคุณกรุณา
ครั้นใหญ่กล้าหาคู่ให้สู่เคล้า
มีเรือนเหย้าปลูกฝั่งเป็นฝั่งเป็นฝา
ยังห่วงใยจ่อใจในเมตตา
กว่าชีวาท่านจะวายไม่คลายรัก
เดี๋ยวนี้เราเท่าคนพ้นอกท่าน
จึงต้องมั่นกตัญญูให้จงหนัก

สนองพระคุณท่านผู้มีอารีรัก
เหมือนล้อจักรหมุนเวียนจำเนียรกาล
ต้องรักใคร่ปรนปรือด้วยซื่อสัตย์
ปฏิบัติเต็มจิตคิดสงสาร
ถนอมเลี้ยงน้ำใจให้ชื่นบาน
นึกประมาณตัวเราเมื่อเยาว์วัย
ถ้าทำได้ดั่งนี้เป็นที่ยิ่ง
ประเสริฐจริงสุขจะมีไหน
ต้องด้วยธรรมะพระวินัย
ทั้งโลกตรัยจะชวนช่วยอำนวยพร

เพ็ชร สีบุญเรือง

กายใจสุจริตพร้อม นมัสสา
กราบบิดามารดา เกิดเกล้า
พระคุณท่านจะหา ใดเปรียบ มีฤๅ
ควรระลึกค่ำเช้า ชั่วสิ้นสุดปราณ.

เพ็ชร สีบุญเรือง

ทำบุญวัดไหนดี ?

อันพระแท้มิตรแท้คือแม่พ่อ　มิตรอื่นหนอพอช่วยได้ในบางหน
พ่อแม่หรือคือมิตรแท้ในเรือนตน　จะมีจนทนเพื่อลูกผูกใจปอง

มีอย่างอื่นดื่นดาดไม่อาจนับ　พ่อแม่กลับมีเพียงหนึ่งไม่ถึงสอง
ท่านวายวางสร้างเมรุเป็นเสาทอง　ก็เป็นรองกว่าเมื่ออยู่รู้แทนคุณ

แทนคุณท่านในกาลมีชีวิตอยู่　หมั่นเลี้ยงดูเอาใจใส่ใฝ่จิตสุนทร์
ดีกว่าตายหมายล้ำคิดทำบุญ　กุศลหนุนนำให้ได้มงคล

มงคลใดในแหล่งหล้าที่ว่าเลิศ　ไม่ประเสริฐเลิศแท้แลให้ผล
เท่าสนองคุณแม่พ่อก่อเกิดตน　ยอดกุศลผลบุญใดไม่เทียมทัน

ทำบุญใดวัดใดไม่เลิศเท่า　พ่อแม่เราคือพระอรหันต์
ท่านเป็นเนื้อนาบุญคุณอนันต์　มวลลูกหมั่นกตัญญูรู้คุณเอย.

อธิก สวัสดิมงคล

คุณพ่อแม่แน่นักประจักษ์ชัด พลีมนัสในลูกปลูกจิตฝั่ง
มิตรในเรือนเพื่อนตายให้พลัง ด้วยความหวังให้ลูกยาสง่าสกุล
เมื่อยามเยาว์เฝ้าประคองป้องปกรักษ์ เฝ้าพิทักษ์กล่อมไกวให้อบอุ่น
พอเติบใหญ่ให้ศึกษาวิชาทุน สนับสนุนนำไชยให้ทุกกาล
ควรรำลึกค่ำเช้าเฝ้าเคารพ น้อมนอบนบกราบก้มพรหมวิหาร
ท่านเผื่อแผ่มากล้นพ้นประมาณ สุดไขขานกานท์พจน์รจนา.

สราญวดี

รักอื่นใดไม่แท้เท่าแม่รัก ผูกสมัครสายเลือดไม่เหือดหาย
รักอื่นยังประจักษ์ว่ารักคลาย จืดจางง่ายไม่จีรังดังมารดา
ขออะไรแม่ก็ให้ใจเหมือนพระ ไม่เลยละสอดส่องป้องรักษา
แม้มิขอแม่ก็ให้ใจเมตตา เพื่อลูกยาไม่ด้อยน้อยหน้าใคร.

น้อม ประณต

อันคุณแม่แท้เทียบจะเปรียบสรร เป็นอรหันต์ของลูกถูกและเหมือน
ทั้งซื่อสัตย์สุจริตมิตรในเรือน อย่าแชเชือนลบหลู่ควรบูชา

เทศ บุณยะรัตเวช

ลูกอะไร ?

มีลูกไว้หวังใจจะได้พึ่ง พ่อแม่จึงได้รักเป็นหนักหนา
แต่มีลูกสองอย่างทางตำรา ลูกชั่วช้า และลูกดี เป็นศรีเอย
มีลูกดีแม้มีน้อยแม่พลอยชื่น พ่อแม่ฟื้นชูตระกูลประยูรศรี
มีลูกมากหากชั่วช้าลูกกาลี ถึงมากมีก็มีเปล่าไม่เข้ายา

ลูกที่ต่ำชั่วช้า

ลูกลามก ลูกจัญไร ลูกขี้เก ลูกขี้กา ลูกกาลีดังผีพราย

กลืนไม่เข้าคายไม่ออก

มีสะใภ้ได้เขยสันดานต่ำ ในอกช้ำเต็มกลืนทั้งขื่นขม
แต่รักบุตรสุดถนอมสู้ตรอมตรม เหมือนหนามคมติดคอทุกข์ท้อใจ

เทศ บุณยะรัตเวช
(จากหนังสือ ข้อขอคควรคิด)

มาตา มิตฺตํ สเก ฆเร

มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน ไม่มีมิตรที่ไหนจะเหมือนแม่

จาก เมตตสูตร์

ตามคาถาว่าบิดรและมารดา เป็นบุพพาจารย์กำเนิดประเสริฐผล
ต้องสนองคุณที่มีแก่ตน อุตส่าห์ปรนนิบัติอย่าขัดใจ
อุปถัมภ์บำรุงผดุงท่าน ให้สำราญวิญญาอัชฌาสัย
ความมีกตเวทีดีสุดใจ เทพไทยย่อมช่วยอำนวยพร.

คุณหญิงส้มจีน เขื่อนเพ็ชรเสนาอุณหะนันทน์

พระคุณแม่

พระคุณแม่ยิ่งกว่าฟ้ามหาสมุทร
กว่าพสุธากว้างสุดกว่าโสมศรี
เพราะแม่สร้างชีวิตลูกปลูกความดี
ให้ลูกนี้นิรทุกข์สุขอัมพร

ศรีประสิทธิ์

แม่เมตตาปรานีลูกปลูกฝั้งเลี้ยง
นำลูกเลี่ยงภัยโพยโดยพร่ำสอน
ระวังทุกอิริยาบถอดหลับนอน
เพราะอาวรณ์ห่วงใยใฝ่ดูแล

สองมือแม่แม้นเภสัชปัดป้องโรค
ลูกสร่างโศกสิ้นเคราะห์ก็เพราะแม่
ยามลูกผิดพลั้งพลาดหวาดดวงแด
ยังเห็นแม่การุณย์อุ่นอภัย

ยามลูกทุกข์ทุกระกำต้องกำสรด
น้ำเนตรหยดรดปรางพร่างพร่างให้
เหมือนยาพิษหยดถูกระหว่างกลางดวงใจ
ของแม่ให้สะอื้นไหวแทบไร้ปราณ

อุบลทิพย์

ถึงชั่วดีผิดถูกก็ลูกแม่
คอยชะแง้แลดูลูกเห็นสุขศานต์
แม่ปลาบปลื้มปรีดิ์เปรมเอมสราญ
ทุกข์หมื่นล้านสร่างหมดสดชื่นชม
ทุกความดีที่มีอยู่คู่กายลูก
เพราะแม่ปลูกฝังแท้แต่ประถม
ลูกประจักษ์รักลูกสุขีพอดม
เพราะแม่บ่มนิสัยสู่มิรู้รา

ศรีประสิทธิ์

แม้นลูกนี้มีฤทธิ์คิดโอมอ่าน
เอาชลธารสมุทรลึกเป็นหมึกหนา
เอาผืนดินเสกเป็นเช่นปากกา
เอาท้องฟ้าเป็นกระดาษเวียนวาดไป

จารึกคุณของแม่มีแก่ลูก
จะหมดคุณที่แม่ปลูกก็หาไม่
พระคุณแม่เหลือหลากมากอำไพ
ยังฝังใจลูกมั่นนิรันดร

ศรีประสิทธิ์

อันพระคุณของพ่อแม่มีแก่บุตร
บริสุทธิ์ยากจะเทียบเปรียบสิ่งไหน
สุดเสกสรรพรรณนาค่าน้ำใจ
เพราะอำไพเหลือตราคุณานันต์

อุบลทิพย์

พระคุณพ่อก่อเกิดเทิดกายลูก
เฝ้าคอยปลูกฝังนิสัยไม่เดียดฉันท์
ด้วยความรักลูกนี้เพียงชีวัน
ถึงจาบัลย์บ่มเทวษอาเพทนัก

ก็ยอมพลีชีพให้เกื้อไล้ลูก
เพราะหวังปลูกความดีทวีศักดิ์
มิให้ลูกต่ำต้อยคอยพิทักษ์
ด้วยความรักสถิตมั่นขวัญฤดี

เฝ้าบ่มทุกข์บำรุงสุขมิหย่อนหยุด
หวังแต่บุตรเปรมปรีดาผาสุขศรี
ภาระหนักแสนหนักแม้นจักมี
พ่อจะพลีทั้งกายใจไม่กลัวเกรง

มาตร....สิ่งร้ายหลายหลากคอยกรากกล้ำ
ให้ลูกช้ำโศกตรมถูกข่มเหง
เหมือนพ่อด้วยชอกช้ำระกำเอง
ไม่หวั่นเกรงพ่อแท้จะแก้ความ.

ศรีประสิทธิ์

จะสละแม้เลือดเนื้อเพื่อป้องลูก
มิให้ถูกรังเกียจและเหยียดหยาม
มิให้ใครดูหมิ่นนินทาประณาม
หวังให้ความสวัสดิ์สว่างทางเรืองรอง

หากความสุขในวิถีแห่งชีวิต
วิปริตแปรไปให้ลูกหมองเอง
ต้องอาดูรก่นอุรานำตานอง
ไม่สมปอง สิ่งหวังต้องพังภินท์

พ่อจะปลอบประโลมใจให้คลายเหงา
จนสร่างเศร้าโศกตรมสมถวิล
ให้เล่าเรียนศึกษามิราคิน
จวบยลยินลูกได้ดีจึงปรีดา

อันพระคุณของพ่อผู้ก่อเกิด
นับล้ำเลิศและประจักษ์ยิ่งนักหนา
ถึงทุกสิ่งสรรพ์สลายหายจากโลกา
คุณบิดาจักสถิตนิจนิรันดร์

อุบลทิพย์

ส่วนพระคุณของแม่มีแก่บุตร
นับพิสุทธิ์และเพริศพริ้งกว่าสิ่งสรรพ์
สุดเปรียบปูนคุณค่าบุญญานันต์
เพราะคุณแม่มิแปรผันนิรันดร

ด้วยดวงจิตสนิทนักประจักษ์มั่น
แต่ตั้งครรภ์เฝ้าถนอมดอมสมร
ไม่รับประทานเครื่องดองของเผ็ดร้อน
ด้วยมารดรกลัวครรภ์จะอันตราย

แม่ทนทุกขเวทนามาหลายมาส
แทบจะวายชีวาตม์คราเคราะห์หลาย
แรกคลอดบุตรสุดจะปลื้มจนลืมอาย
ลืมความตายลืมทุกสิ่งมิกริ่งภัย

โอ้ ความรักบุตรน้อยกลอยสวาท
แม่มิอาจจะปุนเปรียบเทียบสิ่งไหน
สุดถนอมกล่อมเลี้ยงรักเพียงใจ
จะหาใครรักลูกแท้เท่าแม่รัก

ศรีประสิทธิ์

ถึงคนอื่นหมื่นแสนแม้นมิ่งมิตร
เพียงสนิทยามมั่งมีทวีศักดิ์
แต่ดวงจิตของแม่นั้นแน่นัก
จะประจักษ์รักนิรันดร์มั่นอุรา

เมื่อลูกน้อยน่าเอ็นดูรู้ความไข
แย้มยิ้มได้เรียก "พ่อจ๋า" และ "แม่จ๋า"
แม่ยิ่งสุดปลาบปลื้มเปรมปรีดา
สุดพรรณนาความรักสลักฤทัย

แม้นมีใครให้เงินตรามาหนึ่งล้าน
เพื่อต้องการบุตรที่รัก จักไม่ให้
แม่จะเลี้ยงตามฐานะประคองไป
จวบลูกน้อยเติบใหญ่พ้นภัยรอน

แม่มิเคยทำสิ่งใดให้ขัดจิต
เพียงสะกิดเตือนใจใคร่สั่งสอน
โอ้ ความรักของแม่นั้นนิรันดร
ล้ำบวรด้วยคุณธรรมสุดอำไพ.

อุบลทิพย์

ความรักของพ่อ–แม่มีแก่บุตร
บริสุทธิ์เพริศพริ้ง และยิ่งใหญ่
เป็นความรัก "อมตะ" ประจักษ์ใจ
ท่านมอบให้แก่บุตรที่สุดรัก

คราบุตรน้อยกลอยใจให้กำสรวล
ทั้งคร่ำครวญด้วยน้ำตาคราทุกข์หนัก
เหมือนพ่อแม่สะอื้นด้วยบุตรรัก
ท่านประจักษ์เหมือนทุกข์รุมสุมฤทัย

หยดน้ำตาที่ร่วงหล่นเกาะบนแก้ม
ละหยาดแถมให้ลูกกลื่นสะอื้นไหว
เหมือนยาพิษหยดถูกหว่างกลางดวงใจ
ของท่านให้เจ็บปวดสุดรวดร้าว

พระคุณท่านจานจุนอบอุ่นเลิศ
นับแต่เกิดจนเห็นเป็นหนุ่มสาว
คอยปกให้ไร้ไพรีราคีคาว
ให้สกาวเรืองรองผ่องอำพน.

ศรีประสิทธิ์

แม้นบางครั้งท่านจะโกรธกล่าวโทษถ้อย
ก็หวังคอยให้บุตราสถาผล
ท่านมิเคยคิดร้ายหน่ายกมล
ยิ่งบุตรตนได้ดียิ่งชื่นชวน

ท่านยิ่งพลอยปลื้มใจไม่สิ้นสร่าง
มิจืดจางเมตตากรุณาถวิล
ดั่งสายฝนหล่นหลั่งมาเป็นอาจิณ
จากฟากฟ้าสู่ธานินทร์ให้ยินยล

พระคุณพ่ออุปมาดั่งฟ้าสวย
แม่เปรียบด้วยปถพีทวีผล
ท่านเป็นครูผู้ประถมอุดมชน
ที่เรายลเยี่ยง "พรหม" บรมบุญ

เพราะเพียบพร้อมกรุณาเมตตาจิต
และสนิทมุทิตาอุเบกข์หนุน
ซึ่งคอยชุบอุปถัมภ์ช่วยค้ำจุน
เอกอดุลย์บุญพิจิตรนิจนิรันดร์.

อุบลทิพย์

อันรูปกายหายนานพาลเลือนได้
ส่วนคุณธรรมล้ำไซร้ไม่แปรผัน
เฉกพระคุณแห่งชนกชนนีนั้น
จักนิรันดร์ชั่วฟ้าสถาพร

เราจึงควรคำนึงถึงคุณท่าน
ด้วยดวงมานกตัญญูบูชาสลอน
มิควรเพิกเฉยต่อมารดาบิดร
ควรนิกรจะประกอบคุณชอบกรรม

จุ่งทดแทนพระคุณพ่อแม่เถิด
บุญจะเกิดพรั่งพร้อยมิต้อยต่ำ
พระพุทธองค์ตรัสผลมงคลธรรม
ว่าเลิศล้ำมงคลใดในโลกา

ขอทุกท่านผู้สดับรับรสถ้อย
จุ่งเลิศลอยรื่นรมย์สมปรารถนา
โสตฺถิ โว โหตุ สพฺพทา
ทุกทิวาจงพิพัฒน์สวัสดี.

ศรีประสิทธิ์

อานุภาพความรักของแม่
สามารถทำให้โจรร้ายกลายกลับเป็นพระอรหันต์

ใครจะเปรียบเช่นแม่ไม่แลเห็น แม่นี้เป็นมิตรแท้แผ่กุศล
คอยปลอบปลุกลูกให้รื่นชื่นกมล คอยผ่อนปรนทุกข์ให้ไม่วายวัน
อันความห่วงบ่วงใยเหนือใครอื่น ทั้งยามชื่นสุขโชคหรือโศกศัลย์
ถึงลูกผิดคิดบาปหยาบฉกรรจ์ แม่เท่านั้นอาทรก่อนทุกคน
องคุลิมาลร้ายแม่ไต่เต้า สละชีพรีบเข้าพนาสณฑ์
เกรงราชาพาทหารผลาญลูกตน เตือนให้พ้นภัยก่อนจึงจรมา
เนื่องด้วยเดชเมตตามหากุศล บันดาลดลพระพุทธองค์ทรงเห็นว่า
ควรป้องกันโจรพาลฆ่ามารดา เสด็จมาก่อนแม่แก้ไว้ทัน
พระทรงปลดพยศร้ายโจรใจบาป ลงหมอบกราบหยุดนิ่งทิ้งพระขรรค์
เพราะแม่รักลูกจึงรอดปลอดโทษทัณฑ์ กลับได้บรรลุเป็นสงฆ์จงสังวร
อานุภาพความรักอันหนักแน่น ของแม่แสนสุดจะหาอุทาหรณ์
ถึงตัวตายแม่ไม่วายจะอาวรณ์ สถาพรรักแท้ของแม่เอย.

เทวดาของลูก

– ผู้ให้ความระมัดระวังมากที่สุดเมื่อเราปฏิสนธิในครรภ์

คือ แม่

– ผู้ได้รับความทุกข์ทรมานมากที่สุดเมื่อเราเกิด

คือ แม่

– ผู้ที่ฟูมฟักทะนุถนอมบำรุงรักษามากที่สุดเมื่อเราเกิดแล้ว

คือ แม่

– ผู้ที่ให้ความรักและความอบอุ่นมากที่สุดต่อเรา

คือ แม่

– ผู้ที่สละความสุขทุกอย่างแม้แต่เลือดในอกเพื่อเรา

คือ แม่

– ผู้ที่ป้องกันผองภัยอันตรายให้แก่เราเสมอด้วยชีวิต

คือ แม่

– ผู้ที่เห็นใจและให้อภัยแก่เรามากที่สุดเมื่อเราประสบวิบัติ

คือ แม่

– ผู้ที่รับทุกข์โทมนัสมากที่สุดเมื่อเราประสบวิบัติ

คือ แม่

– ผู้ที่เบิกบานมากที่สุดเมื่อเราประสบสมบัติ

คือ แม่

– ผู้ที่เต็มใจให้สมบัติแก่เราทั้งโลกหรือทั้งอนันตจักรวาลแก่เรา คือ แม่

แม่จึงเป็น "บุพเทพ" คือเทวดาองค์แรกของลูกตลอดไปจนชั่วนิรันดร ด้วยประการฉะนี้

มาตาสดุดี

คุณมารดาคำนวณมิได้

อันพระคุณมารดาหาใดเปรียบ บมิเทียบเทียมเท่าล้นเกล้าอยู่
สุดที่จะคณนาด้วยตราชู สุดหยั่งรู้หนักเบาว่าเท่าใด
มหาสมุทรสุดฝั่งยังหยั่งรู้ ความลึกดูกว้างยาวสืบสาวได้
อีกขุนเขาโขดเขินและเนินไพร ความกว้างใหญ่วัดขนาดตามมาตรา
อันพิภพว่ากว้างเวิ้งว้างแสน จบดินแดนเลขคำนวณสอบสวนหา
กำหนดได้ครบครันด้วยปัญญา มิใช่ว่าสุดคำนวณประมวลวัด
อีกทั้งห้วงเวหานภากาศ ยังสามารถหยั่งทำเขตจำกัด
อาทิตย์จันทร์ดาราสารพัด ทุกส่วนสัดสอบดูรู้ประมาณ
แต่พระคุณมารดาสุดหาช่อง ที่จะปองกำหนดจดกล่าวขาน
รู้แต่ว่ายิ่งใหญ่ใดมิปาน สุดจะทานเทียบทำกำหนดนับ
ฉะนั้นแน่แม่ของเราเผ้านับถือ อย่าดึงดื้อพึงว่าอย่าสับปรับ
อย่าถือโทษโกรธขึ้งถึงสำทับ กล่าวบังคับขู่เข็ญเช่นใคร ๆ
ท่านตรากตรำลำบากได้ยากยิ่ง ทุก ๆ สิ่งเสียสละเพื่อจะให้
เราผู้บุตรสุดที่ห่วงดังดวงใจ ปราศภัยทั้งผองมาพ้องพาน.

ยามตั้งครรภ์

เริ่มตั้งครรภ์ท่านเริ่มประเดิมรัก
เฝ้าฟูมฟักเจตจำนงด้วยสงสาร
ถนอมครรภ์หมั่นประคองมิต้องงาน
เกรงทารกจะพาลลำบากกาย

จะยืนนั่งเดินนอนค่อยผ่อนเบา
เพราะเกรงเจ้าจะสะเทือนเคลื่อนสลาย
ยิ่งนานวันครรภ์ยิ่งหนักมิพักคลาย
ท่านยิ่งหมายมุ่งระวังการนั่งเดิน

ยอมลำบากมิให้ยากแก่ครรภ์ด้วย
หวังอำนวยสุขเราแต่เพลาเนิ่น
มิยอมให้ใดพลาดมีขาดเกิน
ท่านเพลิดเพลินมุ่งนำภาร์รักษาครรภ์

ถึงจะหนักสักเท่าไรไม่บอกบ่น
ความกังวลไม่เท่าไรไม่หวาดหวั่น
สีหน้าสุขแช่มชื่นทุกคืนวัน
เพราะรักนั้นอยู่ที่บุตรสุดอาทร.

ยามคลอด

ยามจะคลอดทอดร่างระริกปวด
แสนยิ่งยวดแทบชีวิตจะปลิดถอน
ความเจ็บรุนแรงทวีซ้ำถี่ซ้อน
หัวใจอ่อนหวิวหวาดแทบขาดใจ

ถึงกระนั้นใช่ท่านจะถือโกรธ
มั่นหมายโทษรังเกียจก็หาไม่
พอเห็นหน้าทารกร้องความข้องใจ
ก็กษัยศูนย์ทันทีมีแต่รัก

ความเจ็บปวดปลิดหายคล้ายมิเกิด
เฝ้าแต่เพลิดเพลินทวียินดีหนัก
นั่นคือผลที่อุ้มครรภ์มานานนัก
ได้ประจักษ์ลืมลำบากที่ยากกาย

ถึงสิบเดือนแม่ประคองอุ้มท้องมา
หวังเห็นหน้าบุตรในครรภ์แสนมั่นหมาย
มุ่งถนอมให้ยิ่งทั้งหญิงชาย
ใช่จะหน่ายแหนงให้ไร้อุ้มชู.

ยามเป็นทารก

เมื่อยังอ่อนนอนเบาะฉอเลาะพูด
ก็ได้ดูดนมนั้นที่ถันคู่
เหมือนดื่มน้ำจากอุราน่าเอ็นดู
ร่างกายผู้มารดาพาร่วงโรย

ยามลูกร้องรีบประคองเข้ารับขวัญ
ไม่เป็นอันกินนอนผ่อนระโหย
ตัวเองชั่งแต่หวังจะกอบโกย
ความสุขโปรยให้แก่บุตรสุดที่รัก

มดมิไต่ไรมิตอมถนอมเจ้า
ทุกค่ำเช้ามิได้เห็นเป็นงานหนัก
สิ่งใดจะผิดสำแดงแสลงนัก
ท่านก็จักงดไว้ไม่รับประทาน

ยามลูกตื่นก็เห่กล่อมไม่ยอมหลับ
ทั้งสำรับยามลูกร้องเรียกอาหาร
ยามลูกป่วยก็รักษาพยาบาล
ลูกสำราญแม่จึงชื่นระรื่นใจ.

ยามเติบโต

ครั้นอายุเติบใหญ่ยิ่งใฝ่รัก
ความฟูมฟักจะถดถอยน้อยหาไม่
กลับทวีความระวังทุกอย่างไป
เกรงโพยภัยจักมีมาบีฑา

เฝ้าอบรมสอนสั่งให้ยั้งคิด
สิ่งใดผิดใดชอบสอบศึกษา
ให้รู้เช่นชั่วดีมีปัญญา
มีคุณค่าสมกำเนิดเกิดเป็นคน

แม้ยามโกรธลงโทษถึงดุด่า
เจตนาสอนสั่งจึงนั่งบ่น
ใช่จักเกลียดจักชังผังกมล
ความรักท้นห่วงอยู่มิรู้วาย

ถึงทำผิดหนักหนาถึงสาหัส
ทุกคนตัดไม่คบค้าพาแหนงหน่าย
อันแม่หรือจะมีจิตคิดโหดร้าย
ตัดลูกชายลูกหญิงไม่จริงนาน.

ความรักของมารดา

ท่านพร้อมที่จะอภัยให้ทุกเมื่อ
รักไม่เบื่อเกลียดไม่ลงเพราะสงสาร
นึกเมื่อยามอุ้มท้องต้องทรมาน
ให้ดื่มธารจากทรวงอกฟกช้ำมา

ความรักของผู้อื่นดาษดื่นนั้น
ย่อมมีวันจืดจางอย่างน้ำท่า
แต่ความรักของท่านผู้มารดา
สุดจะหาจืดหมดสิ้นรสร้าง

ชั่วก็รักดีก็รักหนักเป็นห่วง
รักดั่งดวงจิตจริงไม่ทิ้งขว้าง
มีเมตตาการุญหนุนเป็นทาง
มิใช่อย่างรักละเมอหลงเพ้อไป

ตั้งแต่น้อยเติบใหญ่มิหน่ายลูก
คิดฝั่งปลูกให้รุ่งเรืองเฟื่องสมัย
ลูกได้ดีแม่ก็เปลื้อลืมเหนื่อยใจ
เพราะนั่นไซร้คือผลที่ทนมา.

พระคุณแม่สามภพไม่จบเอย

ตั้งแต่ลูกอยู่ในท้องของคุณแม่ ท่านเฝ้าแต่คอยประคบให้อบอุ่น
จะเคลื่อนไหวใจท่านผูกปลูกการุณย์ เฝ้าแต่ครุ่นคิดจะเห็นไม่เว้นวัน
ตั้งหลายเดือนกว่าจะเคลื่อนจากท้องแม่ ลำบากแท้แม่ของลูกทุกข์มหันต์
เมื่อยามคลอดทอดชีวิตจะปลิดพลัน แต่พอท่านเห็นลูกผูกอาลัย
ท่านรักลูกปลูกปลื้มจนลืมเจ็บ เหมือนใครเก็บเจ็บปลิดให้จิตใส
เห็นหน้าลูกราวกับยารักษาใจ ยิ้มละไมมองลูกด้วยผูกพัน
ท่านเลี้ยงลูกปลูกจิตไม่คิดหน่าย มอบทั้งกายยอมอุทิศไม่บิดผัน
หลั่งน้ำนมชมลูกน้อยกลอยชีวัน ให้ลูกนั้นดื่มกินด้วยยินดี
เมื่อยามเล่นแม่ก็เป็นเหมือนดังเพื่อน สนุกเหมือนเพื่อนสนุกเป็นสุขี
ถ้าลูกร้องแม่ก็ปลอบให้ชอบที่ เฝ้าพัดวีกอดกกกับอกนาง
ให้อาบน้ำชำระและสระผม ไว้ชื่นชมเชยชิดสนิทข้าง
อีกเสื้อผ้าสารพัดจัดทุกทาง เมื่อลูกย่างเข้าวัยใหญ่พอดี
ท่านปราบปรามห้ามลูกให้ละชั่ว เพราะแม่กลัวจะหมองไม่ผ่องศรี
ท่านแนะนำทำตัวอย่างในทางดี สอนให้มีศีลธรรมประจำใจ
เมื่อลูกใหญ่วัยล้วนควรศึกษา แม่ก็พาลูกรักไปฝากให้
จะเสียทุนหนุนค่าวิชาไป ท่านมีให้แล้วไม่ขัดเป็นสัจจริง
ถึงไม่มีบางทีก็กู้เขา จะหนักเบายอมให้ลูกไปทุกสิ่ง
สู้ตรากตรำทำงานการจริงจริง เพื่อแลกสิ่งทรัพย์ได้มาให้เรา
เมื่อลูกเสร็จการศึกษาวิชาเชี่ยว แม่คนเดียวดีใจใครจะเท่า
เมื่อลูกหาทรัพย์ได้ใจแม่เบา ให้มีเหย้ามีเรือนไม่เชือนแช
ยกที่ดินสินทรัพย์ให้กับลูก แม่เฝ้าปลูกฝังจนตายหลายกระแส
เมตตาเยี่ยมเปี่ยมล้นพ้นดวงแด พระคุณแม่สามภพไม่จบเอย.

อันชนกชนนีรักเจ้า

อันชนกชนนีรักเจ้า เทียมเท่าชีวาก็ว่าได้
เฝ้าถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงเจ้าไว้ ระวังภัยรอบข้างอย่างเหลือเกิน
จะกินนอนสอนนั่งระวังเจ้า คอยอุ้มเข้าแอบข้างไม่ห่างเหิน
ลูกสำราญบานอุราข้าเพลิดเพลิน ถ้าบังเอิญลูกไข้ไม่รั้งรอ
ยอมทุกข์ทนหม่นไหม้ไปกับลูก หายาหยูกเร่งพาไปหาหมอ
กว่าจะโตโอ้ว่าห่วงบ่วงผูกคอ เพียงแต่ขอให้ลูกชื่นทุกคืนวัน
อันทรัพย์สินสินเท่าไรนั้นไม่ว่า ให้ลูกข้าปลื้มเปรมเกษมสันต์
ได้พากเพียรเรียนวิชาสารพัน ให้มีปัญญายอดพอรอดตัว
อย่าท้อแท้แม่พ่อขอเพียงลูก เดินทางถูกมีศีลธรรมไว้ค้ำหัว
จะรวยจนพ้นปัญญาอย่านึกกลัว จงทำตัวสุจริตเป็นนิจไป
ขอให้เป็นคนดีนี่ประสงค์ ยอดจำนงของข้าจะหาไหน
เป็นผู้ดีมีศีลธรรมประจำใจ อยู่ที่ไหนใจก็สุขทุกคืนวัน
จงประพฤติยึดหลักมรรคองค์แปด
เป็นเครื่องแผดเผากิเลสเหตุโมหันธ์
ตัดตัณหาอุปาทานมารประจัญ ไม่ยึดมั่นตัวตนพ้นทุกข์เอย.

ทุกคน ย่อมมีแม่ แต่แม่ไม่เหมือนกันทุกคน
–ชนกชนนี คือผู้ให้กำเนิด
–มารดาบิดา คือผู้ฟูมฟักบำรุงเลี้ยงจนเติบใหญ่

หญิงคนแรกล้นพระคุณคือคุณแม่
รักลูกแท้ไม่มีวันหันหน้าหนี
เป็นบ่อบุญ บ่อเมตตา บ่อปรานี
ให้ลูกนี้ตักตวงไม่หวงเลย
มีอะไรแม่ให้ใจเหมือนพระ
เสียสละทุกสิ่งไม่นิ่งเฉย
หวังให้ลูกสุขรื่นก็ชื่นเชย
แม่ไม่เคยคลายรักสักวัน
เมื่อลูกเศร้าแม่ก็เศร้าเข้าเปลื้องทุกข์
เมื่อลูกสุขแม่ก็สุขทุกข์ผายผัน
รักของแม่แผ่ผกปกชีวัน
ใจแม่พันผูกอยู่มิรู้วาย
ลูกอยู่ไหนใจแม่แผ่ไปถึง
รักซาบซึ้งสุจริตคิดไม่หาย
ยอมระกำลำบากกรากกรำกาย
รักใครคลายรักของแม่แท้ยิ่งนัก

ข้ามีชีพออยู่ได้ในโลกหล้า
ข้าเติบโตขึ้นมาได้ไฉน
ข้าเป็นคนได้ดีด้วยผู้ใด
ข้าเจ็บไข้ใครเล่าพยาบาล
เมื่อข้าทุกข์ใครเศร้ากำสรดด้วย
เมื่อข้าสุขใครช่วยหัวเราะขาน
เมื่อข้าโตใครสอนทำการงาน
เมื่อข้าพาลใครพาข้ากลับใจ
ก็ใครเล่าคนแรกที่ข้าเห็น
ก็ใครเล่าที่เป็นเช่นกล่าวไข
พระคุณท่านจารึกในหทัย
มิใช่ใครมารดาของข้าเอง

สืบสวรรค์สรรมนุษย์สุดสามภพ
ใครจะลบล้ำแม่สุดแลหา
จะค้นคำไขขานคุณมารดา
ทุกภาษาสิ้นพจน์ไม่หมดนัย
จะรวมโลกดาราจันทราทิตย์
ก็น้อยนิดหนึ่งเทียบเปรียบไม่ได้

จะคำนวณถ้วนถี่วิธีใด
เพียงหนึ่งในแสนส่วนไม่ถ้วนทศ
สามประลัย ไฟ ลม น้ำ จะนำอ้าง
มาลบล้างอย่างไรก็ไม่หมด
จะรวมชีพสามภพนบประณต
ไม่อาจชดเชยใช้ให้เทียมทัน
ลูกจะขอยอคุณขึ้นทูลเกล้า
ทุกค่ำเช้าเฝ้าบูชาจนอาสัญ
แม้นล่วงลบภพใดเกิดใหม่พลัน
ทุกโกฏิกัลป์แม่ลูกพันผูกแล
รักอื่นใดหรือจะแท้เท่าแม่รัก
ผูกสมัครสายเลือดไม่เหือดหาย
รักอื่นยังประจักษ์ว่ารักคลาย
จืดจางง่ายไม่จีรังดังมารดา
รักใดหรือจะเปรียบเทียบรักแม่
เป็นรักแท้ ใช่รักเทียมนะลูกเอ๋ย
รักหนุ่มสาวนั้นรักเพื่อจักเชย
ไม่อาจเปรยเปรียบรักของมารดา

นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญู กตเวทิตา

ความกตัญญูกตเวทีมีในผู้ใด ย่อมเป็นเครื่องหมายของคนดี

กตัญญูหมั่นคิดไว้ เป็นนิจ
กตเวทีคิด ค่ำเช้า
คนจะสรรเสริญกิต-- ติศัพท์ซ้อ สัตย์แฮ
ผลจะส่งเสริมเข้า เขตข้างทางเกษม

ผู้ใดตั้งจิตมั่น ในศีล
เสพสัตย์เป็นอาจิณ อยู่แล้ว
กตัญญูเพิ่มผลภิญ-- โญยิ่ง
ความสุขนั้นไป่แคล้ว คลาดผู้เพียรผดุง

กตัญญูรู้คุณเป็นบุญยิ่ง ทั้งชายหญิงควรคิดพินิจมั่น
เครื่องหมายของคนดีที่สำคัญ คือยึดมั่นกตัญญูผู้มีคุณ

มาตาปิตุไซร้พรหมของ บุตรนา
อันสุภาษิตปอง เปรียบไว้
ให้ผู้ฉลาดตรอง เห็นชอบ ตามแล
ฝังจิตแล้วจักได้ บ่รู้ลืมคุณ

บุตรดีเป็นที่ปลื้ม เปรมกลม
แห่งชนกชนนีตน ค่ำเช้า
บุตรชั่วบ่โดยยล คำสั่ง สอนนา
ให้ท่านทั้งสองเศร้า เสื่อมสิ้นยินดี

พระคุณพ่อมากพ้น รำพัน พร่ำนา
พระคุณแม่อนันต์ ห่อนแพ้
พระคุณท่านยากสรรค์ คำกล่าว เปรียบแฮ
พระคุณนี้แน่แท้ ลูกน้อยไป่ลืม

แม่ มีกำเนิดให้ ตนตู
อุ้ม แอบอบอกชู เมื่อไข้
พ่อ ชี้ช่องทางดู เกียรติเกริก
ชู ชักเมื่อใหญ่ ไซร้ แน่แท้คุณคง

ข้านอนบนตักโอ้ อุ่นอะไร เทียมเอย
ข้าดื่มนมน้ำหทัย แม่ให้
ข้าร้อนแม่ช้าไกว แกว่งพัด ลมนา
ข้าสุขสุขอื่นได้ เกิดด้วยแม่บัน--ดาลนา

รักแม่

แม่จ๋าแม่ ความรักแม่ นี้แน่นัก
คุณแม่รัก ลูกของแม่ มาแต่ต้น
รักของแม่ มิได้มี ราคีปน
มีหรือจน แม่รักลูกอยู่ ไม่รู้จาง
รักของใคร ไม่เท่าศักดิ์ รักของแม่
รักแม่แท้ แม่รักอยู่ ไม่รู้สร่าง
ศัตรูร้าย ก็ไม่กราย มากั้นกลาง
ถึงรักนาง รักนาย ก็ไม่เกิน
แม้รักยศ รักศักดิ์ อัครฐาน
หรือรักงาน สารพัน รักสรรเสริญ
รักสนุก ทุกสถาน สำราญเหอญ
รักไม่เกิน รักแม่ รักแท้ เอย

ถ้ารักแม่จงอย่าทำให้แม่เสียใจ

ความปรารถนาของพ่อแม่

บุตรตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ด้วยสิ่งของ
ถึงเนื้องนองล้ำเลิศประเสริฐศรี
ไม่สูงค่าประเสริฐสุดเท่าบุตรดี ด้วยชีวีสมบูรณ์จำรูญชัย
นี่คือความหวังปองของพ่อแม่ ประสงค์แท้ให้บุตรสุดแจ่มใส
คุณนี้แหละแม่พ่อภักดิ์พอใจ เหมือนบุตรได้แทนคุณอุ่นจิตเอย
กุลบุตรสุดดีมีกำเนิด ย่อมชูเชิดสกุลวงศ์เครือพงศา
ถึงลำบากยากกายวายชีวา ก็ไม่กล้ากอปรกรรมอันต่ำทราม
รกของแม่พ่อบริสุทธิ์ขาวผุดผ่อง ไม่มัวหมองร้อนแรงแกล้งป้ายสี
ไม่รู้หน่ายคลายรักสามัคคี รักลูกนี้รักยิ่งกว่าสิ่งใด
ท่านเป็นบุพการีที่ดีเลิศ แสนประเสริฐคุณค่าหามิได้
อันเพชรนิลจินดาสร้อยมาลัย พอหาได้งามงดหมดราคี
เพราะฉะนั้นจงมั่นกตัญญู ต่อท่านผู้มีคุณทั้งสองศรี
ท่านเลี้ยงเราเราเลี้ยงท่านเป็นการดี จึงจะมีความเจริญไปเนิ่นนาน
ลูกใดอกตัญญูลบหลู่คุณ ถึงมีบุญหนุนมามหาศาล
ก็คงไม่ยืนยงจีรังกาล กรรมบันดาลสักวันหนึ่งถึงอับจน.

รักลูก

เมื่อรักวัว กลัวทำไม ท่านให้ผูก
ถ้ารักลูก ก็อย่าปล่อย คอยว่าขาน
หากแม่พ่อ พะนอลูก ไม่ถูกกาล
ก็เหมือนหว่าน พืชฉิบหาย ในสกุล

สุนทรภู่

— แม่ลำบาก เพราะความรักลูก
— ลูกสบาย เพราะความรักของแม่
— แม่จนลง เพราะความรักลูก
— ลูกมั่งมี เพราะความรักของแม่
— แม่คิดว่า ความสุข ความมั่งมี ของลูก คือความสุขความชื่นใจของแม่ เพราะฉะนั้น แม่จึงอุปการะลูกทุกสถาน

ลูกแก้วลูกขวัญ

ลูกที่ดีมีบุญจุนพ่อแม่
ถึงยามแย่ย่อยยับรับช่วยเหลือ
ลูกยิ่งดีมีบุญยิ่งจุนเจือ
ลูกเหมือนเรือเพื่อข้ามแม่น้ำวน

เป็นลูกดีอย่างนี้มีบุญนัก
เทวารักษ์จักช่วยอำนวยผล
เขานับถือลือชาทั่วสากล
ลูกทุกคนต้องดีอย่างนี้เอย

ท่านที่รักเราแน่แท้มีสอง
มารดาปองรักบุตรสุดถนอม
ส่วนบิดาหาเลี้ยงเคียงประนอม
ทุกข์ร้อนยอมแทนบุตรสุดแสนดี

จะหาไหนให้พ้องสองชนก
คอยป้องปกกันภัยไม่หน่ายหนี
พระคุณท่านล้นฟ้าหาไม่มี
บุพการีอื่นเล่าไม่เท่าเอย

ประตูสวรรค์–บันไดทอง

ทุกศาสนาสอนเหมือนกันว่า พ่อแม่ "ประตูสวรรค์หรือบันไดทองของลูก" โดยมีอธิบายว่า ลูกคนใดปฏิบัติชอบต่อพ่อแม่ของตน จะได้รับความสุขความเจริญตลอดไป และได้ย้ำไว้อีกเช่นกันในทุกศาสนาว่า "พ่อแม่เป็นขุมนรกสำหรับลูกที่ปฏิบัติผิดและละเมิดล่วงเกินต่อท่าน"

พ่อแม่ เป็นพระอรหันต์ เป็นเทวดา เป็นพระพรหม เป็นบูรพาจารย์ และเป็นอะไรที่ดี ๆ ที่ประเสริฐอีกหลายอย่างแก่ลูก ชีวิตลูกทุกคนตั้งต้นมาจากพ่อแม่ ขาดพ่อแม่แล้วย่อมไม่ได้กำเนิดเป็นคนแน่นอน พระคุณของท่านจึงอยู่เหนือสิ่งประเสริฐทั้งสิ้นในโลก จนไม่มีผู้ใดจะสามารถคำนวณนับพระคุณ และพรรณนาพระคุณของท่านให้สุดสิ้นได้

พ่อแม่ เป็นบุคคลที่สมควรได้รับความเคารพนับถือเทิดทูนจากลูก ลูกไม่ควรละเมิดล่วงเกินท่านแม้เพียงน้ำใจ ผู้สำนึกในพระคุณด้วยมีกตัญญู และปฏิการะตอบแทนพระคุณพ่อแม่ด้วยมีกตเวทีประจำใจ ย่อมได้รับยกย่องว่า เป็นคนดี โลกยกย่องคนกตัญญูกตเวทีเท่านั้น มิได้สรรเสริญผู้ขาดคุณธรรมทั้งสองนี้เลย

เริ่มตั้งต้นเดินทางกันใหม่ ด้วยการเปิดประตูสวรรค์ก้าวขึ้นสู่บันไดทองที่รอรับเราอยู่เบื้องหน้า โดยกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ตน และรีบปิดทางไปสู่ขุมนรกให้มิดชิด โดยไม่ประพฤติเป็นลูกที่เลว ไร้กตัญญู ไร้กตเวที และไม่ละเมิดล่วงเกินน้ำใจพ่อแม่ของตน

ส. ก.
จากหนังสือ แสงธรรม

เพลงทางพระพุทธศาสนา

เพลงวิญญาณ

ชีวิตปวงชน วนว่ายตายแล้วเกิดมา
วิถีชะตา เปลี่ยนแปรผันไปไฉน
ต้องพันพัว ทั้งดีและชั่ว เช่นไร
สุขและทุกข์ใจ เพราะมีวิญญาณ บันดาล

ใครคิด ใครทำ กรรมที่ดีร้าย ก็ตาม
ใครสวย ใครทราม สิ่งตามรู้ทุกสถาน
ได้เล็งเห็น และเป็นผู้สร้าง บันดาล
เชื่อมาช้านาน นั่นคือวิญญาณ ในตน

เกิด แก่ เจ็บ ตาย ร่างกายมลายไปสิ้น
ศพจะถมจมดิน วิญญาณมิดับตามตน
เพราะเป็นสิ่ง ที่เลิศพลังแข็งทน
ย่อมปรุงสรรค์ ตัวตน วนถือ เกิดซ้ำร่ำไป

ชีวิต ใครดี มีสุข มีทรัพย์สราญ
เป็นเพราะวิญญาณชาติเดิมนั้นดีผ่องใส
แต่คนทราม รับความทุกข์โศก เศร้าใจ
นั่นเป็นทุกข์ภัย เพราะวิญญาณเดิมชั่วทราม

เพลงทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

คนเราทุกคนว่ายวนผลกรรมนำเนื่อง
ตกต่ำรุ่งเรืองเกี่ยวเนื่องแต่กรรมของตน
ความดีค้ำจุนจากบุญกุศล ความชั่วจากบาปทุกข์ทน
เพราะตนนั้นก่อเวรไว้

บางคนถือดีมั่งมีเพราะทำกรรมชั่ว
นั่นบาปสาปตัวเกลือกกลั้วมัวเมาเขลาไป
บางคนระอาว่าเหตุใฉน ทำดีแต่จนเหลือใจ
ไม่เห็นได้ดีเหมือนว่า

อย่าเพลินถือว่าเงินเป็นใหญ่
จิตใจเหนือสิ่งใดล้ำค่า
เพราะความทุกข์ความสุขใด
เป็นที่ใจใช่ที่ตา อย่าพะวงหลงลืมตน

ทำดีทุกที ต้องมีผลดีโดยทั่ว
ก่อกรรมทำชั่ว ได้ชั่วตอบแทนทุกคน
คนดี รักดี โชคดี มีผล
คนชั่วชั่วโฉดเฉาชนม์ไม่พ้นผลกรรมซ้ำเติม

จากทำนองและเนื้อร้อง
โดย
สนิท ศ.

ความกตัญญู
เป็นเครื่องหมายของคนดี

โดย

กิตฺติวุฑฺโฒ ภิกฺขุ

หนี้ชีวิต

เมื่อวิญญาณ หยั่งลงสู่การปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา ชีวิตของเราต้องอาศัยอะไรอีกหลาย ๆ อย่าง เป็นเครื่องหล่อเลี้ยง พิทักษ์รักษา จึงดำเนินมาด้วยความสวัสดีได้ ผู้ที่เป็นภาระต่อการเกิดของเราเป็นคนแรกก็คือมารดา เพราะทุกคนต้องอาศัย ครรภ์มารดาเป็นแดนเกิด ถ้าไม่มีมารดาแล้วก็เกิดไม่ได้ เมื่อเราหยั่งลงสู่การปฏิสนธิในครรภ์แล้ว ผู้ที่เป็นมารดา คือเจ้าของครรภ์นั้น ก็หาได้เกิดความรังเกียจแต่อย่างใดไม่ เต็มใจให้เราอยู่อย่างผาสุก ทั้งยังให้ความปลอดภัยด้วยการระมัดระวังการเป็นอยู่อย่างวิเศษสุดอีกด้วย

ท่านทั้งหลายพึงใช้วิจารณญาณดูว่า เราจะไปอาศัยบ้านใครอยู่ อู่ใครนอน อย่างสะดวกสบายในโลกนี้ กว่าครรภ์ของมารดาเรามีบ้างไหม ไม่ต้องอื่นไกลดอกเพียงแต่จะไปขอพักแรมในโรงแรมสักคืน เราก็ยังต้องแสดงบัตรประจำตัว จะต้องขออนุญาตก่อนเราจึงจะเข้าไปได้ และเมื่อเข้าไปแล้วก็ยังจะต้องเสียค่าบำรุงที่อยู่อีกหลายสิ่งหลายอย่าง แต่เวลาเรามาปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา เราได้เคยมาขออนุญาตต่อมารดาของเรา

หรือเปล่าว่า ขออาศัยเกิดหน่อยเถอะ จะพักแรมอยู่ในครรภ์เพียงสิบเดือนเท่านั้น แล้วก็จะออกไปตามเงื่อนไข

เราทุกคนที่เกิดมา ไม่เคยไปขออนุญาตก่อนเลย เรามาอย่างไม่มีเงื่อนไข ทั้งผู้ให้อาศัยก็ไม่เคยรู้จักหน้าตาเลยว่าเป็นอย่างไร มาจากภพภูมิไหน ๆ ก็ไม่ทราบ แต่ผู้ที่เป็นมารดาก็เต็มใจรับอย่างเมตตากรุณา ทั้ง ๆ ที่ท่านต้องลำบากร่างกายมา ในระหว่างเราอยู่ในครรภ์ท่านต้องอดเปรี้ยว อดหวาน อดมัน อดเค็ม ต้องประคับประคองครรภ์อยู่สิบเดือน ครั้นเมื่อคลอดออกจากครรภ์แล้ว ยังจะต้องเป็นภาระให้แก่คนอีกมากมายหลายชีวิตด้วยกัน เริ่มต้นตั้งแต่ผดุงครรภ์ผู้ทำคลอด บิดา ญาติพี่น้อง ต่างต้องโกลาหลเพราะการเกิดของเรา เมื่อคลอดออกจากครรภ์ของมารดาแล้ว ท่านยังจะต้องเลี้ยงเราจนกว่าเราจะเติบโต พึ่งตัวเองได้ และสามารถยืนด้วยเท้าของตนเองอย่างนี้

ถ้าคนเราทุกคนนึกย้อนหลังไปอย่างนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าทุกคนจะไม่กล้าเนรคุณต่อผู้เป็นมารดาบิดา และผู้มีคุณทุก ๆ คน ทั้งจะทราบถึงภาระหน้าที่ที่เราทุกคนจะต้องปฏิบัติแก่โลกนี้ มีมากมายจนกระทั่งตลอดชีวิตเราก็ใช้ไม่หมด ดังที่โบราณาจารย์ท่านกล่าวว่า "ถึงจะเอาแผ่นดินทั้งหมดมาม้วนเป็นปากกา เอาแผ่นฟ้ามาเป็นกระดาษเอาน้ำในมหาสมุทรมาเป็นน้ำหมึกจารึกพระคุณของแม่ก็ไม่พอ"

เราทุกคนที่เกิดมาต้อง เป็นหนี้บุญคุณต่อคนอีกมากมายหลายคนนัก เริ่มต้นตั้งแต่มารดา บิดา ครูอาจารย์ไปตามลำดับ ชีวิตแห่งการเป็นอยู่จึงเป็นอยู่ในลักษณะที่เป็นลูกหนี้ และจะต้องเปลื้องหนี้พระคุณเหล่านี้ตลอดชีวิต

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงได้สอนถึงเรื่องคุณธรรมอันสัตว์จะพึงปฏิบัติต่อกัน เพื่อความผาสุขของหมู่สัตว์เองอยู่สองข้อ คือ กตัญญู และ กตเวที

พระพุทธองค์ทรงสอนให้เราทุกคน เป็นผู้รู้คุณของผู้มีคุณที่เรียกว่า "กตัญญู" ซึ่งแปลว่ารู้คุณ และสอนให้เราตอบแทนคุณแก่ผู้มีคุณ ที่เรียกว่า "กตเวที" ซึ่งแปลว่า ตอบแทนคุณแก่ผู้มีพระคุณ

ความคิดของคนที่จัดว่า คิดดีนั้น จะต้องคิดอย่างนี้เสียก่อน ถ้าคนใดมิได้คิดถึงคุณที่ผู้อื่นได้กระทำแก่ตน และมิได้คิดตอบแทนคุณแก่ผู้ที่มีคุณแก่ตนแล้ว คน ๆ นั้นก็ไม่จัดว่าคนที่มีระดับจิตใจต่ำกว่าเดรัจฉานบางจำพวกเสียอีก

คุณธรรมทั้งสองประการนี้ ท่านทั้งหลายบางท่านอาจจะคิดว่า เป็นเรื่องเล็กน้อยก็ได้ ความจริงแล้วถ้าเราไม่คิดให้ซึ้ง เราก็อาจจะเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะตามปกติคนเราส่วนมากมักจะมองเรื่องการบำเพ็ญคุณธรรมว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยอยู่แล้ว เช่น

การรักษาศีล การฟังธรรม การบริจาคทาน ตลอดจนการไปวัดวาอารามว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยของชีวิต ส่วนเรื่องสำคัญของชีวิตนั้นคือ กระเสือกกระสน แสวงหาอาหารเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง การแสวงหาเกียรติยศ ชื่อเสียง การแสวงหาอำนาจเมื่อคนเราส่วนมาก มีความรู้สึกอย่างนี้ คุณธรรมทั้งสองประการนี้ จึงหมดความหมายไป พระพุทธองค์จึงตรัสว่า คนที่หาได้ยากอย่างยิ่งนั้นก็คือ คนกตัญญูและกตเวที

เพราะบางคนมีแต่เพียงกตัญญูอย่างเดียว หมายความว่ารู้แต่ว่ามารดาบิดา ครูบาอาจารย์เป็นผู้มีพระคุณ แต่การที่จะตอบแทนคุณนั้นมีน้อยเต็มที เพราะมีปัญหาชีวิตที่เขาเหล่านั้นจะต้องรับผิดชอบมากมาย เป็นต้นว่า ลูกบางคนรู้คุณของมารดา บิดาเหมือนกัน แต่ไม่มีโอกาสที่จะตอบแทนได้ เช่นบางคนก็อ้างความจำเป็นในชีวิต โดยอ้างว่าเงินทองที่จะส่งเสียเลี้ยงดูบิดามารดาไม่มี ลำพังตัวเองก็เลี้ยงเกือบจะไม่รอดแล้วหรือมิฉะนั้นบางคนก็อ้างความจำเป็นทางครอบครัวว่า จะต้องเลี้ยงเมียกันต่อไป เลยหมดโอกาสได้เลี้ยงดูมารดา บิดาอย่างนี้ก็มี เพราะคนเราส่วนมากมีความเข้าใจในเรื่องกตัญญูกตเวทีอย่างนี้เอง จึงทำให้บางคนหมดโอกาสที่จะได้ตอบแทนคุณมารดา บิดา ครู อาจารย์

เครื่องหมายของคน

ยิ่งในยุคที่โลกกำลังเจริญก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้งนี้ก็ย่อมจะมีทั้งคุณและมีทั้งโทษ โดยเฉพาะในด้านจิตใจของมนุษย์ในยุคนี้ ก็เปลี่ยนแปลงไปมาก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุค ตามสมัยก็ได้ เพราะสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลอย่างเหลือหลายในเมื่อมนุษย์ถูกอิทธิพลภายนอกครอบงำเท่าไร อิทธิพลภายในก็หมดไปมากขึ้นเท่านั้น ความเจริญภายนอกมีมากขึ้นเท่าไร ความเจริญภายในก็มีน้อยลงเท่านั้น

ที่ว่า อิทธิพลภายนอก มีมากนั้น คือยุคนี้วัตถุเจริญมาก มนุษย์เราสามารถที่จะเดินทางไปสู่โลกอื่นได้แล้ว เมื่อวัตถุเจริญมากขึ้นเท่าไร คนก็นิยมวัตถุกันมากขึ้นเท่านั้น เมื่อนิยมวัตถุมาก จิตใจซึ่งเป็นนามธรรมก็หมดความสำคัญไปมาก เหตุผลที่เราจะพิสูจน์นี้ไม่มากอะไร คือ ให้สังเกตดูว่า ยุคนี้คนทำความชั่วเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุภายนอกกันมาก คนที่ตกเป็นทาสของรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส จึงประกอบความชั่วได้ง่าย โดยไม่มีความละอาย ขอแต่เพียงอย่างเดียวว่า ให้ฉันมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายก็แล้วกัน ความละอายต่อบาป ความเกรงกลัวต่อบาปจึงไม่เกิดขึ้น

นี่แหละที่เรียกว่า ทำชั่วลงไปเพราะถูกอิทธิพลภายนอกมาครอบงำ อิทธิพลภายในคือธรรมะที่หักห้ามใจมิให้คิดชั่วก็เลยหมดอำนาจลง เมื่อธรรมะหมดอำนาจไปจากใจคนเท่านั้น คนเราทุกคนก็ประกอบกรรมชั่วได้อย่างสบาย หมดความละอายหมดความเกรงกลัวต่อผลแห่งการกระทำนั้น

นักปราชญ์ทั้งหลาย ท่านจึงประชุมวิจารณ์กันบ่อยครั้งว่าเพราะเหตุใดศีลธรรมจึงเสื่อมไปจากใจของคนมาก และนักปราชญ์ทั้งหลายก็ให้เหตุผลว่า เพราะยุคนี้วัตถุเจริญมาก จิตใจของคนจึงเสื่อมไป พิจารณาดูแล้ว คล้าย ๆ กับวัตถุนี้มีอิทธิพลกว่าจิตหรือมิฉะนั้นเจ้าวัตถุนี้ก็คงจะชั่วช้าเลวทรามมาก เมื่อผู้ใดไปอาเสวนแล้วก็กลายเป็นคนชั่วช้าเลวทรามหมด ซึ่งอันที่จริงวัตถุนั้นหาได้ดีและชั่วไม่ ความดีความชั่วไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ เพราะถ้าความดีความชั่วอยู่ที่วัตถุแล้วคนที่แต่งตัวสวย ๆโก้ ๆ ก็เป็นคนดีทั้งนั้น คนที่ไม่แต่งตัว คนที่ไม่สวย ไม่โก้ ก็เป็นคนชั่วทั้งนั้น ผลสุดท้ายคนเราทุกคนก็ไม่จำเป็นต้องมีศาสนา สำหรับไว้อบรมจิตใจเพียงแต่สร้างร้านเสริมสวยมาก ๆ สร้างบ้านหลังโต ๆ ขี่รถคันใหญ่ ๆ ก็พอเป็นคนดีได้แล้ว

ถึงคราวที่จะชำระล้างความชั่ว ก็ไม่ยากเย็นอะไร เอาน้ำมันมาล้างเสียก็หาย หรือไปเข้าสถานอาบน้ำ ให้หนูน้อยๆ

นวดให้ ถูหลังให้ ถูตัวให้ ความชั่วก็คงจะหมดไป แล้วก็ประพรมน้ำหอมอย่างดี แค่นี้ความดีก็ฟุ้งขจายไปหมดแล้ว ไม่ช้าก็คงเกิดการโฆษณาว่าผงซักฟอกยี่ห้อนั้น สามารถขจัดความชั่วของคนได้มาก แล้วก็โฆษณากันว่า น้ำหอมยี่ห้อนี้เพิ่มความดีได้มาก แผ่ขยายไปได้ไกลอย่างนี้เป็นต้น วิทยุหนังสือพิมพ์ก็คงได้ค่าโฆษณามากขึ้นไปอีก รายการทุก ๆ รายการก็มี แต่เสียงโฆษณาสินค้าเหล่านี้ ห้างร้านเสริมสวยทั้งหลายก็คงจะโฆษณากันเกร่อไปว่าขอเชิญไปเสริมสร้างความงามและความดีกันที่ร้านนั้น ร้านนี้กันเถิด แล้วท่านจะสวยงาม จะเพียบพร้อมด้วยความดี พร้อมกันนั้นเสียงโฆษณาธรรมะว่า ขอเชิญไปฟังเทศน์ ฟังปาฐกถา หรือเจริญภาวนาเพื่อชำระจิตใจให้ผ่องใส ก็คงจะเงียบหายไปในไม่ช้า วัดวาอารามก็คงจะเงียบเหงาปราศจากผู้คน จะมีคนมาวัดก็เห็นจะเป็นเมื่อตอนฌาปนกิจศพเท่านั้น

ซึ่งความเป็นจริงแล้ว วัตถุย่อมจะไม่ดีไม่ชั่ว ความดีความชั่วอยู่ที่ใจคนต่างหาก ไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ วัตถุนั้น ถ้าเรารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็เป็นโทษ ยกตัวอย่างเช่นมีดเรารู้จักใช้ก็เป็นประโยชน์ เพราะสามารถใช้ผ่าตัดอะไรต่าง ๆ ได้ แต่ถ้าไม่รู้จักใช้ เราอาจจะเอามีดไปเป็นอุปกรณ์ในการกระทำปาณาติบาตก็ได้ พลังงานปรมาณู ถ้ารู้จักใช้ ก็เป็นประโยชน์ต่อการ

ทุ่นแรงงานมนุษย์มาก เป็นไปเพื่อสันติ ถ้าไม่รู้จักใช้ก็เป็นโทษต่อมนุษย์ชาติอย่างมหันต์ทีเดียว

ฉะนั้นการที่จิตใจของคนไม่มีศีลธรรมนั้น ไม่ใช่เป็นเพราะความเจริญของวัตถุ ไม่ใช่เป็นเพราะอิทธิพลของวัตถุอย่างเดียว แต่เป็นเพราะมนุษย์เราไม่อบรมจิตใจให้มีคุณธรรมสูง ให้แข็งเกร่งในการต่อต้านกับความชั่วต่างหาก จิตใจของมนุษย์จึงต้องตกเป็นทาสของความชั่วร้ายอย่างถอนตัวกันเกือบไม่ขึ้น

ครั้งหนึ่งเคยปรากฏเป็นข่าวอันเกรียวกราวว่า มีนักศึกษาผู้หนึ่ง ศึกษาอยู่ในชั้นอุดมศึกษา ได้แสดงความเห็นออกมาว่าบุญคุณของมารดาบิดาไม่มี เพราะมารดาบิดานั้นมิได้ตั้งใจให้เราเกิดมา ท่านหาความสนุกเพลิดเพลินกันสองคน ส่วนเรานั้นเป็นผลพลอยได้อย่างไม่เต็มต่างหาก ตลอดจนบุญคุณของครูบาอาจารย์ก็ไม่มี ท่านมาสอนก็เพราะเห็นแก่เงินเดือนต่างหาก หรือเพราะเราจ้างท่านมาสอนต่างหาก ถ้าเราไม่จ้างท่านก็คงจะไม่มาสอน เพราะฉะนั้นถ้าครูทำอะไรให้เราไม่พอใจแล้ว ก็แสดงความไม่พอใจลบหลู่ดูหมิ่นไม่เชื่อฟัง

บางคนก็คิดว่าที่ทุกคนเจริญเติบโตมาได้นี้ ก็มิใช่ว่ามารดาบิดาเป็นผู้เลี้ยงเราด้วยความเต็มใจ แต่เป็นเพราะกฎหมายของบ้าน

เมืองมีคุ้มครองต่างหาก ถ้าท่านปล่อยให้เราตาย หรือฆ่าเราตาย ท่านก็มีความผิดทางคดีอาญา ฉะนั้นประเพณีของโบราณที่สอนให้เรามีความกตัญญูกตเวทีนั้น เป็นเรื่องของความโง่เขลางมงาย ตลอดจนการทำบุญไหว้พระสวดมนต์ก็เป็นเรื่องของคนงมงายทั้งนั้น ไม่มีประโยชน์อะไร การบูชาเซ่นสรวงก็ไม่มีประโยชน์

บุคคลดังกล่าวนี้ปฏิเสธผลแห่งการกระทำทั้งหมด ทำดีก็ไม่มีผล ทำชั่วก็ไม่มีผล ท่านเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิประเภทนัตถิกทิฏฐิ ความเห็นชนิดนี้ ปฏิเสธผลแห่งการกระทำมีมานานแล้วทุกยุคทุกสมัย ความเห็นผิดอย่างนี้ ท่านกล่าวว่ามีโทษหนักกว่าการกระทำอนันตริยกรรมเสียอีก

คนประเภทนี้เราเรียกว่า คน อกตัญญู อกตเวที ในทางศาสนากล่าวว่าเป็นคนชั่ว เป็นภัยแก่โลก ไว้วางใจไม่ได้ ถ้ามนุษย์เราทั้งหมดมีความเห็นอย่างนี้ สังคมมนุษย์ก็ไม่ต่างจากสังคมปศุสัตว์บางจำพวก

เรื่องของคนอกตัญญู มีอยู่ในพระสุตตันตปิฎกเอกนิบาต ท่านได้เปรียบเทียบคนประเภทนี้ว่าเลวเสียยิ่งกว่าไม้ที่ ทิ้งลอยอยู่ในน้ำเสียอีก บาลีแสดงไว้ว่า

สจฺจํ กิเรวมาหํสุ นรา เอกจฺจิยา อิธ

กฏฺฐํ นิปฺลวิตํ เสยฺโย น เตฺวเวกจฺจิโย นโร

แปลว่า บัณฑิตกล่าวไว้ว่า เก็บไม้ที่ลอยน้ำขึ้นไว้บนบกดีกว่าเก็บคนตกน้ำให้พ้นความตาย คำนี้เป็นคำจริง

ที่ท่านกล่าวเช่นนี้ ก็เพราะการเก็บไม้ที่แห้งลอยน้ำมาเอาขึ้นไว้บนบกนั้น ย่อมมีประโยชน์หลายอย่าง อย่าน้อยที่สุดยังใช้ให้เป็นประโยชน์ในการหุงต้นข้าวแกงได้ ตลอดจนยังใช้เป็นประโยชน์อย่างอื่น ๆ อีกหลายอย่าง แต่ว่าคนที่อกตัญญูไม่รู้คุณค่าของใครถึงแม้ว่าจะตกน้ำและมีผู้ช่วยให้ขึ้นมาจากน้ำได้ ก็ไม่มีประโยชน์แก่ผู้ช่วย ทั้งยังให้โทษแก่ผู้ช่วยเสียอีก ในชาดกนี้ได้ยกตัวอย่างแสดงไว้เรื่องหนึ่งดังนี้

เรื่องมีอยู่ว่า สมัยหนึ่งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ออกบวชเป็นฤาษีปลูกอาศรมอยู่ริมแม่น้ำสายหนึ่ง คืนวันหนึ่งในมัชฌิมยาม ได้ยินเสียงคนร้องมาจากกลางน้ำ ฤาษีโพธิสัตว์ได้ยินเช่นนั้นก็แน่ใจว่า จะต้องมีคนตกน้ำและต้องการความช่วยเหลือ ท่านจึงวิ่งลงจากบรรณศาลา ถือคบไฟไปส่องดู ก็เห็นพระราชกุมารเกาะขอนไม้ลอยน้ำมา ท่านก็รีบเปลื้องผ้าว่ายไปกลางน้ำ ดึงขอนไม้เข้าฝั่งจนสำเร็จ ที่ขอนไม้นั้น นอกจาก

จะมีพระราชกุมารเกาะมาหนึ่งชีวิต ยังมีสัตว์อีก ๓ ตัว คือ งู หนู นกแขกเต้า เมื่อถึงฝั่งเรียบร้อยแล้วฤาษีก็จัดการก่อไฟให้สัตว์ทั้ง ๓ นั้นผิงเพื่อบรรเทาความหนาวก่อน แล้วจึงก่อให้พระราชกุมารทีหลัง ทั้งนี้ปรากฏว่าสัตว์ทั้ง ๓ ชีวิตนั้น ได้ถูกพายุฝนพัดตกลงมาในน้ำ และได้อาศัยขอนไม้มาตลอด ส่วนพระราชกุมารนั้นมาเล่นน้ำกับบริวารแล้วถูกปล่อยมากับกระแสน้ำ

เมื่อฤาษีก่อไฟให้สัตว์ทั้ง ๔ ผิงจนอบอุ่นแล้ว ก็จัดหาอาหารมาให้ แต่ได้จัดให้สัตว์ทั้ง ๓ กินเสียก่อน แล้วจึงจัดให้กุมารภายหลัง พระราชกุมารก็น้อยพระทัยว่า พระฤาษีนี้ดูถูกตนมาก เห็นสัตว์เดรัจฉานดีกว่าคน จึงผูกอาฆาตพระฤาษีไว้ ครั้นอยู่ต่อมาถึงประมาณ ๓ วัน น้ำก็แห้งแล้ง งูจึงบอกกับพระฤาษีว่า พระผู้เป็นเจ้ามีพระคุณต่อข้าพเจ้ามากเหลือเกินที่ได้ช่วยชีวิตและให้ความสบาย เมื่อชาติก่อนข้าพเจ้าเกิดเป็นเศรษฐีและได้ฝังทรัพย์เอาไว้ ๔๐ โกฏิ ในที่แห่งหนึ่ง ครั้นเวลาใกล้จะตาย ข้าพเจ้ามีจิตผูกพันธ์เป็นห่วงในทรัพย์เหล่านี้ เมื่อตายจึงได้มาเกิดเป็นงู ฉะนั้นถ้าพระผู้เป็นเจ้าต้องการจะใช้ทรัพย์เมื่อใดจะบอก ข้าพเจ้าขอยกให้ทั้งหมด บอกดังนี้แล้วก็ลาไป

หนูก็กล่าวขึ้นว่า พระผู้เป็นเจ้ามีอุปการคุณแก่ข้าพเจ้ามาก เมื่อชาติก่อนข้าพเจ้าเกิดเป็นเศรษฐีเหมือนกัน ข้าพเจ้าได้ฝังทรัพย์ไว้ ณ ที่แห่งหนึ่ง ๓๐ โกฏิ เมื่อเวลาใกล้จะตายข้าพเจ้ามีจิตผูกพันธ์ เป็นห่วงในทรัพย์นี้มาก จึงได้ไปเกิดเป็นหนูอยู่ในที่ฝังทรัพย์นั้น เมื่อน้ำท่วมที่อยู่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงถูกกระแสน้ำพัดมา ฉะนั้นถ้าท่านต้องการทรัพย์เมื่อใดจงบอกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะยกทรัพย์ทั้งหมดให้ แล้วก็ลาฤาษีไป

นกแขกเต้าก็กล่าวขึ้นว่า ข้าพเจ้าได้อาศัยอยู่ที่ต้นไม้ต้นหนึ่งทางต้นน้ำโน้น เมื่อมีพายุฝนขึ้น ข้าพเจ้าก็ตกน้ำจนขนเปียกทั้งตัว ไม่อาจบินได้ จึงเกาะขอนไม้ลอยมาพบพระผู้เป็นเจ้าเห็นและช่วยเหลือไว้ ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นหนี้พระคุณของท่านมาก ฉะนั้นถ้าพระผู้เป็นเจ้าต้องการข้าวสาลีอันมีสีแดงอันโอชารสเมื่อใด จงไปบอกข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะบอกกล่าวแก่หมู่ญาติของข้าพเจ้าซึ่งนับจำนวนมากหลายแสนตัว ให้ช่วยกันคาบเอารวงข้าวสาลีมาถวายพระผู้เป็นเจ้า กล่าวดังนี้แล้วก็ลาไป

ฝ่ายพระราชกุมารก็คิดว่า เราจะลวงฤาษีนี้ไปสู่บ้านเมืองของเราแล้วก็จะฆ่าเสีย เพราะแค้นที่ดูหมิ่นตน เมื่อคิดดังนี้แล้วจึงกล่าวขึ้นว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า เมื่อข้าพเจ้าได้เสวยราชสมบัติแล้วจะอุปถัมภ์พระผู้เป็นเจ้าด้วยปัจจัย ๔ ทุกประการ บอกดังนี้แล้วก็ลากลับเมือง

ต่อมาฤาษีจึงคิดจะทดสอบจิตใจของสัตว์ทั้ง ๓ และพระราชกุมาร วันหนึ่งจึงไปที่อยู่ของงู งูทราบก็รีบออกมาต้อนรับด้วยความดีใจ แล้วกล่าวมอบทรัพย์ ๔๐ โกฏิให้ แต่ฤาษีก็ปฏิเสธว่าเวลานี้เรายังไม่ต้องการ ต้องการเมื่อใดจะมารับ แล้วก็เดินไปที่อยู่ของหนู ของนกแขกเต้าตามลำดับ ก็ได้รับการปฏิสันฐานด้วยความดีใจ และได้รับคำยืนยันเหมือนเดิมเช่นกัน แต่ฤาษีก็ขอผลัดไปก่อน ต้องการเมื่อใดก็จะมารับ

จากนั้นฤาษีก็เดินทางไปยังกรุงพาราณสี เพื่อจะทดสอบพระราชกุมารว่าจะมีความกตัญญูกตเวทีหรือไม่ และได้แวะพักที่พระราชอุทยาน พอรุ่งเช้า ก็เข้าไปบิณฑบาตในพระนคร พระราชกุมารเมื่อเดินทางกลับถึงพระนครแล้ว ก็ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติ วันนั้นเสด็จออกเลียบพระนครตอนเช้า ก็ทอดพระเนตรเห็นฤาษีแต่ไกล จึงดำริแค้นฤาษี พระราชกุมารจึงสั่งให้ ราชบุรุษจับตาบสฆ่าเสีย เพราะเป็นคนโกง ถ้าจะมาขอสิ่งใดกะเราเป็นแน่ พวกเจ้าจงอย่าให้คนกาลกรรณีนี้มาพบเรา จงมัดมือไพล่หลังเฆี่ยนให้เต็มที่ แล้วนำไปตัดศีรษะที่นอกพระนคร เอาหลาวเสียบประจานตนไว้ พวกราชบุรุษได้ฟังพระราชโองการดังนี้ ก็รีบลงมือทันทีตรูเข้าจับฤาษีมัดแล้วเฆี่ยนตี ขณะที่กำลังเฆี่ยนอยู่นั้นฤาษี ได้กล่าวขึ้นว่า "เขากล่าวกันว่า

เก็บท่อนไม้ที่ลอยน้ำมาดีกว่า เก็บคนบางคนขึ้นจากน้ำเป็นคำจริง"

ทุกครั้งที่ถูกเฆี่ยนฤาษีจะต้องพูดอย่างนี้ทุกครั้งไป จนราชบุรุษสงสัยจึงถามว่า เหตุใดท่านจึงพูดเช่นนี้ ฤาษีจึงเล่าความจริงให้ทราบตั้งแต่ต้นจนจบ ประชาชนชาวเมืองได้ทราบดังนั้น จึงพากันติเตียนพระราชกุมารอย่างมาก พร้อมใจกันจับพระราชกุมารฆ่าแล้วให้ฤาษีสึกออกเสวยราชย์ต่อไป เมื่อได้เสวยราชย์แล้วก็เดินทางไปหางู หนู นกแขกเต้า สัตว์ทั้ง ๓ นั้นถวายทรัพย์ให้ทั้งหมด ท้าวเธอก็นำสัตว์ทั้ง ๓ ไปเลี้ยงไว้ในพระราชวัง โปรดให้ทำทะนานทองให้งูอยู่ ทำโพรงแก้วให้หนูอยู่ ทำกรงทองให้นกแขกเต้าอยู่

ในชาดกเล่มนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ไม่รู้บุญคุณของคนต้องประสบผลร้ายดังพระราชกุมารนั้น ผู้ที่รู้คุณคนย่อมได้ประสบความสุขความเจริญดังสัตว์ทั้ง ๓ นั้น ส่วนผู้ที่มีเมตตากรุณาย่อมได้รับผลดีเช่นฤาษี เพราะฉะนั้น ทุกคนควรเป็นผู้มีเมตตากรุณา รู้จักบุญคุณของผู้อื่นที่กระทำไว้แก่ตน แล้วคิดตอบแทนคุณของผู้นั้นต่อไป.

เครื่องหมายของคนดี

พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า คนที่มีคุณธรรมทั้งสองประการ คือ กตัญญูและกตเวที เป็นคนดี การที่จะดูว่าใครดี ก็ให้ดูที่ตรงนี้ มีภาษิตแสดงว่า

นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญู กตเวทิตา

ความกตัญญูกตเวที เป็นนิมิตคือเครื่องหมายของคนดี

ฉะนั้นคนที่เราเรียกว่า คนดี นั้น จะต้องมีคุณธรรมทั้งสองประการนี้ คนอย่างนี้ไม่เป็นภัยแก่โลก ไม่เป็นภัยแก่สังคม เป็นที่พึ่งแก่สรรพสัตว์ได้

โลกของเราที่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีปกติสุขก็เพราะชาวโลกตั้งมั่นในกตัญญูและกตเวที คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ มีอุปการคุณแก่คนทุกคน เพราะชีวิตของคนเราที่เกิดมานี้ เราจะต้องอาศัยบุคคลอื่น ๆ อีกมาก ชีวิตของคนเราจึงเป็นไปได้ ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่นในเบื้องต้นแห่งชีวิตของเรา เราต้องอาศัยมารดาบิดา เราจึงมีชีวิตอยู่ต่อมาได้ด้วยความสุขสบาย ครั้นอยู่ต่อไปนาน ๆ เราเจริญเติบโตขึ้นมารดาบิดาก็แก่ชราลง ทำอะไรไม่

ไหวมารดาบิดาก็ต้องพึ่งพาอาศัยเราผู้เป็นลูกต่อไป ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยกันอยู่อย่างนี้

ทุกคนเกิดมาต้องเป็นผู้อาศัยคนอื่นมาก่อน แล้วจึงจะเป็นที่พึ่งที่อาศัยแก่ผู้อื่นในภายหลังต่อไป ชีวิตของคนที่ใช้ให้เป็นไปในลักษณะดังกล่าวจึงจัดว่าเป็นชีวิตของคนที่ดี เป็นชีวิตที่ประเสริฐ ส่วนชีวิตของคนที่เอาแต่อาศัยผู้อื่นอย่างเดียว โดยที่ผู้อื่นมาอาศัยตนไม่ได้ ชีวิตอย่างนั้นเป็นชีวิตที่ไม่ประเสริฐและบุคคลอย่างนี้หาความเจริญได้ยาก ทั้งในคดีโลกและคดีธรรม เพราะเป็นผู้เอาเปรียบโลก เป็นกาฝากของโลก

พระเถระผู้ตั้งมั่นในกตัญญูกตเวที

ในสมัยพุทธกาลนั้น แม้แต่พระเถระผู้เป็นอรหันต์ ก็ยังต้องประพฤติธรรมทั้งสองข้อนี้ เช่น พระสารีบุตรเถระ เป็นต้น ท่านเป็นอัครสาวกฝ่ายขวาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระอรหันต์ก่อนที่ท่านจะบวชในสำนักของพระพุทธเจ้านั้น ท่านได้ฟังธรรมะจากพระอัสสชิเถระ ในขณะที่พระอัสสชิกำลังออกบิณฑบาตตอนเช้า พระอัสสชิได้แสดงถึงหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงย่อ ๆ ให้พระสารีบุตรฟังว่า

เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ เหตุํ ตถาคโต (อาห)
เตสญฺจ โย นิโรโธ เอวํ วาที มหาสมโณติ

"ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณทรงสั่งสอนอย่างนี้"

เมื่อพระอัสสชิแสดงธรรมจบลง พระสารีบุตรก็ได้ดวงตาเห็นธรรมทันที คือเห็นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนแต่มีการดับไปเป็นธรรมดา จากนั้นจึงได้ขอบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า เมื่อท่านบวชแล้วไม่นานก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ท่านทราบว่าพระอัสสชิอยู่ในทางทิศใด ก่อนที่ท่านจะนอนท่านจะต้องหันหน้าไปทางทิศนั้น แล้วก็กราบไปทางทิศที่พระอัสสชิพักอยู่ และได้นอนหันศีรษะไปทางทิศนั้นเสมอ เป็นการแสดงความเคารพ และระลึกถึงคุณที่พระอัสสชิได้แสดงธรรมให้แก่ตน

อยู่ต่อมาอีกครั้ง ในสมัยที่พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน นครสาวัตถี ครั้งนั้นได้มีพราหมณ์แก่ผู้ยากจนคนหนึ่งศรัทธาในพระศาสนามาก ได้มาอาศัยอยู่เพราะเป็นคนอนาถา พราหมณ์เฒ่าผู้นี้ชื่อ ท่านราธะ ท่านคอยปรนนิบัติรับใช้พระสงฆ์

ทั่ววัดด้วยการกวาดลานวัดบ้าง ถางหญ้าบ้าง กวาดกุฏิบ้าง แล้วก็อาศัยรับประทานข้าวก้นบาตรพระไปวันหนึ่ง ๆ วันหนึ่งราธะพราหมณ์มีศรัทธาอยากจะบวชมาก ก็ไปหาพระสงฆ์ในวัดขอให้บวชเป็นพระภิกษุ แต่พระสงฆ์เหล่านั้นก็ไม่ยอมบวชให้ เพราะเห็นว่าแก่มากแล้วปรนนิบัติพระสงฆ์ไปอย่างนี้ก็ได้รับผลบุญถมเถไป

เช้าวันหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรวจดูอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลายว่า มีผู้ใดบ้างที่ควรแก่การบรรลุมรรคผล ก็ปรากฏในข่ายแห่งพระญาณว่า ราธะผู้นี้มีอินทรีย์แก่กล้า ควรแก่การที่จะได้บรรลุอรหัตผล จึงได้เสด็จไปโปรดตอนเช้า ในขณะนั้นราธะพราหมณ์กำลังกวาดลานวัด ถางหญ้าอยู่ พระพุทธองค์จึงตรัสถามว่า

"พราหมณ์ เธอเที่ยวทำอะไรอยู่?"

ราธะกราบทูลว่า "ข้าพระองค์กำลังทำวัตรปฏิบัติแก่พระภิกษุทั้งหลายอยู่ พระเจ้าข้า"

พระพุทธองค์ตรัสถามต่อไปว่า "แล้วเธอได้รับการสงเคราะห์จากพระภิกษุเหล่านั้นบ้างหรือ?"

ราธะพราหมณ์กราบทูลว่า "ใต้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ได้แต่เพียงอาหารเท่านั้น แต่ท่านไม่ให้ข้าพระองค์ได้บวช"

จากนั้นพระพุทธองค์จึงได้เรียกประชุมสงฆ์ แล้วตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลายใครระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้บ้าง มีบ้างไหม?"

ในขณะนั้น พระสารีบุตรกราบทูลว่า "พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์ระลึกได้ เมื่อข้าพระองค์ออกบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ พราหมณ์นี้ได้ให้คนถวายภิกษาหนึ่งทัพพีที่เขานำมาเพื่อตน ข้าพระองค์ระลึกถึงคุณของพราหมณ์ผู้นี้ได้"

พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "สารีบุตร ก็การที่เธอเปลื้องพราหมณ์ผู้มีอุปการะที่ได้กระทำมาแล้วอย่างนี้ ให้พ้นจากทุกข์ไม่ควรหรือ"

พระสารีบุตรกราบทูลว่า "ควรแท้พระเจ้าข้า ข้าพระองค์จักให้เขาบวช" แล้วพระสารีบุตรก็บวชให้ นี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมของพระสารีบุตร ที่ไม่ลืมคุณของผู้อื่นที่มีต่อท่าน แม้ว่าจะเพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็ยังคิดตอบแทน

นิทานเรื่อง ผลแห่งความกตัญญู

มีนิทานจีนอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นนิทานที่สอนถึงเรื่องความกตัญญูไว้ได้ดีมาก เป็นนิทานเก่าแก่ คิดว่านำมาเล่าสู่กันฟังคงจะ

เป็นประโยชน์ และเป็นตัวอย่างอันดีแก่บรรดาผู้เป็นลูกทุกคนที่กำลังทอดทิ้งพ่อแม่ .

ในประเทศจีน ที่เมืองซัวไซไถ่หงวนฮู มีครอบครัวอยู่ครอบครัวหนึ่ง ในครอบครัวนี้มีเพียงสามคนเท่านั้น คือ มีพ่อ แม่และลูกชายซึ่งเติบโตเป็นหนุ่มเต็มตัว ลูกชายชื่อฮู แซ่เอีย รวมเรียกชื่อเด็กหนุ่มผู้นี้ว่า เอียฮู อยู่ต่อมาพ่อบ้านคือบิดาของเอียฮูก็ตายลงทอดทิ้งภรรยาและลูกไว้เผชิญกับชะตาชีวิตตามลำพังเท่านั้น

มารดาของเอียฮูเป็นคนชราอายุมากแล้ว ทำงานอะไรไม่ไหว ครอบครัวนี้มีอาชีพในทางทำนา มีนาอยู่ทั้งหมด ๕๐ ไร่ เมื่อพ่อตายลง เอียฮู เด็กหนุ่มก็ต้องทำนาแทนพ่อต่อไป ส่วนนางผู้เป็นมารดานั้นเล่า ก็แก่เฒ่าทำนาไม่ไหวเสียแล้ว นางจึงอยู่เฝ้าบ้านทำงานในบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปตามประสาคนแก่ เอียฮูเด็กหนุ่มผู้นี้หาได้มีความกตัญญูต่อแม่ของตนไม่ เอาแต่เที่ยวเตร่เฮฮา มารดาว่ากล่าวไม่ได้ ทำอะไรก็เอาแต่ใจตัวเอง

นางมีความคับแค้นใจเป็นอันมาก เพราะนางมีบุตรชายคนเดียว ก็หวังที่จะฝากผีฝากไข้ แต่ลูกชายก็มีความประพฤติตนไม่ดี

การทำนาหรือก็ไม่เกิดผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย บางปีฝนก็แล้ง บางปีฝนก็มากจนน้ำท่วมนาเกิดความเสียหาย นางก็ไม่ปริปากพูดอะไรให้ลูกต้องกระทบกระเทือนใจ เมื่อนางคิดถึงบุตรก็ได้แต่นั่งร้องไห้เพียงคนเดียว สามีผู้เป็นคู่ชีวิตก็จากนางไปเสียแล้ว นางมีความว้าเหว่และทุกข์ใจมาก แต่ก็สู้อดทนเพราะความรักลูก

เอี๋ยอู๋ทำนาได้ข้าวปลาไม่บริบูรณ์เหมือนคนอื่นเขา ทั้งๆที่นาก็มีถึง ๕๐ ไร่ แต่ผลที่ได้รับกลับไม่พอกิน เด็กหนุ่มผู้นี้ก็หาได้คิดเฉลียวใจไม่ว่า เป็นเพราะเหตุใด เขาคิดแต่เพียงว่าเป็นคราวเคราะห์ของเราเอง จึงทำให้ได้ผลไม่บริบูรณ์ หาได้คิดไม่ว่า เป็นเพราะตัวเองขาดความกตัญญูกตเวทีต่อแม่ผู้มีพระคุณ

ณ เมืองเสฉวน ได้มีพระเถระรูปหนึ่ง ชื่อ บ่อจี่ไต้สือ เป็นผู้สำเร็จฌานอภิญญาเจริญอิทธิบาทภาวนาเป็นผู้มีอายุยืน เพราะสำเร็จวิชาที่เรียกว่า อภิญญา คนสมัยนั้นเรียกว่า วิชาอายุวัฒนะ เอี๋ยอู๋เด็กหนุ่มเมื่อได้ทราบข่าว ก็อยากจะไปเรียนวิชาอายุวัฒนะกับท่านบ่อจี่ไต้สือ วันหนึ่งจึงเข้าไปลาแม่ และเรียนให้แม่ทราบว่าตนเองจะเดินทางไปเรียนวิชาอายุวัฒนะยังเมืองเสฉวนกับพระ ชื่อ บ่อจี่ไต้สือ

มารดาจึงเตือนลูกว่า การเรียนวิชาอายุวัฒนะนั้นยากมาก ไม่ใช่เรียนได้ง่าย ๆ เวลานี้แม่ก็แก่มากแล้ว ถ้าลูกเดินทางไปเมืองเสฉวนเสีย แม่จะอยู่กับใครและใครเล่าเขาจะเลี้ยงดูแม่ ตามโบราณประเพณีนั้นเมื่อพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่และแก่เฒ่ามาก ลูกนั้นไม่ควรจะเดินทางไกล ควรจะอยู่คอยดูแลแม่ ทั้งเวลานี้บิดาของลูกก็สิ้นชีวิตไปแล้ว ตัวของลูกเองก็ไม่มีสามพี่สี่น้องตัวคนเดียวแท้ ๆ แม่ก็มีลูกเพียงคนเดียวเท่านั้น ก็หวังจะพึ่งพิงไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ถ้าลูกไปเสียแล้ว แม่จะได้ใครมาอยู่เป็นเพื่อนเล่า

การไปของลูกครั้งนี้ จะสำเร็จสมความปรารถนาหรือไม่ก็ยังไม่ทราบ ลูกไม่คิดดูบ้างว่า ตั้งแต่โบราณกาลมา ผู้ที่เรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้น ก็เพราะเอาคุณธรรมคือความกตัญญูเป็นที่พึ่งจึงสามารถเรียนวิชาได้สำเร็จ แม้แต่ผู้ที่ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านก็ต้องอาศัยความกตัญญูเป็นที่ตั้ง

ลูกจะทิ้งแม่ไปอย่างนี้ ลูกไม่คิดกตัญญูบ้างหรือ นางก็ได้อ้อนวอนลูกชายอย่างนี้ แต่เอียยฮู ผู้เป็นลูกหาได้เชื่อฟังไม่ คิดจะเดินทางไปให้ได้ เสร็จแล้วก็จัดแจงเก็บเครื่องเสบียงในการเดินทาง

พร้อมทั้งเงินตราสำหรับใช้จ่าย ออกเดินทางจากบ้าน นางผู้เป็นแม่ก็ได้แต่นั่งมองลูกเก็บข้าวของ แล้วน้ำตาก็เอ่อท้นออกมาด้วยความเสียใจ พอลูกเดินทางออกจากบ้านลับตาไปเท่านั้น นางก็เป็นลมสลบแน่นิ่งไปด้วยความเสียใจและห่วงใยลูก คนข้างบ้านเห็นเหตุการณ์ก็พากันมาช่วยแก้ไข จนกระทั่งนางรู้สึกตัวฟื้นขึ้น แล้วนางก็นั่งร่ำไห้บ่นถึงลูกอยู่ร่ำไป

พระเถระปลอมมาเทศน์

เอี๋ยฮู เมื่อเดินทางออกจากบ้าน ก็มุ่งหน้าตรงไปยังเมืองเสฉวน โดยมิได้ห่วงใยในมารดาเลยแม้แต่น้อย หวังจะเรียนวิชาอายุวัฒนะให้สำเร็จลงจงได้ เมื่อเดินไปได้ประมาณครึ่งทาง ก็เห็นพระเถระองค์หนึ่งนั่งเทศนาโปรดสัตว์อยู่ข้างถนน เอี๋ยฮูเดินทางไปถึงที่แสดงธรรมนั้น จึงยืนหยุดฟังด้วยความสนใจ

พระเถระรูปนั้นเทศน์ว่า เมื่อมาพิจารณาดูโลกเราในปัจจุบันนี้แล้ว รู้สึกสังเวชใจ มนุษย์ในโลกปัจจุบันนี้ประกอบแต่กรรมชั่วมีใจบาปหยาบช้ามาก ไม่รู้จักบุญคุณของมารดา บิดา ครูอาจารย์และผู้มีอุปการคุณทอดทิ้งมารดาบิดาที่แก่เฒ่าแล้ว บุคคลเหล่านี้จะหา

ความเป็นสิริมงคลได้ที่ไหน มีแต่อัปมงคล คิดแต่อาฆาตมาดร้ายต่อกัน ไม่มีจิตเมตตาต่อสัตว์ เป็นผู้หญิงก็คิดแต่จะแต่งตัวเที่ยวเตร่ดูมหรสพ การบ้านการเรือนก็ไม่เอาใจใส่ บ้านช่องปล่อยสกปรกรกรุงรัง เอาแต่แต่งตัวเท่านั้น พ่อแม่สร้างหลักทรัพย์เอาไว้ให้แล้วก็ไม่รู้จักรักษาไว้ให้ดี ครั้นสิ้นบุญของพ่อแม่ ลูก ๆ ก็แย่งทรัพย์มรดกถึงกับต้องฟ้องร้องทางศาลเป็นความกัน จนกระทั่งทรัพย์สินเหล่านั้นต้องตกไปเป็นของคนอื่นจนหมดสิ้น พี่น้องก็ต้องแตกความสามัคคีต่อกัน

เขามิได้คิดเลยว่า เมื่อตายไปแล้วก็นำไปไม่ได้ ต้องทอดทิ้งไว้เป็นสมบัติประจำโลก ที่คนเหล่านั้นไม่มีความอารีต่อกัน ในขณะที่ยังไม่ประสบต่อความพิบัตินั้น ก็เพราะบุญแต่ปางก่อนสนับสนุนอยู่ ความพิบัติจึงไม่ปรากฏให้เห็นโดยเร็ว แต่ถึงกระนั้นความพิบัติเหล่านี้ ก็ต้องตกไปถึงลูกหลานจนได้ในวันหนึ่ง ซึ่งมีหลักฐานให้เห็นอยู่มากมาย บางครอบครัวนั้นพ่อแม่ร่ำรวย สร้างหลักทรัพย์ไว้ให้แก่ลูกหลาน ครั้นคนเหล่านั้นตายลง ไม่ช้าลูกหลานก็ต้องตกระกำลำบาก เพราะพ่อแม่หาทรัพย์มาด้วยความไม่ยุติธรรมไม่สุจริต

คำปริศนาของพระเถระ

เอี๋ยฮู เมื่อได้ฟังไปก็เกิดความสนใจ เลื่อมใสในคำเทศนาสั่งสอนของพระเถระนั้น เมื่อท่านเทศน์จบลง เอี๋ยฮูจึงเข้าไปกราบแล้วถามพระเถระว่า พระคุณเจ้าเดินทางมาจากไหน ?

พระเถระก็ตอบว่า "เรามาเมืองน้ำจืด"

เอี๋ยฮู ก็ถามต่อไปว่า "แล้วพระคุณเจ้าจะเดินทางต่อไปที่ไหนอีก ?"

พระเถระตอบว่า "เราจะไปแล้วไม่มีใจ"

เอี๋ยฮู จึงถามต่อไปด้วยความสนใจว่า "พระคุณเจ้าอายุพรรษาสักเท่าไรแล้ว ?"

พระเถระตอบว่า "เราเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จแล้ว อายุของเราจึงประมาณไม่ได้ว่าเท่าไร"

เอี๋ยฮู จึงถามว่า "พระคุณเจ้ามีอายุยืนอยู่เพื่อที่จะคอยใครหรือ ?"

พระเถระจึงตอบว่า "เรามีอายุอยู่เพื่อที่จะคอยคนที่ไม่มีความรู้สึกตัวว่าชั่ว"

เอียฮูได้ฟังเช่นนั้นก็สงสัยว่า เอ! ท่านสมณะรูปนี้พูดเป็นปริศนาชอบกลอยู่ แล้วจึงถามท่านพระเถระต่อไปว่า "ก็ท่านเรียนวิชาอายุวัฒนะสำเร็จแล้ว ท่านรู้จักพระเถระที่ชื่อ บ่อจี่ไต้สือที่เมืองเสฉวน หรือไม่?"

พระเถระย้อนถามว่า "เธอถามถึงท่านสมณะบ่อจี่ไต้สือทำไม?"

เอียฮู ตอบว่า "กระผมประสงค์จะเดินทางไปศึกษาวิชาอายุวัฒนะ กับท่านบ่อจี่ไต้สือ"

พระเถระตอบว่า "การที่จะเรียนวิชาอายุวัฒนะได้สำเร็จนั้นจะต้องเรียนโดยตรงกับพระพุทธเจ้า เธอไม่ต้องเดินทางไปยังนครเสฉวนให้เหนื่อยยากดอก"

เอียฮู จึงพูดกับพระเถระว่า "บัดนี้พระพุทธเจ้าท่านก็เสด็จดับขันธปรินิพานไปแล้ว ทำอย่างไรเราจึงจะพบท่านได้เล่า?"

พระเถระจึงบอกว่า "การที่จะพบพระอรหันต์นั้นไม่ยากดอก เธอจงเดินทางกลับไปบ้านของเธอเถิด ท่านที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั่นแหละคือพระอรหันต์ของท่าน เธอจงอย่าลืมคำที่เราบอกนะ"

เอียยฮู ได้ยินพระเถระพูดเป็นอัศจรรย์เช่นนั้น จึงหันหน้ากลับเพื่อเอาของที่สะพายไปลงวางไว้ เพื่อที่จะซักไซ้ให้แน่นอนจะแจ้งลงไป เมื่อวางของลงแล้วก็หันกลับมาเพื่อสนทนากับพระเถระ แต่ปรากฏว่าพระเถระหายตัวไปเสียแล้ว เอียยฮูจึงคิดว่า พระเถระองค์นี้จะต้องเป็นผู้วิเศษสำเร็จวิชาชั้นสูง คือ อภิญญาเป็นแน่แล้ว มาชี้แจงตัวเรา อย่ากระนั้นเลยเราจะรีบเดินทางกลับบ้านดีกว่า จึงจัดแจงยกเสบียงกรังขึ้นสะพาย แล้วหันหน้าเดินทางกลับมาทางเก่า

ในระหว่างเดินทางกลับบ้านนั้น ก็คิดถึงคำพระเถระรูปนั้นอยู่เสมอ จนกระทั่งถึงบ้าน เวลานั้นเป็นเวลาเที่ยงคืนผู้คนหลับหมดแล้ว พอถึงหน้าบ้านจึงเคาะประตูเรียกแม่.... แม่จ๋า... แม่.... เปิดประตูรับด้วย มารดาของเอียยฮู เมื่อลูกเดินทางออกจากบ้าน นางก็เฝ้าแต่คิดถึง ห่วงใยลูก กินไม่ได้นอนไม่หลับ ร่างกายผ่ายผอมลง เมื่อนางได้ยินเสียงใครมาเรียกแม่....แม่จ๋า แม่ที่ประตู ฟังคล้ายเสียงของลูกมาร้องเรียก นางก็ยังไม่เชื่อหู คิดว่าคงจะเป็นเพราะความผูกพันในลูก จึงทำให้ได้ยินเสียงลูกมาเรียก

แต่เสียงเรียกว่า แม่ . แม่จ๋า...แม่ ก็ยังดังอยู่นางจึงคิดว่าเราไม่ได้ฝันไปนี่ เรายังไม่หลับ เสียงลูกมาร้องเรียกให้เปิดประตู

นางก็ดีใจว่าลูกกลับมาแล้ว ด้วยความรีบร้อน จึงหยิบเสื้อมาสวมใส่ หยิบรองเท้ามาใส่ โดยมิได้พิจารณาดูเสียก่อน จึงใส่กลับกันหมด รีบกระวีกระวาดลุกไปถอดกลอน พอถอดกลอนออกก็พบว่า เอี๋ยอู ลูกรักของนางนั่นเอง นางดีใจจนพูดไม่ออก ตื่นตันใจอย่างบอกไม่ถูก

เอี๋ยอู เมื่อเห็นแม่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับตรงตามที่ท่านสมณะบอกไว้ ว่าผู้ที่ใส่เสื้อกลับ ใส่รองเท้ากลับนั่นแหละเป็นพระอรหันต์ของท่าน เอี๋ยอู เกิดความสำนึกผิด ก้มลงกราบที่เท้าของผู้เป็นมารดา แล้วหลั่งน้ำตาด้วยความเสียใจในการกระทำของตน แล้วขอโทษต่อผู้เป็นมารดาที่ตนเองได้ทอดทิ้งไปว่า "ต่อแต่นี้ไปตนจะประพฤติตนเป็นลูกที่ดีของแม่ตลอดไป จะไม่ทอดทิ้งแม่อีก แม่เป็นพระอรหันต์ของลูก"

มารดาจึงถามว่า มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นหรือลูก จึงได้ร้องห่มร้องไห้อย่างนี้ เอี๋ยอูแหงนหน้าขึ้นมองหน้าผู้บังเกิดเกล้าด้วยน้ำตานองหน้า แล้วเล่าให้แม่ฟังว่า ในระหว่างทางที่เดินทางไปเมืองเสฉวนนั้น ได้พบพระเถระแสดงธรรมอบรมพุทธบริษัทอยู่ ตนจึงเข้าไปหยุดฟังและเกิดความเลื่อมใส จนกระทั่งพระเถระให้ลูกเดินทางกลับบ้าน แล้วจะพบพระอรหันต์ ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ของลูกก็คือ ผู้ที่ใส่เสื้อกลับรองเท้ากลับ บัดนี้ลูกพบพระอรหันต์ใน

ดวงใจของลูกแล้ว ต่อจากนี้ไปลูกจะบูชาพระอรหันต์ของลูกตลอดชีวิต

นางจึงก้มหน้าดูตัวของนาง ก็รู้ว่าได้ใส่เสื้อกลับรองเท้ากลับ ผู้เป็นมารดาจึงพูดปลอบใจลูกว่า ดีแล้วลูกรัก อย่าเสียใจไปเลย แม่อภัยให้ลูกทุกอย่าง ขอให้ลูกจงตั้งมั่นไว้ในกตัญญูเถิด แล้วลูกของแม่จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง เพราะคุณธรรมข้อนี้ เป็นสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติมาก

ผลแห่งความกตัญญู

ตั้งแต่นั้นมา เอี๋ยฮูก็ตั้งหน้าทำนาด้วยความขยันขันแข็งต่อไปโดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ดูแลเอาใจใส่ปฏิบัติแม่มิให้เดือดร้อนใจ ให้อยู่อย่างสุขสบาย ปรากฏว่าข้าวกล้าในนาขึ้นอุดมสมบูรณ์อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งเดิมทีเดียว เอี๋ยฮูทำนา ๕๐ ไร่ ได้ผลเกือบไม่พอกินพอใช้ แต่ก่อนที่ข้าวกล้าในนาจะได้รับการเก็บเกี่ยว มารดาของเอี๋ยฮูก็ล้มเจ็บอย่างหนัก เอี๋ยฮูเที่ยวตามหาหมอมารักษาจนสุดความสามารถ แต่ก็ไม่สามารถจะรักษาหญิงชราผู้เป็นมารดาของตนให้หายได้ ผลสุดท้ายเวลาแห่งความวิปโยคก็มาถึง นางลืมตามองดูบุตรครั้งสุดท้ายแล้วพูดขึ้นอย่างแผ่วเบาว่า ลูกรักของแม่ เจ้า

จงตั้งมั่นในความกตัญญูกตเวทีตลอดไปเถิด แล้วเจ้าจะเจริญ จงจำคำของแม่ไว้ แม่ลาก่อนนะ แล้วเปลือกตาของผู้เป็นแม่ก็หรี่หลับวิญญาณดับสิ้นลงด้วยความสงบ

เอี้ยอู เด็กหนุ่มซึ่งเฝ้าพยาบาลแม่อยู่อย่างใกล้ชิดด้วยความเป็นห่วง เห็นแม่สงบแน่นิ่งไปเช่นนั้นก็ตกใจเขย่ากายร้องเรียกแม่ แม่จ๋า แม่ แม่ เป็นอะไรไปโธ่! แม่ ถึงจะเขย่าเท่าไร ร่างของหญิงชราผู้บังเกิดเกล้าก็หาได้ไหวติงไม่ คงนอนสงบแน่นิ่งอยู่ตามเดิม เอี้ยอูเอาสำลีไปวางที่ปลายจมูกเพื่อจะดูว่า ลมหายใจของผู้เป็นมารดายังมีอยู่หรือไม่ สำลีก็ไม่ไหวติงเด็กหนุ่มฟุบหน้าลงบนทรวงอกของผู้บังเกิดเกล้า ที่ตนเคยซบมาเมื่อตอนเยาว์ และได้ทอดทิ้งเหินห่างจากทรวงอกของแม่ ที่เคยให้ความอบอุ่นมาเป็นเวลาช้านาน คร่ำครวญร้องเรียกหาแม่ให้กลับคืนมา แต่อนิจจา ใครเล่าจะนำเอาดวงวิญญาณของแม่กลับคืนมาได้

เอี้ยอูเพ้อรำพันว่า "แม่มีพระคุณต่อลูกเหลือเกินได้ให้กำเนิด และเลี้ยงชีวิตลูกมาจนเติบใหญ่ ลูกหาได้คิดถึงคุณของแม่ไม่ ลูกผิดไปแล้วที่ลูกไม่มีกตัญญูต่อแม่ แต่เมื่อลูกนึกถึง

คุณของแม่ ลูกมีความสำนึกผิดคิดกลับตัวใหม่ ตั้งต้นเป็นลูกที่ดีของแม่ คิดว่าจะเลี้ยงแม่ให้มีความสุขความสบายให้มากกว่าที่แม่จะต้องเป็นทุกข์เฝ้าห่วงใยในตัวลูก แต่ลูกมีบุญน้อย แม่ต้องมาด่วนจากลูกไปเสียก่อนที่ลูกจะชดใช้หนี้พระคุณของแม่ โธ่......แม่จ๋าชาติหน้าขอให้ลูกได้เกิดเป็นลูกของแม่อีก และขอให้ลูกจงอย่าเป็นลูกที่ชั่วช้าเหมือนชาตินี้เลย" เอี๋ยอู้เด็กหนุ่มคร่ำครวญด้วยความทุกข์โศกอย่างแสนสาหัส จนกระทั่งเป็นลมสลบแน่นิ่งไป คุจดังเมื่อตอนที่ตนหนีแม่ออกจากบ้าน ทำให้แม่ต้องเสียใจร้องไห้จนสลบไปในครั้งนั้น นี่แหละกรรมย่อมสนองแก่ผู้กระทำเสมอ จะช้าหรือเร็วเท่านั้น ชาวบ้านผู้เห็นเหตุการณ์ต่างก็พากันมาช่วยแก้ไข จนเอี๋ยอู้ฟื้นคืนความรู้สึกขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง

เมื่อเอี๋ยอู้ฟื้นขึ้นมาแล้ว ก็ร้องไห้คร่ำครวญถึงแม่อยู่ต่อไป ชาวบ้านก็พากันมาช่วยปลอบใจ จนกระทั่งเอี๋ยอู้คลายความเศร้าโศกลงไปบ้าง จึงจัดแจงปลงศพมารดาแล้วนำเอาไปฝังตามธรรมเนียมจีน

เอี๋ยอู้ไปเยี่ยมมารดาที่หลุมฝังศพเป็นประจำทุกวัน ถึงมารดาจะตายไปแล้วหลายวัน แต่เขาก็หาได้คลายความเศร้าโศกลงไปได้ไม่ อยู่มาวันหนึ่ง บ้านที่อยู่ใกล้เคียงมีงิ้ว อันเป็นมหรสพประจำปี

เอียฮูจึงคิดที่จะไปดูงิ้วให้หายคลายทุกข์ไปบ้างชั่วขณะหนึ่ง จึงเดินทางออกจากบ้านไปดูงิ้ว เผอิญงิ้วคืนนั้นก็แสดงถึงเรื่องลูกที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ในเนื้อเรื่องนั้นมีอยู่ตอนหนึ่ง ที่ลูกผู้ตั้งมั่นในกตัญญู เมื่อแม่ตายไปแล้ว ก็เอาไม้มาแกะเป็นรูปแม่ เอาไปตั้งไว้บนหิ้งบูชาเซ่นไหว้เป็นประจำ

สาเหตุที่เอาไม้มาแกะเป็นรูปแม่ไว้บูชานี้มีอยู่ว่าเด็กหนุ่มผู้นี้มีอาชีพเลี้ยงแกะ เช้าขึ้นก็ไล่แกะไปกลางทุ่งเย็นลงก็ไล่แกะกลับบ้าน เด็กหนุ่มผู้นี้เป็นคนโหดร้ายมาก ไม่มีความเคารพบิดามารดาของตน เป็นคนอกตัญญู อยู่ต่อมาพ่อก็ตายลง ทิ้งให้ผู้เป็นแม่อยู่กับตนสองคนเท่านั้น ถ้าวันใดมารดาหุงอาหารไปส่งกลางทุ่งช้าไปก็เกิดโทสะ ด่าว่าผู้เป็นแม่ต่าง ๆ นานาบางครั้งก็ตบตีแม่ผู้แก่เฒ่านั้นอย่างไม่ปรานี เด็กหนุ่มผู้นี้ประพฤติตนอย่างนี้เป็นอาจิณ ผู้เป็นแม่ก็ร้องห่มร้องไห้เสียใจอยู่เสมอ จะว่ากล่าวสอนลูกก็ไม่ได้ ลูกก็ใช้กำลังตบตีเอา

อยู่มาวันหนึ่ง ในขณะที่เด็กหนุ่มผู้นี้ไล่แกะไปเลี้ยงกลางทุ่งเมื่อฝูงแกะกำลังเล็มหญ้าอยู่ ด้วยความร้อนจึงหลบมานั่งในร่มไม้ใกล้ฝูงแกะนั้น ได้มีแกะแม่ลูกอ่อนตัวหนึ่งกำลังให้ลูกกินนม ลูกแกะตัวนั้นกำลังคุกเข่าลงดูดนมแม่ด้วยความเคารพเด็กหนุ่มผู้นี้ก็นั่งดูแกะแม่ลูกสองตัวนั้น ด้วยความสนใจ จึงนั่งเรื่อยเปื่อยไปว่า ลูกแกะในระยะที่ยังเล็กอยู่นี้ ต้องอาศัยนมของแม่แกะกินเป็นอาหาร

จึงเจริญเติบโตขึ้นมาได้ และลูกแกะก็กินนมแม่ของมันด้วยความเคารพ แม่แกะก็เอาลิ้นเลียขนลูกของมันด้วยความรักด้วยความเอ็นดู

เด็กหนุ่มผู้นั้นนึกย้อนมาถึงตัวเองว่า เราเมื่อตอนเป็นเด็กก็คงจะต้องกินนมแม่มาอย่างนี้ แม่คงจะรักเรา เอ็นดูเรา เหมือนแม่แกะตัวนี้เป็นแน่ แต่ว่าเมื่อตอนเป็นเด็กนั้นเรารับประทานนมแม่อย่างนี้ หรือเปล่าก็ไม่ทราบ ทราบแต่ว่าเดี๋ยวนี้ถ้าวันใดแม่หุงอาหารมาส่งเราช้าไป หรือรสอาหารไม่ถูกปากเราเราก็ด่าว่าแม่ ตบตีแม่ เราทำอย่างนี้ไม่ถูกนี่ เราเป็นมนุษย์ แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็ยังมีความเคารพแม่ผู้บังเกิดเกล้าของมัน เราเป็นมนุษย์แท้ ๆ ยังไม่เคารพในมารดาบิดา

เมื่อคิดไปถึงการกระทำอันโหดร้ายของตนต่อมารดา ผู้บังเกิดเกล้าเช่นนั้น จึงเกิดสำนึกผิดขึ้นมา สงสารมารดาผู้เฒ่าเฒ่าต้องลำบากยากเข็ญเพราะตนผู้เป็นลูกแทนที่จะเลี้ยงดูท่านให้สบาย แต่ก็ต้องมาทรมานให้ลำบาก ต้องหุงหาอาหารให้แก่ตนแต่เช้าตรู่ เมื่อหุงเสร็จแล้วยังต้องหวมาส่งกลางทุ่งอีกด้วยระยะทางไกล ๆ เมื่อนั่งคิดไปน้ำตาก็ไหลออกมาด้วยความสำนึกบาปจึงคิดว่าวันนี้ เราจะไปเอาอาหารที่บ้านมารับประทานเองไม่ต้องให้แม่หิ้วมาส่งลำบาก ขณะนั้นก็พอดีได้เวลาที่หญิงชราจะต้องนำอาหารมาส่งลูกชาย เด็กหนุ่ม

ผู้นี้ก็เหลียวไปดูต้นทางเห็นแม่เดินลัดทุ่งมาด้วยความรีบร้อน จึงรีบลุกขึ้นวิ่งไปหาแม่อย่างรวดเร็ว เพื่อไปรับอาหารจากแม่

ในขณะที่วิ่งไปนั้น หญิงชราผู้เป็นแม่เห็นลูกชายวิ่งมาฝุ่นตลบอย่างไม่คิดชีวิตชีวาเช่นนั้น ก็ตกใจกลัวตัวสั่น คิดว่า ตายแน่แล้ววันนี้ลูกคงตีเราตายแน่ ดูซิ ลูกวิ่งมาด้วยความโกรธลูกคงจะหิวมาก นางจึงหยุดคิดด้วยความลังเลใจว่าจะทำอย่างไรดี จะไม่วิ่งหนีหรือ ลูกก็จะตีเอาด้วยแผ่นกระดานที่ถืออยู่เป็นประจำ เมื่อปล่อยให้ลูกตี ลูกก็จะบาปหนัก ความเจ็บปวดรวดร้าวนั้นนางพอทนได้เพราะความรักลูก สงสารลูก นางทนได้ทุกอย่าง

นางคิดเช่นนั้นจึงตัดสินใจวิ่งหนีดีกว่า แต่จะวิ่งเร็วก็ไม่ได้เกรงว่าอาหารจะหก ลูกจะไม่ได้รับประทาน เมื่อเด็กหนุ่มเห็นแม่กลับหลังวิ่งหนี เพราะความเข้าใจผิดเช่นนั้น ก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าหนี แต่เสียงที่ตะโกนไปนั้น เหมือนกับไปยุให้แม่ต้องวิ่งเร็วยิ่งขึ้น ด้วยคิดว่าตายแน่แล้ววันนี้ ลูกคงจะหิวมาก จึงโกรธแม่มากมายเพียงนี้ นางวิ่งไป น้ำตาก็ไหลรินออกมาด้วยความระทมทุกข์คิดไปว่านางช่างมีกรรมเหลือเกินมีลูกชายคนหนึ่งหวังจะพึ่งพาอาศัยด้วยความสุขเมื่อแก่เฒ่า ก็พึ่งพาอาศัยไม่ได้ นางต้องอยู่อย่างทุกข์ทรมานทุกวัน ก็พอดีเบื้องหน้าของนางนั้น มีสระใหญ่ขวางหน้า

อยู่ นางจึงตัดสินใจว่า กระโดดน้ำตายดีกว่า อยู่ต่อไปก็เป็นทุกข์ ลูกก็จะต้องรับบาปกรรมมากขึ้น เพราะนางเป็นแม่ ก็พอดีนางวิ่งไปถึงขอบสระจึงเอาหม้อใส่อาหารวางลง แล้วบอกลูกว่าให้กินข้าวเสีย แม่ลาละแล้วนางก็ทำท่าจะกระโดดลงน้ำลูกก็ตะโกนไปว่า แม่อย่าโดดแม่อย่าโดด แต่สายไปเสียแล้ว ร่างของนางผู้เป็นแม่ลอยลงสู่กลางสระใหญ่จมหายไปใต้น้ำ เด็กหนุ่มเมื่อวิ่งมาถึงก็กระโดดตามไปหวังจะช่วยชีวิตแม่ แต่ก็สายไปเสียแล้ว ร่างของผู้เป็นแม่จมหายไปอย่างน่าอัศจรรย์ งมเท่าไร ๆ ก็ไม่พบศพแม่ จึงขึ้นมานั่งร้องไห้ที่ขอบสระ จนกระทั่งดวงตะวันจะลับขอบฟ้าเด็กหนุ่มจึงเอาแผ่นกระดานที่เคยตีแม่อยู่เสมอ ๆ นั้น มาแกะเป็นรูปแม่ และสถานที่ตายเวลาตาย แล้วเอาไปบูชาไว้ที่บ้านด้วยความระลึกถึงคุณของผู้บังเกิดเกล้า

เอี๋ยฮู จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่า อันโบราณประเพณีนั้นเขาตั้งมั่นในกตัญญูกตเวทีอย่างมั่นคง เขาจึงมีความสุขความเจริญ อย่ากระนั้นเลย เราควรจะไปหาซื้อคนชราที่อนาถา ไร้ญาติขาดมิตรที่มีรูปร่างเหมือนแม่เอามาทำแม่ของเรา เราจะได้มีโอกาสปรนนิบัติแม่ได้อย่างเต็มที่ เราจะเลี้ยงให้เหมือนมารดาของเรา

หาซื้อแม่

เมื่อคิดดังนั้นแล้ว ก็กลับบ้านรวบรวมทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่ ออกเดินทางตระเวนไปตามสถานที่ต่าง ๆ แล้วสอดส่องดูว่าใครมีรูปร่างเหมือนแม่บ้างเดินทางไปหลายหัวเมืองแต่ก็ไม่พบ จนกระทั่งเงินทองที่นำติดตัวไปนั้นหมด ก็ยังไม่พบผู้ที่มีรูปร่างเหมือนแม่ เขาเกิดความท้อแท้ใจครั้นจะเดินทางกลับบ้านเดิมเงินก็หมดเสียแล้ว ไม่มีเสบียงสำหรับเดินทางเอียยฮูจึงต้องลงทุนด้วยการขอทานเลี้ยงชีวิตในต่างเมือง แล้วก็เก็บหอมรอมริบ จนกระทั่งได้เงินทองพอเป็นค่าเดินทางเขาก็เดินทางกลับบ้านด้วยการขอทานมาตามลำดับ จนกระทั่งบรรลุถึงบ้านของตน เขาก็ไม่หายเศร้าโศก อุตส่าห์เดินทางไปตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายหัวเมือง เพื่อหาซื้อคนมาทำแม่แต่ก็ไม่พบเอียยฮูตรอมใจ เศร้าโศกคิดถึงแม่อยู่เสมอ จนร่างกายผอมซูบซีดไปมาก

อยู่มาวันหนึ่ง เอียยฮู นั่งอยู่หน้าบ้านคอยเฝ้าดูผู้คนที่เดินทางไปมาว่ามีใครเหมือนกับแม่เราบ้าง ก็พอดีเหลียวไปเห็นหญิงชราคนหนึ่งมาขอทาน มีรูปร่างเหมือนแม่เหลือเกินเอียยฮูดีใจรีบลุกขึ้นเดินเข้าไปหาแล้วโค้งตามธรรมเนียมจีน แล้วร้องเรียกว่า "แม่จ๋า ลูก

เที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีเต็ม ๆ แล้วจนกระทั่งทรัพย์สินเงินทองที่ติดตัวไปหมด ครั้งนี้เป็นบุญของลูกที่แม่อุตส่าห์เดินทางมาหาลูกถึงบ้าน" ว่าแล้วก็ก้มลงกอดเท้าหญิงชรานั้นไว้แน่น เหมือนกับเกรงว่านางจะเดินหนีไป

หญิงชราผู้ขอทาน จึงทำหน้าฉงนด้วยความแปลกใจว่านี่อะไรกัน เรามิใช่เป็นมารดาของเจ้า จะมาเรียกเราเป็นแม่นั้นไม่ถูกธรรมเนียม

เอียยูจึงเล่าให้หญิงชราขอทานนั้น ได้ทราบว่าตนได้สูญเสียแม่ไปตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเที่ยวตามหาซื้อแม่มาทำแม่ ตั้งแต่ต้นจนจบ ลูกเที่ยวหาแม่มาเป็นเวลาหนึ่งปีแล้ว เอียยู ก็อ้อนวอนหญิงชราขอทานนั้นให้มาอยู่เป็นแม่ของตน

หญิงชราบอกว่า "เราอยู่คนเดียวเที่ยวขอทานก็พอกินพอใช้ เราไม่อยากเป็นแม่ใคร เราอยู่คนเดียวอย่างนี้มีความสุขกว่า ทั้งเราก็เป็นคนที่มีโทสะมาก เราอยู่กับใครไม่ได้ดอก"

เอียยู ก็เฝ้าอ้อนวอนอยู่อย่างนั้น จนกระทั่งหญิงชราอ่อนใจ หญิงชราจึงถามว่า "เธอจะให้เราเป็นแม่ของเธอนั้นเธอจะปฏิบัติตนต่อผู้ที่เป็นแม่ของเธออย่างไร จงเล่าให้เราฟังก่อน ถ้าเราพอใจเราก็จะอยู่เป็นแม่ของเธอ"

เอี๋ยฮู็กบอกว่า "ถ้าคุณแม่ยินดีมาอยู่กับลูก ลูกจะมีความยินดีมาก ลูกจะปรนนิบัติคุณแม่ดุจดังมารดาผู้บังเกิดเกล้าของลูก การสิ่งใดก็จะมิให้คุณแม่ต้องร้อนใจ"

หญิงชราจึงว่า "การเหล่านี้ก็เป็นธรรมเนียมอยู่แล้ว ที่ผู้เป็นลูกทุกคนจะต้องปฏิบัติเช่นนั้น"

เงื่อนไขของผู้ที่จะรับเป็นแม่

แล้วหญิงชราก็ถามว่า "ตามธรรมดาคนแก่นั้น เมื่อถึงฤดูหนาวก็มักจะหนาวมาก เธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่างใด"

เอี๋ยฮู็จึงตอบว่า "เมื่อถึงฤดูหนาว ลูกก็จะหาผ้านวมมาให้คุณแม่ห่มให้อบอุ่น และก่อไฟให้คุณแม่ผิงเวลาคุณแม่จะนอนที่นอนนั้นเย็น ลูกก็จะขึ้นนอนก่อนเพื่อให้ที่นอนอบอุ่นแล้วจึงจะเชิญให้คุณแม่ขึ้นนอนต่อไป เสร็จแล้วก็จะห่มผ้าให้คุณแม่ ปิดประตูหน้าต่างให้มิดชิด อย่าให้ลมเข้าได้ คุณแม่จึงจะไม่หนาว"

หญิงชราจึงพูดว่า "หน้าหนาวเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่ว่าเมื่อถึงฤดูร้อนเธอจะปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธออย่างไร"

เอี้ยฮูตอบว่า "เมื่อถึงฤดูร้อน ลูกก็จะนั่งพัดลมให้คุณแม่มิให้คุณแม่ร้อน แล้วหาผ้าแพรมาให้คุณแม่นุ่งห่ม เมื่อถึงวันหนึ่งก็เปลี่ยนใหม่ทีหนึ่ง แล้วลูกก็นำไปซักน้ำให้สะอาดตากแดดให้แห้ง พอถึงเวลาเย็นลูกก็เอาน้ำมาให้คุณแม่ชำระกาย แล้วเชิญแม่ไปนั่งเล่นในที่เย็น ๆ ลมพัดผ่าน แล้วลูกก็เข้าไปในห้องนอนของแม่ปัดกวาดที่นอนให้เรียบร้อย แล้วก็ปูผ้านอนเสร็จแล้วลูกก็มาเชิญให้คุณแม่เข้านอน ในระหว่างที่คุณแม่เข้านอน ลูกก็จะคอยพัดโบกมิให้คุณแม่ร้อนจนกว่าคุณแม่จะหลับ"

หญิงชราพูดว่า "หน้าร้อนเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลากลางคืนล่ะเธอจะปฏิบัติกับคุณแม่ของเธออย่างไร?"

เอี้ยฮูตอบว่า "ธรรมดาแม่แก่แล้ว กลางคืนมักนอนไม่ค่อยหลับ ลูกก็หาผลไม้หรือของที่คุณแม่ชอบรับประทานมาเก็บเอาไว้เผื่อว่าคุณแม่จะหิว เมื่อตื่นขึ้นจะได้รับประทานแล้วลูกก็จะเก็บกวาดห้องให้เรียบร้อยอย่าให้มีสิ่งกีดขวาง เพราะคุณแม่แก่แล้วตาไม่ค่อยดี เดี๋ยวจะเดินไปสะดุดหกล้ม ได้รับอันตราย"

หญิงชราพูดว่า "กลางคืนเธอก็ปฏิบัติดีแล้ว แต่เวลาเช้าเธอจะปฏิบัติกับคุณแม่ของเธออย่างไร?"

เอี๋ยฮูตอบว่า "เวลาเช้าขึ้นลูกก็จะต้องตื่นก่อนคุณแม่แต่เช้าตรู่ แล้วลูกก็จะเดินไปหาคุณแม่ที่เตียงแล้วถามคุณแม่ว่าเมื่อคืนคุณแม่หลับสบายดีหรือ คุณแม่นอนต่อไปเถอะยังเช้าอยู่ ลูกจะไปต้มน้ำสำหรับให้คุณแม่ล้างหน้า และเตรียมอาหารเช้าสำหรับให้คุณแม่รับประทาน เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลูกก็มาบอกกับคุณแม่ให้ลุกขึ้นได้แล้ว ลูกก็ประคองคุณแม่ให้ลงจากเตียงนอน ประคองคุณแม่ไปล้างหน้า แล้วพาคุณแม่ไปนั่งที่โต๊ะอาหาร"

หญิงชราพูดว่า "เวลาเช้าเธอก็ปฏิบัติดีแล้วแต่เวลากินอยู่จะปฏิบัติกับคุณแม่เธออย่างไร?"

เอี๋ยฮูตอบว่า "การกินอยู่ของคุณแม่นั้น ลูกก็จะหาอาหารที่คุณแม่ชอบรับประทาน มาให้คุณแม่รับประทาน และระวังมิให้คุณแม่รับประทานอาหารผิดเวลา เพราะจะทำให้ลมกำเริบ"

หญิงชราพูดว่า "การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอในเรื่องอาหารการกินก็ดีแล้ว แต่เวลาคุณแม่เธอเจ็บไข้เล่าเธอจะปฏิบัติอย่างไร"

เอียฮูตอบว่า "ถ้าคุณแม่เจ็บไข้ ลูกก็ไม่นิ่งนอนใจ ลูกเป็นทุกข์ห่วงใยคุณแม่ และรีบไปหาหมอมารักษาคุณแม่ให้หายในเร็ววัน ก่อนที่คุณแม่จะทานยา ลูกก็จะชิมยาดูก่อนว่า ร้อนหรือเปล่าหรือเย็นเกินไปแล้ว ลูกจึงให้คุณแม่รับประทานถ้าคุณแม่รับประทานยาไม่หาย ลูกก็จะบนบานเทพยดาอารักษ์ ให้คอยคุ้มครองคุณแม่ช่วยขจัดปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บให้หายไปถ้าคุณแม่มีอายุมาเพียงแค่นี้ลูกก็จะขอให้เทพยดาอารักษ์มาตัดทอนเอาอายุของลูกไปต่ออายุของคุณแม่ให้ยืนยาวต่อไป"

หญิงชราพูดว่า "เธอปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอในยามเจ็บไข้ก็ดีแล้ว ทีนี้เมื่อคุณแม่ของเธอตายไปแล้วล่ะเธอจะปฏิบัติอย่างไร"?

เอียฮูตอบว่า "ถ้าคุณแม่ตายก็เหมือนกับลูกถูกใครมาควักเอาดวงใจของลูกไป ลูกก็มีความทุกข์โศกเสียใจ ลูกคงกินไม่ได้นอนไม่หลับเป็นแน่ ครั้นลูกคลายความเศร้าโศกไปได้บ้างแล้วลูกก็จัดการปลงศพคุณแม่ ทำบุญให้ทานอุทิศส่วนกุศลให้คุณแม่และไว้ทุกข์ให้แม่สามปีเป็นอย่างน้อย ในระหว่างไว้ทุกข์ให้คุณแม่ลูกจะไม่ทำบาป จะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ลูกจะกินเจคือกินแต่ของที่ไม่มี

ชีวิต แล้วทำป้ายชื่อของคุณแม่ไว้บูชาเซ่นไหว้จนตลอดชีวิตของลูก"

หญิงชราพูดว่า "การปฏิบัติต่อคุณแม่ของเธอเมื่อตอนตายก็ดีแล้วและดีทุกอย่างตั้งแต่ต้นมาไม่บกพร่อง แต่การที่เธอจะรับเรามาเป็นคุณแม่เธอนั้น เธอจะต้องเชื่อฟังคุณแม่ และตามใจคุณแม่ทุกอย่าง ทั้งต้องเชื่อถ้อยคำคุณแม่ ถ้าเธอปฏิบัติได้เราก็จะอยู่กับเธอ ถ้าเธอไม่ปฏิบัติตามนี้ เราก็จะไม่อยู่เป็นคุณแม่เธอต่อไป เธอจะรับได้หรือไม่ได้"

เอียยูดีใจรับปฏิบัติตามทุกอย่าง แล้วก็รับเอาหญิงชราขอทานนั้นมาเลี้ยงเป็นแม่ตน เอียยูปฏิบัติตามคำพูดที่ให้ไว้แก่หญิงชราทุกอย่าง โดยไม่บกพร่องเหมือนกับมารดาบังเกิดเกล้าของตนก่อนที่เขาจะทำอะไร เอียยูจะต้องมาปรึกษากับคุณแม่ทุกครั้ง ไม่ทำไปโดยพละการ

อยู่ต่อมาถึงฤดูทำนา เอียยูก็ไปปรึกษากับคุณแม่ว่า "แม่จ๋าถึงฤดูทำนาแล้วนะ ชาวบ้านเขาลงมือทำนากันแล้วเพราะฝนก็ตกลงมาแผ่นเดินนองไปด้วยน้ำฝน สะดวกแก่การเพาะปลูก เราควรจะลงมือทำนาหรือยัง"

หญิงชราผู้เป็นมารดาก็ห้ามลูกว่า "อย่าเพิ่งลงมือทำในเดือนนี้เลยลูก เราไปลงมือทำเอาเดือนเจ็ดเถอะ ใครเขาจะทำก็ให้เขาทำไปก่อน"

เอี้ยฮูก็ปฏิบัติตามคำของแม่ทุกประการ ปรากฏว่าชาวนาที่ลงมือทำเมื่อเดือนห้านั้น พอข้าวกล้าในนางอก ฝนก็แล้งทำให้ต้นข้าวเหี่ยวแห้ง ตายไปหมด พอถึงเดือนเจ็ดฝนตกเอี้ยฮูก็ลงมือทำเมื่อหว่านลงไปแล้ว ฝนก็ตกลงมาอยู่เสมอข้าวกล้าในนาก็เกิดผลเต็มที่กว่าปีก่อน ๆ ทั้งปีนั้นข้าวในนาของเอี้ยฮูยังออกรวงแปลกอีกด้วยคือ ต้นหนึ่งมีสองรวง

สมัยนั้นเป็นสมัยที่พระเจ้าซ่งเจ็ง ได้ขึ้นเสวยราชย์ใหม่ ๆ พระองค์จึงตรึกตรองในพระหฤทัย ประสงค์จะทอดพระเนตรชมของที่แปลกประหลาดที่มีอยู่ภายในพระราชอาณาจักรของ พระองค์จึงมีพระบรมราชโองการให้ออกหมายประกาศไปทั่ว พระราชอาณาจักรว่า ถ้าราษฎรบ้านใดมีของแปลกประหลาดขอให้ทูลเกล้า ฯ ถวายทอดพระเนตร มารดาของเอี้ยฮู จึงเรียกเอี้ยฮูมาบอกว่า "บ้านเรานี้ปลูกข้าวออกต้นละสองรวง ซึ่งเป็นของแปลกประหลาดมากฉะนั้นลูกจงนำข้าวสองรวงนี้ไปทูลเกล้า ฯ ถวายให้พระเจ้าซ่งเจ็งทอดพระเนตรเถิด"

เอียอูก็เชื่อแม่ นำข้าวสองรวงขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายแก่พระเจ้าซ่งเจิ้ง เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรแล้วก็เห็นเป็นอัศจรรย์และมีความพอพระทัยมาก จึงตรัสถามขุนนางทั้งหลายว่า "ข้าวสองรวงนี้จะดีหรือไม่" ขุนนางทั้งหลายก็กราบทูลว่า "อันต้นข้าวที่ออกเป็นสองรวงนี้ เป็นชัยมงคลมาก บ้านเมืองและไพร่ฟ้าประชาราษฎร์จะอยู่เย็นเป็นสุข"

เมื่อขุนนางทั้งหลายกราบทูลเช่นนั้น พระเจ้าซ่งเจิ้งก็หันพระพักตร์ไปถามเอียอู ผู้เป็นเจ้าของว่า "เธอได้ประพฤติธรรมอันประเสริฐอย่างใดหรือ ข้าวในนาจึงได้ผลสมบูรณ์ออกเป็นสองรวงเป็นของแปลกประหลาดอย่างนี้"

เอียอูจึงกราบทูลเล่าเรื่องความจริงที่ตนปฏิบัติอยู่ว่า ตนเองเป็นผู้ตั้งมั่นในกตัญญูต่อพ่อแม่ ครั้นต่อมาแม่ตายลง ตนก็ไปหาซื้อคนมาทำเป็นแม่ ให้ทรงทราบทุกประการ

พระเจ้าซ่งเจิ้งทรงมีพระทัยยินดีมาก จึงตรัสว่า คนที่มีกตัญญูอย่างนี้ ถ้าแต่งตั้งให้เป็นขุนนางคงจะซื่อสัตย์สุจริตยุติธรรม พระเจ้าซ่งเจิ้งจึงทรงแต่งตั้งให้เอียอูเป็นขุนนางขั้นฮั่นหลิม คือขุนนางฝ่ายพลเรือน แล้วประทานข้าวของเงินทองเป็นจำนวนมาก เมื่อเอียอูได้รับพระราชทานเรียบร้อยแล้ว ก็ทูลลาเดินทางกลับบ้าน

ด้วยความดีใจ และจะนำข่าวดีนี้ไปบอกให้แม่ทราบด้วย

แต่อนิจจา เมื่อเอี๋ยฮูเดินทางมาถึงบ้าน เปิดประตูบ้านเข้าไปแล้วร้องเรียกหาแม่ แต่ก็ไม่มีเสียงขานรับ เอี๋ยฮูก็เที่ยวค้นหาแม่จนทั่วบ้าน แต่ก็ไม่พบแม่แม้แต่เงา ครั้นไปถามคนข้างเคียงว่า มีใครเห็นแม่เขาบ้าง คนข้างบ้านต่างก็ปฏิเสธว่าไม่เห็น เอี๋ยฮูเมื่อค้นหาแม่ไม่พบก็เสียใจร้องไห้ โศกเศร้าถึงมารดา และนึกเสียใจว่าเราคงจะกระทำผิดให้คุณแม่ต้องเสียใจแล้วหนีเราไป แม่ไปแห่งหนตำบลใดเราก็ไม่ทราบอย่างกระนั้นเลย เราจะต้องออกเดินทางตามหาแม่ให้พบจงได้ เอี๋ยฮูก็เก็บข้าวของเงินทองใส่ถุงจนเรียบร้อยแล้ว ก็เดินออกจากบ้าน แต่พอโผล่ออกจากประตูก็พบพระเถระองค์หนึ่ง มีรูปร่างสง่างาม ผิวพรรณผุดผ่องมาก ยืนขวางประตูอยู่

พระเถระรูปนั้นถามเอี๋ยฮูว่า "เธอจะเดินทางไปไหน" เอี๋ยฮูก็ตอบว่า "กระผมจะเดินทางไปตามหามารดาของกระผมที่หายไปจากบ้าน"

พระเถระรูปนั้นจึงถามเอี๋ยฮูว่า "เธอจำฉันได้ไหม รู้จักฉันไหม?"

เอียฮูจึงพิจารณาดูรูปร่างพระเถระ ซึ่งงดงามมาก จึงตอบไปว่า "ไม่รู้จักท่าน จำท่านไม่ได้ดอก"

พระเถระรูปนั้นจึงตอบว่า "เรามิใช่ใครอื่นไกลที่ไหนดอกเราคือบ่อจี่ไต้สือแห่งเมืองเสฉวนนั่นเอง แต่ก่อนเธอได้ทอดทิ้งมารดาของเธอ แล้วเดินทางเพื่อจะไปศึกษาวิชาอายุวัฒนะกับท่านบ่อจี่ไต้สือที่เมืองเสฉวน เราเห็นว่าเธอประพฤติผิดต่อมารดาของเธอโดยทอดทิ้งให้มารดาอยู่บ้านคนเดียว เราจึงได้ปลอมแปลงเป็นพระเถระมาคอยเธอระหว่างทาง เทศนาให้เธอเดินทางกลับบ้านรู้จักกตัญญูกตเวทีต่อมารดาของเธอ เมื่อเดินทางกลับมาไม่นานมารดาของเธอก็ถึงมรณกรรมลง เธอมีความเศร้าโศกมาก ต้องเที่ยวเดินทางหาคนมาทำแม่แต่ก็ไม่ได้ จนเงินทองหมดเนื้อหมดตัว จนต้องขอทานเดินทางกลับบ้าน ครั้นถึงบ้านแล้วเธอก็ยังมีความเศร้าโศกมาก จนร่างกายซูบผอมล้มเจ็บลง เราสงสารเธอ จึงได้แปลงกายมาเป็นคนแก่ให้มีรูปร่างเหมือนกับมารดาของเธอ แล้วมาขอทานจนกระทั่งเธอพบหญิงที่ฉันแปลงกายมา และรับซื้อทำแม่ เราจึงมาอยู่กับเธอด้วย เธอก็มีความกตัญญูรู้คุณคน ซื่อสัตย์สุจริตต่อ

เรา เราจึงช่วยเธอให้เธอสร้างความดี จนกระทั่งได้รับความเจริญมากแล้ว ด้วยการได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนนางในราชสำนัก

เอี๊ยอูเมื่อได้ทราบดังนั้นก็ดีใจ ก้มลงกราบพระอาจารย์ด้วยความซาบซึ้งในพระคุณของท่านอาจารย์ ที่ช่วยเหลือตนให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี มีความสุขความเจริญ

พระเถระจึงสอนเอี๊ยอูว่า เธอควรแสวงหาตัวของเธอเองดีกว่า อย่าไปแสวงหาสิ่งอื่นเลย เมื่อพบตัวเธอแล้ว เธอย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ในไม่ช้า แล้วพระเถระก็สอนกรรมฐานให้แก่เอี๊ยอูให้เอี๊ยอูปฏิบัติธรรม เพื่อทำลายอาสวะกิเลส อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้หมดไป เมื่อบอกมนต์คาถาพอสมควร แล้วก็หายวับไป

ต่อแต่นั้น เอี๊ยอูก็มุ่งหน้าปฏิบัติธรรมตามที่พระอาจารย์สั่งสอนทุกประการ ด้วยการเข้าฌานภาวนาจนกระทั่งอายุถึงแปดสิบปีก็นั่งทำสมาธิและตายลง พอตายแล้วปรากฏว่าศพไม่เน่า พระเจ้าช่งเจ๊งทรงทราบเรื่อง จึงมีพระดำรัสสั่งให้เอารูปของเอี๊ยอูมาปิดทองสร้างศาลบรรจุไว้ แล้วจึงจารึกอักษรไว้เป็นสำคัญว่า

"ถ้ามาตรแม้นผู้ใด ไม่มีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดา และกับผู้มีคุณทั้งหลายแล้ว ถึงจะประพฤติการสิ่งใด ก็ย่อมจะไม่สมดังความปรารถนา"

นี่คือนิทานจีนที่เล่าสอนศีลธรรมอันดีงามมาเป็นเวลาช้านาน เราจึงสังเกตได้ว่า ชาวจีนนั้นมักถือความกตัญญูเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเขาถือว่า ถ้าเขาขาดคุณธรรมสองข้อนี้แล้ว เขาทำมาหากินไม่เจริญรุ่งเรืองได้ คนจีนจึงมีประเพณีเซ่นสรวงไหว้บรรพบุรุษเป็นประจำ นี่เป็นยุคที่คนจีนในประเทศจีนยังมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักแห่งใจอยู่ แต่ต่อมาในยุคนี้ลัทธิคอมมิวนิสต์เกิดขึ้น ทราบว่าลัทธินี้สอนให้คนไม่เคารพพ่อแม่และผู้มีอุปการคุณ คุณธรรมทั้งสองข้อนี้จึงเสื่อมไปตามลำดับ

คุณธรรมทั้งสองข้อนี้ เป็นเรื่องอัศจรรย์มาก ข้าพเจ้าผู้เขียนเคยทดสอบธรรมข้อนี้อยู่หลายครั้ง แม้แต่ชีวิตของคนเราที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกันออกไปนั้น ก็อยู่ที่คุณธรรมทั้งสองข้อนี้เอง บางคนต้องตกระกำลำบากเมื่อตอนชรา ไร้ญาติขาดมิตร พึ่งพิงลูกหลานไม่ได้ เมื่อสืบประวัติคน ๆ นั้นดูแล้ว เขาบกพร่องต่อคุณธรรมทั้งสองประการคือ กตัญญูกตเวที

ส่วนบุคคลบางคน มีอนาคตรุ่งโรจน์ มีชื่อเสียงโด่งดัง มีคนเคารพนับถือ สืบดูประวัติทราบว่า เขาประพฤติธรรมทั้งสอง

ประการนี้ บางครั้งผู้ที่ประพฤติธรรมสองข้อนี้ต้องเผชิญต่ออันตราย แต่ก็รอดพ้นมาได้ คนโบราณในสมัยก่อนเชื่ออย่างมั่นคงว่า ในขณะที่กระแสจิตของคนใด กำลังนึกถึงคุณของมารดา บิดา ของครูอาจารย์ ในขณะนั้นใครมาทำอันตรายไม่ได้ เรื่องธรรมะนี้แปลกทีเดียว

มีท่านผู้สูงอายุผู้หนึ่งเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ในสมัยสงครามอินโดจีน มีทหารคนหนึ่งถูกเกณฑ์ไปรบ พลทหารผู้นี้มีมารดาเพียงคนเดียว ทั้งยังแก่เฒ่าด้วย มารดาของเขามีบุตรเพียงคนเดียว ครั้นเมื่อตนถูกเกณฑ์ไปรับใช้ประเทศชาติเช่นนี้ ใจหนึ่งก็ห่วงใยคุณแม่ซึ่งอยู่ทางบ้าน ใจหนึ่งก็คิดถึงประเทศชาติ ชีวิตในสมรภูมินั้นไม่แน่นอน เมื่อตนออกสู่สมรภูมิแล้ว จะมีโอกาสกลับได้เห็นหน้าแม่หรือไม่ก็ยังไม่ทราบ ถ้าเขาตายในสนามรบแม่จะอยู่กับใคร เขาครุ่นคิด คิดอยู่อย่างนี้ตลอดเวลาด้วยความกตัญญูและกตเวที แต่ผลสุดท้ายวันเวลาที่เขาจะต้องเดินทางก็มาถึง ก่อนที่เขาจะเดินทางไปรับใช้ชาติ ได้เข้าไปกราบลาแม่บังเกิดเกล้า แม่ก็เป็นห่วงลูกสงสารลูก แต่เมื่อนึกถึงประเทศชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์แล้ว ผู้เป็นแม่จึงต้องตัดสินใจแล้วปลอบใจลูก ให้กำลังใจ

ลูกด้วยการอวยพรให้ลูกได้แคล้วคลาดจากอันตราย ได้รับชัยชนะในสงคราม ก่อนที่ลูกจะออกเดินทาง จึงขอของเป็นที่ระลึกจากผู้เป็นแม่ แต่ผู้เป็นแม่ก็ยากจน ลูกจึงขอผ้าถุงที่แม่นุ่งโพกศีรษะไปเป็นที่ระลึกในสนามรบด้วย

ในระหว่างที่ออกปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบ ก็ระลึกถึงคุณแม่ตลอดเวลา ขออำนาจคุณแห่งมารดาคุ้มครองป้องกันอันตราย ปรากฏว่าลูกปืนของข้าศึกไม่สามารถระคายผิวเลย เขารอดตายมาได้นี้ก็เป็นเพราะอำนาจคุณของมารดาคุ้มครอง และจิตของลูกผู้เต็มเปี่ยมด้วยความกตัญญูกตเวทีนั่นเอง จึงรอดพ้นจากอันตรายมาได้อย่างอัศจรรย์

ฉะนั้น ทุกคนที่ปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองทั้งชาตินี้ และชาติหน้า ก็จงปฏิบัติธรรมทั้งสองข้อนี้เถิด

ประการต้นพึงปฏิบัติธรรมเหล่านี้ต่อมารดาบิดาเสียก่อน ด้วยการเลี้ยงดูท่าน เพราะท่านเคยเลี้ยงเรามา ช่วยเหลือกระทำกิจของท่านอย่าเฉยเมยทอดทิ้ง และพยายามรักษาวงศ์ตระกูลเอาไว้อย่าให้เสื่อมเสีย ประพฤติตนให้เป็นคนดีเป็นผู้ควรแก่การสืบสกุลวงศ์ เป็น

ผู้ควรรับทรัพย์มรดก เมื่อท่านทั้งสองได้ตายไปแล้วก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่าน คนที่ปฏิบัติต่อพ่อแม่อย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นผู้ตอบแทนคุณของมารดาบิดาอย่างหนึ่ง

ประการต่อไปก็คือ ครูอาจารย์ ทุกคนเกิดมาเป็นคนครั้งแรกไม่รู้อะไรเลย ที่เราอ่านหนังสือออก มีวิชาชีพอยู่อย่างนี้ ก็เพราะคุณครูอาจารย์ได้พร่ำสอนเรามาด้วยความเหนื่อยยาก ทุกคนจึงควรแสดงความเคารพคารวะด้วยการยกมือไหว้หรือคำนับ หรือยืนขึ้นต้อนรับและควรหาโอกาสไปคอยรับใช้บ้าง ช่วยเหลือคุณครูอาจารย์กระทำกิจการต่าง ๆ เพื่อสนองคุณท่าน ครั้งใดที่ครูอาจารย์แนะนำพร่ำสอน ก็จงเชื่อฟัง หาโอกาสไปปรนนิบัติท่าน จะเป็นการนวดเฟ้นให้หายปวดเมื่อยหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะพึงปฏิบัติได้แล้วก็ควร ตลอดจนการเคารพในหลักวิชาการที่ครูอาจารย์ได้สอนไว้อย่างนี้ก็จัดเป็นกตเวที คือตอบแทนคุณท่าน

คนที่จะมีกตเวทีคือตอบแทนคุณ แก่ผู้มีคุณนั้นก็ต่อเมื่อเขาเหล่านั้นเป็นผู้รู้คุณ เห็นคุณเสียก่อน ฉะนั้นปัญหาที่สำคัญในการ

ที่เราจะสอนให้คนทุกคน มีธรรมทั้งสองประการนี้ เราจะต้องสอนเขาให้รู้เสียก่อน และที่ว่ารู้ในข้อนี้ หมายถึงรู้คุณ ไม่ใช่รู้โทษ คนที่อกตัญญูนั้น ก็เพราะเขาไม่รู้คุณและเห็นคุณก็เลยตอบแทนคุณไม่ได้ เรื่องของการรู้คุณจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ข้าพเจ้าจะขอยกตัวอย่างมาสักเรื่องหนึ่ง เช่น ในกรณีที่บุตร มีบิดาเป็นคนไม่ดี เป็นคนขี้เหล้า เมาเช้า เมาเย็น เล่นการพนัน เป็นนักเลงเจ้าชู้ ตบตีลูกเมียให้เดือดร้อน บิดาอย่างนี้ลูกจะต้องกตัญญูด้วยไหม

เรื่องนี้ขอตอบว่า ลูกจะต้องกตัญญูและกตเวที เพราะท่านมีคุณต่อเรา ในฐานะที่เป็นบิดา แต่เรามิได้ไปมองคุณของบิดา เราไปมองโทษของบิดาที่ท่านประพฤติตนไม่ดี เราก็เลยกลายเป็นคนอกตัญญู เพราะไปเอาโทษของท่านเพียงเล็กน้อย มาทำลายพระคุณอันมากมายของท่านเสีย ฉะนั้นผู้ที่จะปฏิบัติธรรมสองข้อนี้ จะต้องเป็นคนดูคุณของคนที่มีคุณอย่างเดียว อย่าไปดูโทษเป็นอันขาด มิฉะนั้นโทษอันเล็กน้อยนั้นจะปิดบังพระคุณของผู้อื่นจนเรามองไม่เห็น

สิ่งที่มีคุณต่อเรา ที่นอกเหนือไปจากมารดาบิดา และอาจารย์ก็มีประเทศชาติ พระพุทธศาสนาองค์พระมหากษัตริย์ ทุกคนจึง

ควรตอบแทนคุณเก่ชาติด้วยการรับใช้ชาติ ป้องกันชาติของเราให้ดำรงความเป็นไทยอย่างนี้ตลอดไป

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระศาสนา ด้วยการทำนุบำรุง ด้วยการศึกษา ด้วยการปฏิบัติตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

ทุกคนจึงควรตอบแทนคุณพระมหากษัตริย์ อันเป็นพระประมุขของชาติ ด้วยความจงรักภักดี

คนใดที่มีคุณธรรมเหล่านี้โดยสมบูรณ์ คนนั้นท่านกล่าวว่าเป็นคนดี ดังนี้

นิยายจีนเรื่องนี้ แสดงว่าผู้ที่เกิดมาในโลก จะมีบิดาได้เพียงหนึ่งกับมีมารดาได้เพียงหนึ่งท่านเท่านั้นในโลก จะหาแทนกันอีกไม่มีแน่แท้จริง ๆ ดังเช่น เอียอู ที่ทอดทิ้งมารดาผู้น่าสงสารไว้ในบ้านแต่ผู้เดียว เดชะบุญที่พบพระเถระท่านแสดงธรรมให้ฟัง รสพระธรรมนั้นกลับใจให้เอียอูรู้ความสำนึกผิดคิดกลับใจ รู้ซึ่งว่า พระอรหันต์ก็คือแม่อยู่ในบ้านนั่นเอง ไม่ต้องไปหาพระข้างนอกที่ไหนอีก จึงคิดเริ่มจะแสดงความกตเวทีสนองตอบแทนพระคุณมารดา แต่ก็ช้าไม่ทันเสียแล้ว เพราะมารดาได้ตายจากโลกไปเสียแล้ว

ความกตัญญูรู้คุณท่าน และกตเวทีการตอบแทนบุญคุณท่าน เป็นธรรมดาที่มีความสำคัญต่อคนผู้ใฝ่ดี แสวงหาความเจริญทั้งหลาย นับตั้งแต่วิญญาณของตนเริ่มปฏิสนธิลงในครรภ์มารดา จนกระทั่งเติบโตขึ้น มีความสามารถที่จะดำรงชีพของตนเองได้ คนทุกคนจะต้องเป็นหนี้บุญคุณของคนอื่น ๆ นับตั้งแต่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ เป็นลำดับมา อาจจะกล่าวได้ว่าสังคมมนุษย์เจริญก้าวหน้ามาได้ก็ด้วยการอาศัยพึ่งพาท่านองนี้ แต่ขณะที่ความเจริญของมนุษย์เป็นไปในด้านวัตถุมากขึ้น ผู้มีสติปัญญา ก็ทุ่มเทความคิดไปในทางคิดค้นประดิษฐ์สิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ที่จะมาบำรุงความสุขทางกายเสียส่วนมาก ผู้ที่จะใช้สติปัญญาไปในทางที่จะปรับปรุงจิตใจนั้นมีน้อย ธรรมะต่าง ๆ ที่มนุษย์ยึดเหนี่ยวกันมาเป็นข้อที่แตกต่างระหว่างสังคม มนุษย์กับสังคมปศุสัตว์ก็เริ่มจะตกหล่นหายไป ในทางแห่งความก้าวหน้าด้านวัตถุ มนุษย์เริ่มแสดงความอกตัญญูให้ปรากฏ คนชราถูกลูกทอดทิ้ง จนต้องมีสถานสงเคราะห์คนชรา นักเรียนทำร้ายร่างกายครู ศิษย์ฆ่าอุปัชฌาย์ เป็นเรื่องน่าสลดใจที่เกิดเป็นข่าวขึ้นได้ในยุคนี้ ถ้าหากท่านบุพการีของคน เช่น บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ เกิดความท้อแท้ในผลแห่งความอกตัญญูเหล่านี้ เกิดความย่อหย่อนในการปฏิบัติภาระของท่าน สังคมมนุษย์ก็มีแต่จะเสื่อม

โทรมลง ดังนั้นความกตัญญูกตเวทีจึงเป็นสิ่งที่สำคัญสิ่งหนึ่งที่จรรโลงมนุษยชาติ

อันพระคุณของบิดามารดานั้น ใหญ่หลวงหาที่เปรียบมิได้ ไม่มีทางที่จะทดแทนให้หมดสิ้นได้ ดังเช่น เอียฮู บุคคลในนิทานเก่าแก่ของจีน ได้เพียรพยายามที่จะตอบแทนบุญคุณของมารดาที่ตายไปแล้ว โดยการออกตระเวนหาซื้อหญิงที่มีรูปร่างลักษณะตรงกับมารดา เพื่อจะมาเลี้ยงดูปรนนิบัติเป็นการชดเชยต่อ ความที่ตนเคยละเลยทอดทิ้งมารดาของตนแต่ปราศจากผล แม้กระทั่งได้ตระเวณไปทั่วจนเงินทองนั้นหมดสิ้นลง แต่อย่างไรก็ดี ความกตัญญูรู้คุณมารดาและกตเวที ความพยายามที่จะทดแทนบุญคุณของเอียฮูนั้นก็เป็นธรรมที่ส่งผลดีงามแก่เอียฮูในบั้นปลาย เมื่อเอียฮูได้ไปพบพระเถระแปลงในร่างของมารดาของตน และได้เจรจาอ้อนวอนขอให้ไปอยู่กับตนในฐานะมารดา โดยปวารณาที่จะปรนนิบัติทุกประการ ที่จะยังความสุขให้ทั้งในยามปกติและยามเจ็บไข้ได้ป่วย ทั้งกลางวันกลางคืนในฤดูหนาวและฤดูร้อน ตลอดจนกระทั่งถึงเวลาตายก็จะจัดการศพตามคติประเพณี และความเชื่อถือทางศาสนาครบถ้วนไม่มีขาดตกบกพร่อง และจะเชื่อฟังอยู่ในโอวาท เมื่อหญิงปลอมรับ เอียฮูก็ปรนนิบัติเช่นที่ได้พูดไว้ทุกประการ เคารพและ

เชื่อฟังมารดาสมบูรณ์ของตน แม้จนกระทั่งถึงการทำนา เมื่อมารดาแนะนำให้เริ่มลงมือทำเดือนเจ็ดทั้งๆ ที่คนทั่วไปทำกันในเดือนห้า เอียยฮูก็ปฏิบัติตาม ปรากฏว่าปีนั้นฝนแล้งต้นฤดู นาคนอื่นข้าวที่เพิ่งยืนต้นเหี่ยวแห้งตายหมด แต่เมื่อเอียยฮูเริ่มทำฝนก็มาทำให้ข้าวงามออกรวงพิเศษถึงต้นละ ๒ รวง ความทั้งสนทราบถึงพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงชอบพระทัยในความกตัญญูกตเวทีของเอียยฮู ทรงดำริว่า คนที่มีความกตัญญูเช่นนี้ ถ้าแต่งตั้งให้เป็นขุนนาง คงซื่อสัตย์สุจริตยุติธรรม ก็ทรงแต่งตั้งให้เป็นขุนนางฝ่ายพลเรือน และปูนบำเหน็จข้าวของเงินทองให้

หลังจากนั้นพระเถระผู้แปลงมาในรูปมารดาเอียยฮู ก็แสดงความจริงให้เอียยฮูทราบ และได้สอนกรรมฐานให้เอียยฮูปฏิบัติธรรมเพื่อทำลายอาสวะกิเลส อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ให้หมดสิ้นไป เอียยฮูก็ตั้งหน้าปฏิบัติธรรม จวบจนอายุล่วงได้ ๘๐ ปี ก็นั่งทำสมาธิและตายลงปรากฏว่าศพไม่เน่า พระเจ้าแผ่นดินทราบเรื่อง รับสั่งให้เอารูปเอียยฮูมาปิดทอง สร้างศาลบรรจุแล้วจารึกอักษรว่า "ถ้ามาตรแม้ผู้ใดไม่มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา และกับผู้มีคุณทั้งหลายแล้ว ถึงจะประพฤติการสิ่งใด ก็ย่อมจะไม่สมดังความปรารถนา."

มาตามิตตํ สเกฆเร
มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน

แม่เป็นมิตรในเรือนเพื่อนยามยาก
สู้ตรำตรากเลี้ยงบุตรสุดถนอม
ทั้งยุงลิ้นมิให้ไต่ไรมิตอม
ลูกคือจอมขวัญตระหนักรักเพียงใจ
เป็นองค์บุรพการีมีคุณล้น
เห็นสุดพ้นฟ้าดินเทียบเปรียบฤาไหว
ถึงห้วงน้ำแสนจะกว้างอย่างใด ๆ
เปรียบมิได้เคียงหนุนคุณมารดา
ลูกจึงควรสนองคุณแม่ทูนเกล้า
ตามข้อเค้าธรรมสำนึกเพียรศึกษา
สิ่งใดแม่จะระรื่นชื่นวิญญา
ทั้งภพนี้ภพหน้าเร่งทำเทอญ

สิริคุตฺโตภิกขุ

จมื่นมานิตย์นเรศ (เฉลิม เศวตนันทน์)

สรรพสิ่งในโลกนี้มีมากหลาย

มิตรสหายมีหลายหลากยากเลือกสรร

ทั้งเพชรนิลจินดาสาระพัน

มีหนึ่งนั้นคือแม่พ่อผู้ก่อตน

ในงานสวดพระอภิธรรมศพ คุณหญิงเนื่อง นิมิราชทรงวุฒิ (เนื่อง วินิจฉัยกุล) ระหว่างวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๔ ถึง วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๑๔ ศาลาพระสิทธิพยากรณ์ วัดธาตุทอง มีผู้รับเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม คือ

วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๔	*หลวงจำรูญเนติศาสตร์, หลวงสุรการบรรณสิทธิ์, คุณชิตร์ โปษยานนท์, คุณเยือน โปษยานนท์ และ คุณศุจิน ลพานุกรม*
วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔	*พี่น้องโปษยานนท์*
วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๔	*กรมสรรพสามิต*
วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๔	*ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี และ ท่านผู้หญิง*
วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๑๔	*กรมสรรพากร*

วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๑๔	โรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง
วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๑๔	พระยามานวราชเสวี และท่านผู้หญิง
วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๑๔	ธนาคารออมสิน
วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๑๔	ธนาคารกรุงเทพ จำกัด
วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๑๔	ธนาคารไทยพัฒนา จำกัด
วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๔	ธนาคารศรีนคร จำกัด และธนาคารเอเซีย จำกัด
วันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๑๔	กรมศุลกากร
วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๔	กระทรวงการคลัง และธนาคารแห่งประเทศไทย
วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๑๔	สกุลวินิจฉัยกุล

เจ้าภาพขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กล่าวนามข้างต้นนี้ และขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือและสละเวลามาร่วมในการฟังสวดพระอภิธรรมตลอดจนงานพระราชทานเพลิงในวันนี้ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องไปบ้างขอได้โปรดประทานอภัยด้วย.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์กฤษณปกรณ์ ๑๐๘๕/๒๐๔ - ๒๐๕
วัดทองเพลง ซอยสารภี ๓ วงเวียนใหญ่ ธนบุรี
นายเกษม ชูเอม ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๕๑๔